

1 Lapset ja nuoret kaupunkiviljelijöinä	3
Yli 100 vuotta puutarhassa kasvua ja oppimista	3
Hyvinvointia kylvämään	5
Monimuotoiset lasten ja nuorten puutarhat	7
2 Lasten ja nuorten puutarha: Lyhyesti	14
Muistilista lapsilähtöisen puutarhan perustajalle	14
3 Lapsilähtöinen ote toiminnan ohjenuorana	15
Puutarha eri-ikäisten lasten kasvuympäristönä	15
Aikuisen rooli lasten puutarhassa	18
Nuorisotyön näkökulma: puutarha nuorisotilana	21
Erilaiset oppijat puutarhassa	24
4 Puutarhan perustaminen ja ylläpitäminen	26
Sopiva paikka lasten ja nuorten puutarhalle	26
Maatahoitava luonnonmukainen viljely	32
Puutarhatyöt ja työkalut kaikenkokoisille käsille	38
Lapsilähtöisen puutarhan sopivat viljelykasvit	46
Puutarha pienissä ja suurissa purkeissa	52
5 Puutarhasta iloa ympäri vuoden	54
Puutarhan tapahtumat ja teemat vuodenkierrossa	54
6 Kun saadaan satoa	56
Kasvisruoka ja leivonta puutarhan antimista	56
Kesän maut säilömällä talteen	59
Jaetaan, kaupataan ja juhlitaan	61
7 Luonnon oma luokkahuone	63
Tietojen ja taitojen puutarha	63
Puutarha luovan toiminnan lähteenä	66
Kädentaidot puutarhassa	68
8 Puutarhatoiminnan arviointi ja jatkuvuus	70
Puutarhapulmien ennaltaehkäisyä	70
Yhteistyöverkosto puutarhakasvatuksen tukena	72

Käsikirjan käyttäjälle

Unelmoitko...

aurionkukista, herneistä ja herukoista?

Kaipaatko kestävän kehityksen kasvatuksen ympäristöä, joka on ulkona, johon liittyvät melkein kaikki ihmiselle tärkeät teemat, ja joka sopii eri-ikäisille ja erilaisille oppijoille niin päiväkodissa, koulussa kuin vapaa-ajalla? Eikä sen toteuttamiseen kuluisi alkuun juuri muuta kuin vähän maata, vettä, siemeniä ja auringonpaistetta!

Puutarhoja lapsille ja nuorille

Olet tarttunut oikeaan oppaaseen! Tämä käsikirja on Lasten ja nuorten puutarhayhdistyksen Kasva ja opi puutarhassa! -hankkeen (2013–2014) satoa. Hankkeen tavoitteena on kannustaa lapsi- ja nuorisotoimijoita eri puolilla Suomea perustamaan ja kehittämään lapsilähtöisiä puutarhoja ja hyötykasvimaita. Liikkeelle voi hyvin lähteä esimerkiksi ruokkupuutarhana tai parin neliön palstalla. Lapsen ja nuoren itse kannattaa ottaa mukaan puutarhan suunnitteluun alusta alkaen.

Sormet – ja varpaatkin – multa

Käsikirjan alkuosa tarjoaa näkökulmia lasten ja nuorten kaupunkiviljelyn yllättävän pitkään ja kansainväliseen historiaan. Nykypäivän puutarhassa oppimisen monet mahdollisuudet selviävät eri toimijoilta koottujen esimerkkien valossa: Päiväkotitai koulupuutarhan lisäksi kasvimaan voi mainiosti perustaa nuorisotalolla, leirillä, perhekerhossa tai kotipihalla!

Kirjan vinkit ja ohjeet rohkaisevat, miten lasten ja nuorten kanssa pannaan sormet ja varpaat multa. Toimijalähtöistä otetta korostetaan sopivan kasvimaan paikan valinnasta alkaen: Pienenkin puutarhan sato voi ilahduttaa mieltä ja vatsaa monin tavoin! Käsikirja ottaa kantaa myös puutarhatoimintaan kestävyteen: Kirjassa käydään läpi luonnonmukaisen, maatahoitavan viljelyn perusasiat sekä kannustetaan uudelleenkäyttöön ja kierrätykseen puutarhan kaikissa materiaalihankinnoissa.

Hyötykasvien ja kukkien lisäksi oppaassa viljellään lasten ja nuorten omaa puutarhakulttuuria, tehdään tiedettä ja taidetta! Lapsilähtöisestä puutarhasta on iloa kaikille aisteille, jokaisena vuodenaikana. Se on paikka, jossa saa oppia, voida hyvin ja kokea kasvun ihmisen yhteisen puutarhatyöskentelyn parissa.

Verkkomateriaali lisätukena

Käsikirjaa täydentää lapsille ja nuorille suunnattu monipuolinen harrastussivusto. Aikuisille tarkoitettu ”Puutarhastartti” -kalvosarja tukee lapsilähtöisten puutarhaprojektien käynnistämistä ja oman työyhteisön innostamista. Paikallisia malleja ja vierailukohteita voi etsiä vähitellen laajentuvasta sähköisestä puutarhakasvatuksen yhteistyöverkostosta. Tutustu näihin materiaaleihin Lasten ja nuorten puutarhayhdistyksen nettisivuilla:

www.lastenpuutarha.fi

- > Harrasta
- > Puutarhastartti
- > Verkosto

Kuulemme mielellämme lisää erilaisista, ja erityisesti tämän käsikirjan ansiosta syntyneistä, lasten ja nuorten puutarhoista!

Sadonkorjuutunnelmissa 2014
Kumpulän koulukasvitarhalla

Lasten ja nuorten puutarhayhdistys ry

(yhteystiedot sivulla 72)

1 Lapset ja nuoret kaupunkiviljelijöinä

Yli 100 vuotta puutarhassa kasvua ja oppimista

Lapsilähtöisen puutarhan perustaja iskee lapionsa pitkään perinteeseen!

Keski-Euroopan esimerkkien kautta uusi koulukasvitarha-aate sai jo 1800–1900-lukujen vaihteessa jalansijaa suomalaisen kansansivistyksen parissa. Aktiivisten opettajien johdolla erityisesti maalaishäntakouluissa perustettiin omia kasvimaita opetussuunnitelmaa tukemaan. Kaupungeissa kasvitarhat suunnattiin enemmän lasten ja nuorten kesävirikistystä, työkasvatusta, terveellisempää ympäristöä ja yleistä hyvinvointia varten. Puuhailu raikkaassa ilmassa viljelykasvien parissa toi kaivattua vaihtelua työläislasten elämälle kivi-kaupungin ahtaissa asunnoissa.

Yhä toimivat tavoitteet

Lapsille tarkoitettua puutarhatoimintaa pyrittiin kouluruokailu-aatteen tavoin kauaskantoisesti vaikuttamaan kotien ja koko väestön ravitsemustottumusten parantamiseen. Lasten ja nuorten perheet saivat kosketuksen lasten viljelyyn myös sadonkorjuutapahtumien, juhlien ja erilaisten näyttelyiden avulla. Esimerkiksi Helsingin koulukasvitarhoilla (toiminnassa vuodesta 1912–) osallistujamäärät olivat huipussaan 1940-luvun sota- ja pulavuosina. Kasvissato oli tuolloin monelle perheelle elintärkeä.

HELSINGIN KAUPUNKINARKISTO

Reilussa sadassa vuodessa ravitsemus- ja taloudellinen tilanne ovat parantuneet maassamme huomasti. Lasten ja nuorten kaupunkiviljelyn alkuperäiset sosiaaliset, fyysiset ja psyykkiset hyvinvointia koskevat tavoitteet ovat silti entistä ajankohtaisempia: Vietämme yhä enemmän aikaa sisällä istuen, käsitys ruoan reiteistä pelloilta pöytään on monelta hämärtynyt, eivätkä hyötykasvien viljelyyn liittyvät tiedot ja taidot enää itseltään selvästi välity sukupolvelta toiselle. Kasvisten merkityksestä ruokavaliossa saadaan jatkuvasti uusia tutkimustuloksia. Syötävien kasvien kasvatus itse opettaa luonnon perusprosesseista, joista ihminen on yhä täysin riippuvainen!

Tulevaisuuden oppimisympäristö

Puutarha on monipuolinen ja kiinnostava ympäristö myös kestävän kehityksen globaaliin oppimishaasteeseen vastaamisessa: Erityisesti lapset ja nuoret tarvitsevat paikkoja, joissa voi toimia yhteydessä lähiympäristöön – ja sen puolesta! Perinteisen luokkahuoneopetuksen rinnalle kaivataan kokeellisempia, toiminnallisempia ja eheyttäviä oppimisympäristöjä. Myös vapaa-ajan toiminnassa haetaan sisältöjä, joihin lapset ja nuoret voivat ja haluavat sitoutua aktiivisina toimijoina. On aika jälleen ammentaa puutarhakasvatuksen monista mahdollisuuksista!

Lasten ja nuorten puutarhahistoria omalla paikkakunnalla?

Kuvassa on ensimmäinen lasten viljelyryhmä Ärtin koulukasvitarhalla (nykyisin Jäähallin parkkipaikka) Helsingissä vuonna 1912.

Lue lisää:

www.lastenpuutarha.fi/yhdistys/puutarhahistoriaa/

Selvitä, millaista puutarhatoimintaa paikkakunnallanne on mahdollisesti joskus järjestetty lapsille:

- Ketä voitaisiin haastatella?
- Löytyisikö vanhoja valokuvia, piirroksia tai puutarhapäiväkirjoja?

Mukaan maailmanlaajuiseen oppimispuutarhojen ketjuun

Oman kasvimaan hoito tarjoaa tuoksuvia ja maistuvia vastauksia arjen ympäristökasvatukseen niin koulussa, vapaa-ajalla kuin kotipihassa! Nykypäivän lasten ja nuorten puutarhassa on tilaa luovuudelle, ja se on luonteva kohtaamisen paikka eri-ikäisille ja erilaisille oppijoille. Kasvien kasvattamisesta voidaan mainiosti ammentaa esimerkiksi kulttuurien välisen vuorovaikutuksen ymmärtämisen tarpeisiin: Mistä ja miten vaikapa tuttu peruna on aikoinaan juurtunut ruokavaliomme itsestään selväksi osaksi...

Lisätietoa:

- Aikapolku – tehtävänä kulttuuriperintö. 2004. Toim. H. Lämsä. Museovirasto ym.
- Hyvönen, M. 1913. Koulupuutarha. Otava.
- Koulupuutarha-aatteen kehitys meillä ja muualla. 1913. Toim. Kalervo, K. K. Weiling & Göös.
- Laaksoharju, T. 2008. Lapsi-kasvisuhteen tukeminen – ovi kestäväan kehitykseen peruskoulussa. <hdl.handle.net/1975/7945>
- Palmer, J. A. 1998. Environmental education in the 21st century. Theory, Practice, Promise and Progress. Routledge.
- Reader, J. 2009. Peruna – eräs maailmanhistoria. Like.
- Lasten ja nuorten puutarhayhdistys ylläpitää koulukasvitarha-aatetta ja edistää lapsilähtöistä puutarhakulttuuria <www.lastenpuutarha.fi>
- Puutarha- ja ruokakasvatusesimerkkejä maailmanlaajuisesti <edibleschoolyard.org/network>

Kuvioon alla on koottu esimerkkejä puutarha-aiheen monista ulottuvuuksista erityisesti ympäristöherkkyyden, -vastuullisuuden ja voimaantumisen kasvun näkökulmasta. Jo pienellä hyötykasviviljelmällä pääsee mukaan puutarha- ja ruokakasvatuksen maailmanlaajuiseen, kasvavaan vihreään liikkeeseen!

Hyvinvointia kylvämään

Huolet ja murheet haihtuvat,
kun saa sormet ja varpaat multa!

Puutarhatyöskentelyn hyvinvointivaikutuksista on runsaasti iloa monenlaisessa toiminnassa lasten ja nuorten kanssa. Erityisesti aivot ja sydän nauttivat päivittäisestä happiannoksesta, jota on helppo lisätä puutarhapuuhilla raikkaassa ulkoilmassa. Vihreässä ympäristössä oleskelu sellaisenaan vähentää ihmisen fyysisiä stressitasoja. Uusimmat tutkimukset ovat osoittaneet sen, minkä luontoharrastajat ovat pitkään jo tienneet!

Puutarhanhoitoa ja elämäntaitoja

Luonnonläheinen puutarhanhoito tuottaa kaikenikäisille käytöstapoja ja malleja esimerkiksi hoivasta, elämästä huolehtimisesta ja vastuullisesta ympäristön muokkaamisesta. Sormet ja varpaat mullassa voidaan luontevasti olla yhteydessä sekä luontoon että ihmisyhteyden peruskysymyksiin: Puutarha ei syyttää symboloi monessa kulttuurissa koko elämäntahtia syntymästä kuolemaan!

Puutarhanhoidon parissa saa oppia myös eettisiä perushyveitä ja elämää helpottavia taitoja, kuten kärsivällisyyttä ja pettymyksensietokykyä. Kasvimaan sato ei esimerkiksi aina onnistu juuri odotetulla tavalla, vaikka tekisi mitä. Lapsilähtöinen puutarhatoiminta on kuitenkin parhaimmillaan yhteisöllistä yhdessä tekemistä ja oppimista myös silloin, kun asiat eivät suju aivan suunnitelmien mukaan. Ja onneksi aina tulee – uusi kevät!

**Onnea on:
Oma, ihana sato!**

Nea 7v. ensimmäisenä puutarhakesänään:
"Kylvin ja korjasin tämän salaatin ihan itse!"

- Lisää Kumpulan koulukasvitarhan iloja:
<http://lanttu100.blogspot.fi>
- Lastenpuutarha Piparmintun päiväkirja:
www.pikkukokki.fi/kotikulmilla/lastenpuutarha-piparminttu/
- Sopimusvuoren mielenterveyskuntoutuja- ja nuorten kokemuksia:
www.lastenpuutarha.fi/verkosto
> Sopimusvuori

Kasvun ihmeen äärellä

Puutarhassa pieninkin saa tehdä merkityksellistä työtä, viihtyä ja virkistyä. Kasvun ihmeen seuraaminen oman tekemisen ja luonnonvoimien kautta luo elämänsuokoa ja hoitaa mieltä kiireisen arjen keskellä. Kokonaisuutena puutarhanhoito tarjoaa paljon erilaista tekemistä niin pienille kuin isommille käsille: aivojumbppaa ja hermolepoa! Esimerkiksi sairaalaympäristöissä ja mielen-terveytyksessä puutarhaa on käytetty onnistuneesti erikäisten lasten ja nuorten toimintaterapian menetelmänä.

Puutarhan värikkäät kukat, pensaat ja puut antavat silmille iloa, eikä mikään maistu paremmalle kuin juuri maasta nostettu, raikkaaksi huuhdeltu sato! Myös terveyttä nykyisen tietämyksen mukaan monin tavoin edistävään kasvispainotteiseen ruokavalioon tutustuminen käy luontevasti puutarhaharrastuksen edetessä. Omasta sadosta kasvisherkuja kokkaillen lapsi ja nuori voi voittaa vahvatkin ennakkoluulonsa ja saada uusia makuelämyksiä. Samalla tutun laulun sanoin: "Vitaminat sulle jää..."

**Jos haluat olla ikuisesti onnellinen
perusta puutarha ja hoida sitä!**

Syvyyttä luontosuhteeseen

Puutarhanhoito tarjoaa runsaasti lähtökohtia konkreettiselle yhteydentunteelle omaan lähiympäristöön. Siitä on tutkusti apua aktiivisen, myönteisen luontosuhteen synnyssä ja vahvistumisessa pienestä pitäen. Lapsille ja nuorille suunnattu ja sallittu, luonnonläheinen puutarha on jo sellaisenaan kestävän kehityksen kasvatuksen metodi: ympäristö, jossa saa, voi ja on hauska puuhailla! Tutustuminen luonnon omiin ihmeisiin sekä lähiympäristöstä ja maasta saataviin leikin aineksiin tarjoaa virkistäviä vaihtoehtoja – useimmiten aikuisten luomille – lasten mediasisällöille ja virtuaali-maailmalle.

Luontosuhde

”yksilön tai yhteisön ja luonnon vuorovaikutuksen kokonaisuus”

Etsi muita puutarhaan sopivia ympäristökasvatuksen käsitteitä määritelmäpankista:
www.yhteinenkasitys.fi

Puutarhaympäristössä kaikenikäisillä on mahdollisuus olla sananmukaisesti lähellä luontoa: aurinkoa, tuulta, sadetta, multaa, peltolieroja, perhosia, puita, kiviä, hiekkaa, maan antimia... Altistuminen lapsena kasvi-maan puuhissa maan mikrobeille vankistaa luontosuhteen ohella myös fyysistä vastustuskykyä: Multaiset sormet voivat tutkimusten mukaan lieventää esimerkiksi erilaisten allergioiden syntyä.

Kestävän kehityksen näkökulmasta oman puutarhatyöskentelyn kautta on mahdollista vähitellen ymmärtää vihreiden kasvien valtava merkitys elämälle maapallolla hapen ja ravinnon tuottajina. Viljelymaan kunnosta huolehtiminen opettaa sen suorasta yhteydestä omaan hyvinvointiimme. Mullassa möyrimisen ja pitkäjänteisen puutarhatyöskentelyn on tutkittu vaikuttavan lisäksi esimerkiksi lihaskunnan, itsetuntemuksen, sosiaalisten taitojen ja koordinaatiokyvyn karttumiseen.

Missä perhoset lentävät, siellä allergiat ovat harvinaisia!

Parhaimmillaan puutarhatoiminnassa syntyvä ja vahvistuva, mielekäs luontosuhde kantaa lasta ja nuorta läpi elämän. Siitä, mistä välittää, haluaa pitää huolta!

Monimuotoiset lasten ja nuorten puutarhat

Tuumasta toimeen suunnittelemaan omaa värikästä viljelmää!

Kenties sormesi syyhyävät jo lapion varteen, siemenluetteloita ja viljelyohjeita selaamaan yhdessä lasten ja nuorten kanssa? Mikäli kaipaat vielä ideointiapua, seuraavassa käydään läpi lapsilähtöisen puutarhakulttuurin monia mahdollisuuksia eri toimijoilta koottujen kokemusten valossa.

Pienikin on kaunista!

Uuden lasten ja nuorten puutarhan voi toteuttaa mainiosti usealla eri tavalla. Puutarhan koko ja puutarha-aiheesta ammentamisen tavat voivat vaihdella suuresti: Perustetaanko esimerkiksi juuresmaa, yrttitarha, tai-depuutarha, vai jotain siltä väliltä. Osallistujien ikä, aiempi viljelykokemus ja ympäröivän yhteisön erityispiirteet antavat vielä jokaiselle puutarhalle omat värinsä: Mitä kaikkea puutarhassa ja sen antimilla halutaan tehdä?

Aloittaa ei tarvitse isosti, kun kiinnostava viljelämä syntyy jo muutaman neliön maatiltkuun, ruukkuihin tai muihin viljelyastioihin – vaikka vanhoihin saappaisiin! Kokemuksen kasvaessa puutarhatoimintaa voi laajentaa ja siihen voi tulla mukaan uusia osallistujaryhmiä. Voimavarojen salliessa puutarha saattaa pikkuhiljaa kasvaa pysyväksi kulttuuriympäristöteoksi. Keskeisellä paikalla sijaitseva pienikin puutarha on silti usein tehokas vihreä huutomerkki virkistävän julkisen ympäristön ja lapsuuden puolesta.

Yhteistyöllä voimavaroja

Puutarhan suunnittelun alussa kannattaa ennakkoluottomasti kartoittaa lähiyhteisön fyysiset mahdollisuudet ja muut resurssit: Erilaiset ympäristöjärjestöt, puutarhayhdistykset, puutarha- ja maatalousalan oppilaitokset, työväen- ja kansalaisopistot, päiväkodit, koulut, nuorisotalot, asukaspuistot, seurakunnat, kirjastot tai esimerkiksi vanhusten toimintakeskukset voivat olla hedelmällisiä yhteistyökumppaneita. Toisilla voi olla tarpeellisia puutarhataitoja, -tietoja ja -välineitä, toisilla sopivaa maata helposti viljelykäyttöön otettavaksi, kenties ylimääräistä kompostimultaa – tai arvokasta aikaa auttaa lapsia ja nuoria puutarhan hoitamisessa!

Kesäloma salaisessa puutarhassa

Virkistävän puutarhakesän jälkeen on helpompaa ottaa vastaan uuden kouluvuoden haasteet: Kumpulan koulukasvitarhan päiväleirit tarjoavat tekemistä arkin 6–13 -vuotiaille kesälo-maa kaupungissa viettävälle lapsille ja nuorille.

Lasten ja nuorten puutarhayhdistys toteuttaa leirit Helsingin Nuorisosiainkeskuksen kanssa.

- Viljelyleiri kestää koko kesän. Siihen kuuluu retkiä, tapahtumia ja erilaisia kerhoja.
- Toiminnasta voi välillä lomailla, kun lapset viljelevät nykyisin yhteistä isoa palstaa.
- Viljelyn lisäksi puutarhasta voi iloita eri taiteiden ja ilmaisumuotojen keinoin!
- Ympäristötaide- ja draamaleirit ovat lyhyempiä noin kolmen viikon jaksoja.
- Kaikki leiriläiset perheenjäsenineen saavat osallistua sadonkorjuuseen lauantaisin koulujen alettua syyskuun loppuun.

www.lastenpuutarha.fi/toiminta/lapsille

Uusi viljelämä voi alusta saakka olla monen toimijan yhteinen. Näin saadaan säästöä esimerkiksi työvälineiden, mullan ja taimien hankinnassa sekä maanvuokra- ja muissa puutarhan perustamiseen ja hoitoon liittyvissä kuluissa. Puutarhan suunnitteluvaiheessa kannattaa aina kerätä kokoon vähintään muutaman aktiivisen ja aiheesta kiinnostuneen aikuisen porukka, jotta toimintaa saadaan vietyä jouhevasti eteenpäin vetovastuuta jakaen. Mitä enemmän käsiä ja erilaisia osaamista on saatavilla, sen helpommin puutarhan ylläpito sujuu vuoden ympäri.

Lisätietoa:

- Chawla, L. 1999. Life paths into effective environmental action. Journal of Environmental Education, 31, 15–26.
- Hanski, I., Haahtela, T. ym. 2012. Environmental biodiversity, human microbiota, and allergy are interrelated. PNAS-tiedelehti 109, 21, s. 8334–8339. <<http://www.pnas.org/content/early/2012/05/01/1205624109.full.pdf+html>>
- Laaksoharju, T., Kaivola, T., Rappe, E. 2012. Garden affordances for social learning, play, and for building nature-child relationship. Urban Forestry & Urban Greening. 11, 195–203.
- Nykänen, R. & Kinnunen, J. 1994. Taivaan merkit, pienten lasten ympäristökasvatus. MLL.
- Rappe, E., Linden, L. & Koivunen, T. 2003. Puisto, puutarha ja hyvinvointi. Viherympäristöliitto.
- Salonen, K. 2010. Mielen luonto. Näkökulmia ympäristöpsykologiaan. Green Spot.
- Tyrväinen, L. ym. 2007. Luonnon merkitys kaupunkilaisille ja vaikutus psyykkiseen hyvinvointiin. <<http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2007/mwp052-07.pdf>>
- Van Matre, S. 1998. Maakasvatus – uusi alkua. Rakennusalan kustantajat RAK.
- Ympäristökasvatuksen käsikirja. 2004. Toim. H. Cantell. PS-kustannus.
- Luonto-Liiton kampanja lasten luontoharrastuksen puolesta: <<http://www.lapsetluontoon.fi/>>
- Terveysjärjestöjen kampanja lasten ja nuorten kasvisten syönnin edistämiseksi, tietoa ja materiaaleja: <<http://www.terveyttakasviksilla.fi/>>
- Suomen kestävän kehityksen toimikunta <http://www.ym.fi/fi-FI/Ymparisto/Kestava_kehitys>

Puutarha kasvatustyön arjessa

Yhteisössä kuin yhteisössä puutarha onnistuu parhaiten arkea kokonaisuutena rikastavana elementtinä: Jokaisen lapsen ja aikuisen olisi hyvä jollain tavalla tuntea puutarha omakseen. Viljelystä vakavasti innostuneiden kannattaa siksi miettiä tiedonvälittämisen- ja työtapoja, joilla kaikkien osallisuutta helpotetaan. Esimerkiksi, ulkona oppimisen idea tai kasvimaan ylläpitoon kuuluva työmäärä voi syystä pelottaa, jos aihe on entuudestaan tuntematon. Pahimmat karikot voidaan yleensä välttää aloittamalla tarpeeksi pienesti ja lähellä! Tärkeää on myös valita kasvupaikkaansa sopivia helppohoitaisia kasveja, joiden satoa osataan hyödyntää eri tavoin. KUV_8

Vierailu työporukalla johonkin muuhun – jos mahdollista: lasten ja nuorten – puutarhaan on usein hyödyksi ennen oman toiminnan käyntiin polkaisemista. Toisten onnistumisen kokemukset ja vinkit, esimerkiksi yhteistyöhön viranomaisten kanssa tai parhaista maanparrusaineiden hankintapaikoista, luovat luottamusta oman projektin käynnistämiseen. Myös alkuvaiheen kömmähdykset, ja niistä selviäminen, ovat tärkeää kokemustietoa!

Satoa sukkelasti!

Nopeakasvuisten kasvien avulla oman palstan tai ruukkupuutarhan sadosta voi päästä nauttimaan pian. Esimerkiksi jo muutamissa viikoissa satoa leivän päälle ja naposteltavaksi tuottavat:

- erilaiset salaattit
- retiisi
- vihanneskrassi
- auringonkukka ja herne (versoina).

Puutarhan suunnitteluun kannattaa varata riittävästi aikaa, jotta viljelyyn liittyvät tavoitteet ja toiveet saadaan tarkennettua kaikkien näkökulmasta. Erityisesti syksy ja talvi ovat hyvää aikaa aloittaa puutarhaunelmien parissa! Silloin ollaan sopivasti valmiina esimerkiksi taimikasvatukseen, kun päivät alkavat taas pidentyä. Kiireettä puuhaan ryhtyvä ehtii hyödyntämään myös puutarhaliikkeiden ja rautakauppojen sesonkien jälkeiset tarjoukset, koluamaan kierrätys-keskukset työkaluvarastojen kartuttamista varten ja hankkimaan tarvittavia yhteistyökumppaneita.

Vihreän Oksan Werstas nuorten puutarhatyöpaja

Puutarhan kautta polku töihin ja oman elämän hallintaan yli 15-vuotiaille nuorille!

Työpajajaksolla tutustutaan monipuolisesti viheralan työtehtäviin ja opiskelumahdollisuuksiin avomaaviljelystä floristiikkaan.

www.facebook.com/VihreanOksanWerstas
www.lastenpuutarha.fi/toiminta/nuorille/

Jos puutarhaunelmat heräävät kuitenkin vasta aivan kesän kynnyksellä, ei peli ole vielä täysin menetetty: Kun porukka puhalttaa yhteen hiileen, ja käytössä on kaistalekin viljelykelpoista maata – tai tarpeeksi isoja viljelyastioita ja multaa on helposti saatavilla – esimerkiksi nopeakasvuiset retiisi ja salaatti tuottavat maistuvaa satoa jo muutamissa viikoissa!

Kun on vähemmän aikaa, kannattaa muistaa, ettei kaikkea puutarhassa tarvitse tehdä alusta asti itse. Esimerkiksi kesäkurpitsan ja tomaatin valmiita taimia saa monien kesäkukkien ohella toreilta ja taimimymälöistä. Kaupan yrttitaimet ja ruukkusalaattien loput voi myös istuttaa maahan tai isompiin ruukkuihin. Kenties jääkaapin pohjalle on jäänyt vanhoja perunoita, jotka puskevat jo ituja? Ne ovat sopivia uusia mukuloita tuottaviksi perunan istukkaiksi!

Paljonko se maksaa?

Puutarha- ja viheralan esitteiden lukeminen voi saada ajatuksen omasta kasvitahasta tuntumaan saavuttamattomalta esimerkiksi päiväkodin pienellä budjetilla. Fyysisten puitteiden kannalta lähdetään kuitenkin harvoin aivan tyhjästä! Usein paikassa, johon lasten ja nuorten puutarha halutaan perustaa, on valmiiksi elementtejä, joita voidaan alkaa kehittää eteenpäin hyötyviljelyn sekä osallistujien toiveiden ja tarpeiden näkökulmasta: nurmikenttiä, vanhoja pensaita, puita, kukkapenkkejä tai luonnonkasveja.

Tarkat rahasummat riippuvat erityisesti puutarhan halutusta koosta ja siitä, miten paljon tarvikkeita ostetaan uutena. Työvälineiden hankinnassa hinta ja kestävyys kulkevat yleensä käsi kädessä, mutta alkuun tarvitaan lähinnä muutama hyvä lapio, hara, istutuskokkia ja riittävän pitkä kasteluletku (s. 38). Välineitä voi aluksi lainata! Puutarhan rakennusmateriaaleja ja viljelyastioita saa mainiosti kierrättämällä ja luovasti uudelleen käyttämällä: Esimerkiksi puu-tavara- tai rakennusliikkeen jätelaudoista syntyy uusia kasviviloja, kasvimaan polut voi reunustaa tavallisilla kivillä koristekivien sijaan, ja niin edelleen.

Kasvimaalla komposti on välttämätön kapistus, mutta halvimmillaan se on yksinkertainen puukehikko tai avoin auma. Siemenet, tavanomaisten hyötykasvien taimet, yksinkertaiset puutarhakäsineet tai esimerkiksi pienten lasten kastelukannut eivät maksa paljon, ja niistä saa myös tavallisista elintarvikeliikkeistä. Toisaalta esimerkiksi hyvät puiden taimet, laadukkaat lapiot tai tehdasvalmisteiset kasvihuoneet voivat upouusina olla melko hintavia.

HEIDI OVASKA

Suurin kustannuserä syntyy yleensä viljelyyn sopivasta maasta, silloin kun se on hankittava muualta kuin omasta nurmesta kääntämällä. Netissä voi tehdä hintavertailuja esimerkiksi hakusanoilla ”multa + suursäkki”, mutta parhaiten hinnoista ja tarjouksista pääsee perille vierailemalla muutamassa asiantuntevassa puutarhatarvike- ja taimimymälässä. Myös kastelu helteisenä kesänä lisää kustannuksia, jos vesimaksu on määräperustainen. Sateella kasteluvettä voi kerätä ilmaiseksi riittävän isoihin tynnyreihin!

OPS:n, VASU:n ja nuorisotyön itavoitteet puutarhassa

Lähtökohtaisesti puutarhanhoidon ja hyötyviljelyn linkittäminen omaan työhön esimerkiksi opettajana, lasten- tai nuorisotyönohjaajana onnistuu yleensä helposti. Puutarha aiheena ja paikkana tarjoaa mahdollisuuksia useille erilaisille kerhoille, kursseille, leireille, projekteille ja tapahtumille. Miltä kuulostaa esimerkiksi veden kiertokulun tutkiminen puutarhassa, lähiruokakerho tai koko perheen kulttuuritapahtuma ”Puutarhatonttujen yö”?

Puutarha voidaan perustaa puhtaasti vapaa-ajan toiminnan tarpeista käsin, tai siitä saadaan taatusti toiminnallinen, tutkivaa oppimista edistävä ja eheyttävä luonnon oma luokkahuone opetus- ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamiseen. Puutarha on oiva ympäristö myös erilaisten oppimisen tapojen raja-aitojen häivyttämiseen. Tämä käsikirja kannustaa ylipäänsä puutarhan näkemiseen monipuolisesti muutenkin kuin vain luonnontieteiden näyttämönä!

Myös eri ikävaiheiden erityispiirteet on mahdollista ottaa huomioon puutarhatoiminnan järjestämisessä. Pienimmät voivat saada kokemuksia kasvimaan puuhista päivähoidossa ja erilaisissa perhekerhoissa aikuisien mukana autellen, nurmikolla kontaten ja ötököitä ihmetellen. Toisaalta puutarhaympäristö sopii yhtä hyvin tavoitteelliseen nuorten työharjoittelu-, vapaaehtoistyö- tai työpajatoimintaan sekä nuorisotilamaiseen käyttöön.

Esimerkiksi Kumpulan koulukasvitarhalla Helsingissä kaikki edellä luetellut toimintamuodot kukkivat samassa puutarhassa.

Kumpulan koulu- kasvitarhan perhekerho

Puutarhaperhekerhossa lapsiperheet nauttivat kesästä ja viljelevät ohjaajan johdolla yhteisiä palstoja. Samalla jaetaan arjen vertaisryhmätukea! Toimintaa ovat tukeneet Helsingin sosiaalivirasto ja Alli Paasikiven säätiö.

- Osallistujilta ei edellytetä etukäteistietoja tai -taitoja.
- Pienimmät tutkivat luontoa ja osallistuvat palstatöihin ehtiessään.
- Ohjelmaan kuuluu viljelyn lisäksi retkiä, leikkiä ja yhteistä ruoanlaittoa.
- Mukaan huhti-syyskuussa, kahdesti viikossa, voi tulla myös rinta- tai selkärepussa!

www.lastenpuutarha.fi/toiminta/perheille/

Lähiyhteisö ja perheet mukaan päiväkoti- ja koulupuutarhoihin

Päiväkoti- tai kouluympäristössä puutarhan hoito voidaan monesti mieltää mahdollisuudeksi kesäloman aikana. Takana saattaa olla vanhoja kokemuksia kuivuuteen kuolleesta kasvimaasta. Näin voikin käydä todella kuumana ja kuivana kesänä, jos puutarha jää täysin vaille huolenpitoa ennen kuin taimet ovat kunnolla juurtuneet tai maasta nousseet versot vankistuneet. Kun luontoäidin armoille jääneeseen puutarhan valitaan vielä kasveja, joita pitäisi harventaa, lannoittaa tai kitkeä tiuhaan, ei ole syytäkään odottaa runsasta satoa lomalta paluun jälkeen.

Vuosi puutarhassa on kuitenkin paljon muuta kuin vain kesä-, heinä- ja elokuu: Etelä-Suomessa kylvöt avomaalle voidaan usein aloittaa jo huhtikuussa. Toisaalta koulujenkin lomat loppuvat jo puolivälissä elokuuta, jolloin juuresten sadonkorjuukautta on jäljellä vähintään syyskuun loppuun, ja esimerkiksi mangoldin ja kurpitsojen osalta aina lumentuloon asti! Olisiko mukavampaa, kuin aloittaa alkusyksyn toimintatuokiot tai kotitaloustunnit keräämällä vihanneksia ja poimimalla yrttejä omalta kasvimaalta? Kannattaa vakavasti harkita, jos pienen puutarhan hoitamiseen saisi apuvoimia noin kerran viikossa siksi aikaa, kun esimerkiksi koulun rehtori ja koulunkäyntiavustajatkin ovat lomalla. Vapaaehtoisia kannattaa kartoittaa perheistä ja koko naapurustosta.

Vihdin 4H-yhdistys toteutti vuosina 2003–2010 ”Iki-vihreä malli” -hankkeen, jossa erikseen palkattu henkilö kiersi tukemassa kouluja ja päiväkoteja kasvimaiden perustamisessa ja hoidossa. Tällainen yhteinen puutarhaneuvontamalli voi toimia kunnissa, joissa esimerkiksi kestävän kehityksen, viheralueista ja opetustoimesta vastaavien yksiköiden raja-aidat ovat matalia. Silloin kun viljelyn aloittamiseen tarvittava kipinä syntyy ulkopuolisen tuen avulla, on tärkeä nimetä ja kouluttaa myös koulun tai päiväkodin sisältä omat puutarhasta vastaavat henkilöt. Muuten hyvälläkin puutarhatoiminnalla on riski vähitellen hiipua tuen loputtua!

Perusopetuksen kouluja, joilla on kasvimaata tai esimerkiksi kasvihuone aktiivisessa käytössä opetuksen osana, on Suomessa tätä käsikirjaa kirjoitettaessa arviolta 20–30. Joukossa on sekä ala- että yläkouluja. Uuden OPS 2016:n luonnoksissa koulun ulkopuoliset, toiminnalliset ja kokeelliset oppimisympäristöt ovat vahvasti esillä, mikä tuonee lähivuosina nostetta ja tukea uusille puutarhaprojekteillemme.

Esimerkiksi Käpylän peruskoululla Helsingissä ja Mahnalan ympäristökoululla Hämeenkyrössä on ollut onnistuneita kokemuksia koulupuutarhan ylläpidosta ja käytöstä opetussuunnitelman toteutuksessa jo 1990-luvulta lähtien. Käpylässä biologian ja kotitalouden opettajat ovat toimineet työparina ja tuottanut materiaalia, joka on johtanut puutarhan systemaattiseen käyttöön eri oppiaineita integroivana ympäristönä. Kesällä koulunkäyntiavustaja huolehtii koulun lähellä sijaitsevien palstojen kastelusta. Kevät- ja syystyöt tehdään yhdessä eri-ikäisten, myös erityisopetuksen, oppilaiden kanssa.

Mahnalassa hyötykasvimaata on yli 100-vuotiaan koulun omassa pihassa. Muutamat marjapensaat ja vanhat hedelmäpuut täydentävät kasvimaan satoa, jonka viljelysuunnittelusta vastaa vuosittain koulun oppilaista ja opettajista koostuva ympäristöraati. Kasvimaata on pieni, mutta tärkeä, elementti koulun ympäristö- ja kulttuuriperintökasvatuksessa. Myös koulun keittiötä käytetään puutarhassa oppimiseen, kun oppilaiden kanssa laitetaan yhdessä ruokaa sadonkorjuun antimista. Näin on saatu maistumaan esimerkiksi lapsille aiemmin vieras, kasvimaalla itse kasvatettu perinnekasvi härkäpapu.

Päiväkotipuutarhoista onnistuneita esimerkkejä on sekä kesätoiminnassa olevista että kesällä jonkin aikaa suljettuista toimipaikoista. Keskeistä toiminnan sujumiseksi ovat johdon tuki ja vaihtuvan henkilökunnan sitouttaminen tasapuolisesti puutarhan hoitoon ja siitä ammentamiseen yhdessä lasten kanssa. Yhteisiä perusteluja voi löytää päiväkodin kestävän kehityksen ohjelman toteuttamisesta, tai ainakin ympäristön viihtyvyyden lisäämisestä. Esimerkiksi päiväkotitoiminta Mintulla Helsingin Puistolassa on pikkuinen minttutarha!

Mahnalan ympäristökoulun koulupuutarhamalli

Pieni kasvimaata hedelmäpuineen on ollut kestävä kehitys painottavan alakoulun pihalla jo kymmeniä vuosia!

- Kukin perhe saa kesäksi vastuuvuoron: n. 3 perhettä/vko, jolloin joku aina ehtii hetken käydä koulupuutarhalla. Vuoroja saa myös vaihtaa keskenään. Opettajilla on eri kesinä muutama tarkastusvuoro /loma.
- Työvälineet kasteluun ja muihin töihin ovat helposti kaikkien saatavilla. Satoa saa vapaasti korjata omalla hoitovuorolla!
- Puutarhaa käytetään opetustyössä ja kouluruokailun toteuttamiseen koko lukuvuoden. Aihetta rikastetaan yhteistyöllä lähiseudun viljely-yrittäjien kanssa esimerkiksi perunoita istuttamalla ja vierailulla marjatilalle.

www.mahnala.com/ymparistokoulu

Puutarhan perustamiseen ja ylläpitoon tarvittava innostus, resurssit ja ahkerat kädet voivat toisinaan löytyä päiväkodin tai koulun vanhempainyhdistyksestä, kun aihe saadaan ”myytyä” myös henkilökunnalle. Kaikkia kannustavat selkeät ohjeet, helposti saatavilla olevat kunnan työvälineet, hallittavan kokoinen viljelyala – ja tietysti sadonkorjuujuhlat! Kiireisille ja väsyneille vanhemmille kannattaa viestittää, että jo yhdenkin kerran työpanoksella on merkitystä. Jollain on ehkä tietoa puiden istuttamisesta, toinen osaa tehdä maukasta talkoopurtavaa ja kolmas jaksaa viihdyttää mukana pyöriä lapsia puutarhan raskaimpien töiden ajan.

Päiväkoti Vaahteran lasten kasvimaata

Aktiiviset vanhemmat perustivat pienen puutarhan päiväkodin hiekkapihan nurkkaukseen.

- Maan kääntäminen, mullan hankkiminen ja kasvimaan rajojen nikkarointi kierrätyslaudasta hoidettiin yhden talkoo-illan aikana.
- Lapset esikasvattivat noin kuukautta aiemmin siemenistä taimia omissa päiväkotiryhmissään.
- Loput kylvöt ja taimien, ja kahden omenapuun istutus tehtiin hulinalla päiväkodin kevätjuhlapäivänä.

www.lastenpuutarha.fi/verkosto/
> Päiväkoti Vaahtera

Lasten ja nuorten puutarha – vaikka omaan kotipihaan

Kaikenikäisille tarkoitetun puutarhan voi hyvin perustaa myös omassa asuinyhteisössä. Esimerkiksi kerrostalorykelmän keskelle jäävää piha-aluetta kannattaa alkaa katsella uusin silmin! Jos kukaan ei käytä hiekkalaatikkoa, miksei tehtäisi siihen perunamaata? Vapaa- muotoisessa toiminnassa lapsia ja nuoria ei välttämättä tarvitse erikseen houkutella puutarhapuuhiin, kun tuttujen aikuisten kiinnostava ja saavutettava tekeminen imee jo mukaansa.

Asukasyhteisön muiden jäsenten ennakkoluulot ja pelot, esimerkiksi pihan ilmeen muutoksesta, kannattaa ottaa ajoissa huomioon. Yhteinen sävel esimerkiksi viljelylaatikoiden väristä ja mallista tai kompostin paikasta yleensä lopulta löytyy, kun ihmiset kokevat vain tulevansa kuulluiksi. Selkeä, mukaan kutsuva viestintä ja avoimuus alusta alkaen auttavat paljon. Esimerkiksi kaikille asukkaille tarkoitettu pihakokous voi olla hyvä vaihtoehto tiedottaa tulevasta toiminnasta, ja aloittaa yhdessä tekeminen. Pihaprojektin vetäjien kannattaa selvittää tarvittavat lupa-asiat ja muut käytännön seikat etukäteen ennen ensimmäistä tapaamista.

Pihapuutarhaprojekteissa on hyvä muistaa, ettei aina ole pakko saada talon ihan jokaista tyyppiä mukaan, jotta jotain tapahtuisi. Kukaan tuskin pahastuu, jos sen kummemmin melua pitämättä kitkette keväällä lasten kanssa perennanpenkin, koristelette sen reunan kivillä ja simpukoilla, kylvätte apilaa nurmen laikkuihin ja laittatte syksyllä salaa maahan muutaman kukkasipulin... Moni voi uskaltautua apuriksi, jos ei heti tarvitse sitoutua mukaan koko kesäksi!

EMMA PETROV

Djungelgurkan- Viidakkokurkku -viljelyklubi

Välillä tarvitaan vain riittävästi innostusta, tarmoa ja hyvää fiilistä, että alkaa tapahtua!

- Aktivist Emma Petrovin perustama "viljelyklubi kaikille" toimii Länsi-Uudellamaalla mm. Hangon Jägerbackenin alueella.
- Klubi aloitti hyötyviljelyllä kerrostalojen pihalla, ja siirtyi sitten kohentamaan ränsistynyttä lähipuistoa marja- ja muilla pensailta yhteistyössä kaupungin kanssa.

www.facebook.com/DjungelgurkanViidakkokurkku

Pihapiirin asukkaat, tai yhtä hyvin siellä usein vierailevat, voivat osallistua puutarhan elämään monella tavalla sekä tekemällä että katselemalla: Toimintaa voi ihailla, ja antaa sille näin hyväksyntänsä, tai esimerkiksi laittaa evästä nuorten puutarhurien matkaan. Moni voi tarjota tiloja, välineitä ja tietoa, vaikka ei voisi arjen kiireiltään muuten osallistua varsinaiseen puutarhanhoitoon. Kannattaa pitää mielessä, että vanhuksilla saattaa usein olla eniten aikaa – ja viljelykokemusta. Lapsilähtöisen puutarhan parasta satoa voikin joskus olla nimenomaan eri-ikäisten ihmisten välisten kohtaamisen kasvu!

Joskus harvoin hyötykasvilavan, marjapensaiden tai hedelmäpuiden hankinta taloyhtiön pihalle voi aiheuttaa narinaa ja vastustusta. Naapurit voivat olla huolissaan esimerkiksi siitä, miten mahdollinen sato jaetaan tasan talon asukkaiden kesken. Siksi aluksi saattaa olla helpompaa lähteä liikkeelle kukkien viljelyllä, ja korostaa pihan kauneutta lisääviä asioita, joista ihan kaikki voivat varmasti nauttia! Ajan kuluessa pihaan mahtuu todennäköisesti pieni kasvimaata ja muutama marjapensaskin, vaikka pihassa vierailevat linnut ja lapset leikitäuullaan napsisivat marjoja välipalaksi sitä mukaa, kun ne kypsyvät.

Tekijöitä ja tärkeitä yhteyksiä

Tekijöitä ja resursseja lapsilähtöiseen puutarhatoimintaan voi löytyä niin viidakkorummun viemänä kuin sosiaalisen median kautta. Puolituttu työkaveri saattaa olla vapaa-ajallaan kokenut palstaviljelijä, kun osaa vain kysyä! Multaa, taimia tai puutarhahanskoja voi saada lahjoituksena. Paikallislehdestä ja -radiot ovat erityisesti kesäaikaan kiinnostuneita tekemään juttuja oman alueen viihtyvyyttä lisäävistä projekteista. Toimittussuhteita kannattaa lähestyä juttuvinkin tai valmiin pikkutekstin ja kuvien kanssa.

Puutarhakeiju hiippaili pihamaalla ja kylvi muutaman kehäkukan!

Myös lapset ja nuoret itse voivat tehdä juttuja kasvi-maistaan. Viestinnässä kannattaa pitää huoli kuvissa ja jutuissa esiintyvien lasten ja nuorten anonymiteetistä, tai pyytää kuvaamiseen erikseen lupa lapsilta ja heidän huoltajiltaan. Viljelmään mahdollisesti kohdistuvaa ilkivaltaa, tai toisaalta puhdasta uteliaisuutta, voi jonkin verran hallita valikoimalla, miten tarkkoja tietoja puutarhasta esimerkiksi avoimeen blogiin laittaa. Onneksi porkkanoista ei saa suuria summia katukaupassa! Mieli-pahan välttämiseksi kannattaa kuitenkin tuumata hetki, miten lasten ja nuorten vaalimaa kypsyvää satoa voitaisiin varjella.

Lisätietoa:

- Kasvimaita kerrostalopihoille -esite. Martat, Dodo & Helsingin kaupunki. <www.martat.fi/site/assets/files/13897/pihaviljelyopas_web_final.pdf>
- Manninen, J. ym. 2007. Oppimista tukevat ympäristöt. Johdatus oppimisympäristöajatteluun. OPH.
- Sipari, P. 2013. Aarteen etsintää porkkanamaalla – [...]koulupuutarhojen toiminnasta ja ruokajärjestelmäopetuksesta. Pro gradu / Helsingin yliopisto. <hdl.handle.net/10138/42670>
- Ympäristökasvatusta! Lähde mukaan Mahnalan vuoteen. 2010. Toim. A. Alppi & S. Mantila-Savolainen. <www.hameenkyro.fi/palvelut/kasvatus-ja-opetus/perusopetus/alakoulut/mahnalanymparistokoulu/julkaisut/>
- Dodo ry:n kaupunkiviljelyn sivut <kaupunkiviljely.fi/>
- Käpylän peruskoulun kasvitarhan kesä 2012 time lapse -kameralla kuvattuna <www.youtube.com/watch?v=Ez0hz-zHx9k&feature=youtu.be>
- Opetussuunnitelman uudistamisprosessin tiedotussivut <www.oph.fi/ops2016/tavoitteet>
- Suomalaisia puutarhoja kasvuvyöhykkeen mukaan <karolinanpuutarha.blogspot.fi/p/suomalaiset-puutarhat-kasvuvyohykkeen.html>
- Vihti ympäristökasvatuksen Ikivihreä malli ulkona sijaitsevien oppimisympäristöjen löytämiseen ja käyttöön, ks. "Kasvimaa" <www.ikivihreamalli.fi>
- YK:n elintarvike- ja maatalousjärjestö FAO:n koulupuutarhamateriaali: <www.fao.org/schoolgarden/>

Kaikessa lasten ja nuorten puutarhatoiminnassa on huolehdittava sitä organisoivien aikuisten jaksamisesta. Toimivien yhteistyösuhteiden luominen ja ylläpitäminen oman kunnan rakennusviraston ja viheralueista vastaavien tahojen kanssa on ensiarvoisen tärkeää. Joskus puutarhan perustamisen alkuvaiheessa on suurta hyötyä ulkopuolisen asiantuntijan neuvoista, vinkeistä ja täsmäkoulutuksesta. Puutarhayhdistysten lisäksi esimerkiksi Martat ja monet jätehuollon toimijat järjestävät kaikille avoimia ja maksuttomia kompostointiluentoja

Suunnittelua ja inspiraatiota

On aika koota ympärille oma riittävän iso porukka ja pitää ensimmäinen kunnan suunnittelupalaveri – tietysti kasvisherkkujen voimalla. Pöydälle voi hankkia tunnelmaksi muutaman kukkasen tai herneversoja purkissa. Kirjastosta kannattaa lainata inspiraatioksi värikkäitä puutarha-, kasvisruoka- ja luontokirjoja, myös lasten ja nuorten osastolta. Blogiistan haulla "puutarha" saa useita satoja osumia erilaisiin pienempiin ja suurempiin puutarhaprojekteihin, joita voi vilkaista ehtiessään. Hyvällä säällä halutussa puutarhan paikassa on hyödyllistä tehdä yhteinen kävelyretki kamera ja muistikirja mukana. Myös lasten ja nuorten äänet (s. 71) on hyvä saada mukaan pian!

Alussa puutarhaunelmat saavat olla hassujakin. Puutarhakonkarin konsultointi auttaa toteuttamiskelpoisten ideoiden ja esimerkiksi ajallisen perspektiivin hahmottamisessa. Lasten ja nuorten puutarhayhdistyksen verkkosivuille kerätään vähitellen kuvauksia erilaisista lasten ja nuorten puutarhoista Suomessa. Sivuilta löytyy myös Puutarhastartti-kalvosarja oman työyhteisön innostamista varten ja erityisesti lapsille ja nuorille suunnattuja puutarhaharrastusvinkkejä.

www.lastenpuutarha.fi

- > Verkosto
- > Puutarhastartti
- > Harrasta

2 Lapsten ja nuorten puutarha: Lyhyesti

Muistilista lapsilähtöisen puutarhan perustajalle:

Tunnista ja kartoita puutarhan **kohderyhmä** tarpeineen. Kokoa yhteen riittävän iso **toteuttajien ydinporukka**.

Valitse kohderyhmän toimintaan sopiva ja sitä tukeva **puutarhan koko ja paikka**, jossa riittää auringonvaloa ja vettä!

Neuvottele ja sovi tarvittaessa **maanomistajan** kanssa.

Hahmottele lapsilähtöisen toiminnan lähtökohdat ja **tavoitteet lapsia ja nuoria kuunnellen!**

Suunnittele **puutarhan rahoitus**. Pyydä sponsoreiksi puutarha-alan yrityksiä ja puutarhakummeiksi paikallisia järjestöjä ja yhteisöjä.

Ota huomioon **maatahoitavan viljelyn perusasiat**: erityisesti luonnonmukainen lannoitus sekä tuholaisten ja rikkakasvien torjunta. Kysy tarvittaessa neuvoa kokeneemmilta viljelijöiltä!

Markkinoi toimintaa kohderyhmille perheineen.

Hanki viljelijöiden käteen **sopivat työvälineet**: maanmuokkaukseen, kasteluun, kylvöön, kitkentään, kasvien suojaukseen ja sadonkorjuuseen.

Hanki **multaa, siemenet ja taimet**: lasten ja nuorten puutarhaan sopivia, menestyviä, nopeakasvuisia, satoisia ja kiinnostavia kasveja.

Suunnittele **puutarhan hoitamisen vastuut** koko kalenterivuoden – ja vielä sitä seuraavan vuoden ajan. Innosta mukaan myös perheitä ja muita vapaaehtoistoimijoita lähiyhteisöstä.

Arvioi toimintaa yhdessä osallistujien kanssa iloisessa sadonkorjuu-juhlassa,

Muista, ettei **puutarha** tule koskaan täysin valmiiksi.

3 Lapsilähtöinen ote toiminnan ohjenuora

Puutarha eri-ikäisten lasten kasvuympäristönä

Puutarha on seikkailu, joka jää mieleen!

Lapsilähtöinen ote puutarhatoiminnassa kannustaa pohtimaan, mitkä asiat tekevät puutarhasta erityisesti lapsille tai nuorille suunnatun, kiinnostavan ja kiehtovan toimintaympäristön. Aikuisilla ja lapsilla voi joskus olla suuriakin eroja esimerkiksi puutarhatyöskentelyn toiveisiin, kasvimaan ulkonäköön, kokoon tai siisteyteen liittyen. Usein myös sato-odotukset voivat saada erilaisen mittakaavan aikuisen ja lapsen puutarhaunelmassa.

Työ ja leikki yhtä arvokkaita

Puutarhatyökasvatuksen historia sisältää annoksen hikeä ja kyneleitä. Siitä voidaan tunnistaa yhä arvokkaat asiat, kuten sinnikkyuden ja riitteliäisyyden oppiminen – muuten sekä lapset että aikuiset ansaitsevat aiheen päivittämisen 2000-luvulle! Parhaiten se onnistuu, kun tunnustetaan lapsen ja nuoren oppimisprosessi aina suurta ja mahtavaa satoa tärkeämmäksi. Lisäksi muistetaan antaa riittävästi tilaa leikille, seikkailulle ja vapaalle luonnossa touhuamiselle työnteon rinnalla!

Leikillisuus ja seikkailu voivat avata uusia näkökulmia kaikkiin viljelytyöihin. Esimerkiksi, ennen kuin siemenet laitetaan peltoon, voidaan ensin rauhassa tunnustella, haistella, kuunnella ja luupin avulla tutkailla, miten erilaisiin ja pienen pieniin paketteihin uskomattoman voimakas kasvun ihme on piiloutunut! Leikki on tärkeää ja sen avulla voi oppia paljon. Jokaisella lapsella on silti oikeus onnistuneen sadon tavoitteluun asianmukaisen ohjauksen avulla.

Oma paikka tässä hetkessä

Mitä pienemmästä lapsesta on kyse, sen varmemmin puutarhan tapahtumia hahmotetaan tästä hetkestä käsin. Vähän isommat voivat jo ymmärtää kylvö-, kasvu-, sadonkorjuu- sekä puutarhan lepovaiheesta muodostuvan kokonaisuuden viljelytyön mahdollisuuksien rytmittäjänä.

Parhaimmillaan kaikenikäisillä on mahdollisuus kokea kasvimaan täysi vuodenkierto. Jo lyhyt retki puutarhaan voi silti merkitä paljon lapsen luontosuhteen kehittymiselle, tai nuorelle, joka saa mahdollisuuden hetken pohtia ja kokeilla: ”Mikä minusta tulee isona?” Tässä käsikirjassa ei vedetä tiukkoja raja-aitoja koulu- ja vapaa-ajan puutarhojen välille. Mielekkästä kasvua ja oppimista voi varmasti tapahtua molemmissa, kun siitä on iloa lapselle ja nuorelle myös – tässä ja nyt!

Puutarhassa eri-ikäisille ja erilaisille lapsille on mahdollista löytää mielekkäitä puuhia, joita ei ole tarve luokitella sukupuolenkaan mukaan: Puutarha-aiheen parissa on hyvin tilaa niin toiminnan tyypeille kastelukannujen täyttäjänä ja omenoiden poimijoina, kuin keskittyneille ötökkätutkijoille, näppäräsormisille kylväjille, taitavimmille kukkaseppeleentekijöille tai voimakkailla kottikärvien työntäijille. Jokaisen työpanosta tarvitaan onnellisessa puutarhassa!

Vau, mikä ötökkä!

Yhdessä tekemällä oppimista

Lasten ja nuorten iloksi puutarhanhoito on joustavaa tekemällä oppimista, johon puutarhan vuodenaioittain ja päivittäin vaihtuvat olosuhteet tarjoavat aina uusia tilaisuuksia. Perusasiat viljelyssä ovat melko helppoja, silti konkareillekin riittää aina jotain uutta opittavaa! Myös lapset ja nuoret itse luovat oppimistavoitteita ja suuntaavat kiinnostustaan puutarhassa, jos heille annetaan siihen tilaisuus. Oma puutarhatyöskentelyä ja oppimistoiveita voi tallentaa esimerkiksi kirjoittamalla, piirtämällä tai kuvaamalla. Aivan pienimpien ajatuksia aikuiset voivat auttaa kirjaamaan muistiin.

Puutarhassa oppimisen kulmakivet

Monipuoliseen ja nykyaikaiseen puutarhassa oppimiseen kuuluvia asioita:

- mielekkäät luontokokemukset
- ekemällä osallistuminen
- eri tiedonalojen ja taitojen yhteys
- oppiminen osana viljely-yhteisöä

Puutarhassa voi hankkia tietoa monella tavalla: ihmetelemällä, havainnoimalla, tekemällä, kokeilemalla, kyselemällä ja eläytymällä. Kun tietoa käsitellään vuorovaikutuksessa omien aikaisempien käsitysten, toisten ihmisten ja ympäristön kanssa, voidaan oppia, miten esimerkiksi kasvien kasvuun vaikuttavat aina tietty perustekijät, tai mitä käytännössä tarkoittaa käsite ”elävä maa”. Muuten puutarhanhoidossa on vähän niin sanottuja ainoita oikeita totuuksia ja tapoja!

Oppimisen ohjaajan kannattaa hyväksyä, etteivät kaikki lapset ja nuoret välittömästi syty puutarhapuuhiille. Mielekäs, hauska ja kiinnostava tekeminen tutustumaan kutsuvassa ympäristössä voi kuitenkin johtaa siihen, että lapsi alkaa viihtyä ja oppii puutarhassa kuin vaivihkaa. Erilaiset oppimistyyliä ja temperamentit voivat myös usein kukkia perinteisestä kouluoppimisesta poikkeavassa ympäristössä.

Jokaisesta lapsesta jää jälki puutarhaan

Kumpulan koulukasvitarhan ohjaajien koottuja mietteitä lapsilähtöisyydestä:

- lapsen ainutlaatuisuus ja kunnioittaminen
- lasta kuullaan toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa
- lapsi on aktiivinen toimija ja oppii yhteisön jäsenenä
- ei pakko oppia - osallistuminen ja reilu meininki riittävät
- vertaisryhmän merkitys kasvussa ja oppimisessa

www.lastenpuutarha.fi/toiminta/lapsille

OLLIVESTERINEN

Osallistumista ja vaikuttamista

Viljelysuunnittelu, eli mitä kasveja kasvatetaan, miten ja missä paikassa, sekä esimerkiksi työkalujen hankinta ovat lapsilähtöisessäkin puutarhassa usein käytännön sanelemana aikuisten vastuulla. Pikkuhiljaa voidaan kehittää omaan työympäristöön sopivia tapoja, joilla lapset ja nuoret saadaan enemmän mukaan puutarhan kaikkien töiden suunnitteluun. Vastuun lisääminen voi olla mielekkäin palkio tietojen ja taitojen kasvusta puutarhassa!

Lasten aiempia kokemuksia ja tietoja kasvien kasvatamisesta kannattaa kuunnella huolella. Lapsilähtöisen puutarhatoiminnan ohjaajana on hyvä muistaa, että puutarhassa lapset ja nuoret voivat opastaa tekemisessä toisiaan – ja välillä aikuisiakin! Puutarhaympäristössä on mahdollista huomioida lapsen ja nuoren muu aiempi osaaminen ja harrastuneisuus, ja tarjota sille ehkä uusi näkökulma: Millaista on heittää kärrynpyörä nurmikolla, soittaa rumpua puiden katveessa tai tehdä sähköinen kasvio?

Puutarhan säännöt

Kumpulan koulukasvitarhan pitkänä perinteenä eri leiriryhmien edustajat kokoontuvat joka kesä luomaan yhteiset lasten ja nuorten puutarhan säännöt.

- Sääntökokouksen osallistujat valitaan halukkaiden joukosta tai arpomalla. Aiheesta jutellaan ensin omassa ryhmässä.
- Lapset pohtivat itse, miten yhteisestä ympäristöstä pidetään huolta. Tärkeää on kuvata, mitä puutarhassa saa tehdä!
- Tavoitteena säännöille on, että kaikilla on hyvä olla puutarhassa.

Esim. kesän 2014 säännöt:
<http://lanttu100.blogspot.fi/2014/06/kumpulassa-on-vilinaa.html>

Sadettimen alla juoksua ja chilejä!

Yhdessä toimimalla puutarhassa saa oppia, miten osallistutaan ja vaikutetaan yhteisten asioiden hoitoon. Tärkeä kysymys on ainakin, miltä oma puutarha näyttää ja mitä kaikkea siellä saa tehdä! Iän ja taitojensa mukaan lapset ja nuoret voivat osallistua esimerkiksi viljelytoiminnan dokumentointiin ja puutarhan tapahtumista, retkistä, säännöistä sekä muista yhteisistä asioista päättämiseen.

Lisätietoa:

- Hytönen, J.2008. Lapsikeskeisen kasvatuksen ydinkysymyksiä. WSOY
- Kumpulan koulukasvitarhan lasten & nuorten vapaa-ajan toiminnan suunnitelma. 2013. www.lastenpuutarha.fi/toiminta/lapsille
- Leikin pikkujättiläinen. 2004. Toim. L. Piironen. WSOY.
- Wake, S.J. 2008. 'In the best interest of the child?': Juggling the geography of children's gardens (between adult agendas and children's needs). Children's Geographies, 6(4), 423–435.

- Tietoa Lapsen oikeuksien sopimuksesta ja sen käytäntöön soveltamisesta www.lapsiasia.fi

Aikuisten rooli lasten ja nuorten puutarhassa

Muistatko vielä, miltä ensimmäinen kevätpäivä lapsena tuntui?

Puutarhatoimintaa ohjaavalla tai siinä muuten mukana olevalla aikuisella on tärkeä rooli esimerkiksi kiinnostuksen herättäjänä, vaihtoehtojen tarjoajana ja kestävä kehityksen mukaisten työtapojen edistäjänä. Aikuisen mukanaolo korostuu lasten ja nuorten iän, kokemuksen ja erityispiirteiden mukaan: Pienimmille lapsille viljelykokemukset eivät ehkä ole lainkaan mahdollisia ilman aikuisen vaivannäköä, kun isommat nuoret voivat hyvin perustaa pienen puutarhan itsekin!

Aikuisten tärkeimpiä tehtäviä on antaa lapsen ja nuoren tekemiselle puutarhassa ja siitä nouseville kysymyksille ja ihmettelulle riittävästi aikaa ja tilaa. Käytännössä aikuisen vastuulla on esimerkiksi etukäteen huolellisesti arvioida, minkä kokoisesta palstasta tai muusta viljelyksestä osallistujat pystyvät yhdessä huolehtimaan. Tavoitteena on, ettei työ käy liian raskaaksi lapsille, nuorille – eikä toiminnasta vastaaville aikuisille!

Lapsilähtöisen ja kestävän puutarhakulttuurin tukeminen

Kun aikuinen suunnittelee puutarhatöiden rytmityksen huolella, niiden lomaan mahtuu riittävästi muuta toimintaa: leikkiä, lepoa, ympäristön tutkimista ja ylipäänsä haltuunottoa. Eri työvaiheiden vuorottelussa, riittävässä tauoissa ja kuormittavien työskentelyasentojen välttämiseksi aikuisen oma käytännön esi-merkki on voimakas. Aikuinen voi vaikuttaa paljon myös siihen, miten puutarhan lähes päivittäin muuttuvat olosuhteet käytetään hyödyksi tilanne- ja tilanne-ohjauksena.

Aikuisten voimia, taitoja ja tietoja tarvitaan puutarhan raskaimpiin töihin ja erilaisten laitteiden käyttöön, esimerkiksi ruohonleikkurissa tai perunapellon kyntämisessä. Aikuiset ovat vastuussa myös luonnonmukaisen, kestävien viljelytapojen opettelusta ja turhan jätteen synnyn ehkäisystä kaikissa puutarhatöissä. Lisäksi aikuiset antavat käytöksellään tärkeän viestin siitä, miten saatua satoa kohdellaan: Peltoon tai jääkaapin perukoille jäävät kasvikset eivät motivoi ketään jatkaa puutarhapuuhia.

Puutarhan aikuisen muistilista

- Leikin, seikkailun ja kasvun ihmeen vaaliminen kaikessa puutarhatoiminnassa:
- puutarhan näkeminen laajasti kasvun ja oppimisen paikkana
- toiminnan kestävydestä, jatkuvuudesta ja turvallisuudesta huolehtiminen
- lapsille ja nuorille riittävän tilan antaminen tekijöinä ja suunnittelijoina!

Lapset ja nuoret eivät aina pysty tuomaan esille tai viemään eteenpäin kaikkia näkemyksiään esimerkiksi oikeille viranomaistahoille ilman aikuisen apua. Aikuiset tukevat lapsilähtöistä puutarhakulttuuria myös huolehtimalla puutarhan rahoituksesta, maahan liittymisestä kysymyksistä, tarvikkehankinnoista, riskienhallinnasta ja toiminnan yleisestä jatkuvuudesta. Puutarhasta voi tulla tärkeä paikka, niin lapsille kuin aikuisille, jo yhden kasvukauden aikana!

Turvallisuutta ja rohkaisua – tarpeen mukaan

Mitä isommasta puutarhasta on kyse, sen tärkeämpää on käydä puutarhapuuhien mahdolliset riskit läpi kaikkien osallistujien kanssa. Lasten ja nuorten ryhmät tarvitsevat kesäkuumalla usein muistutusta erityisesti auringolta ja tuulelta suojautumiseen sekä eväiden ja juotavan säännölliseen tankkaukseen. Työvälineiden oikean käytön ohjaaminen konkreettisesti näyttämällä on tärkeää: Pienelläkin lapiolla saa paljon tuhoa aikaan, jos sitä käyttää toista ihmistä päin! Ei-syötävien kasvien ja kasvinosien tunnistaminen tai sadon hygieeninen käsittely ennen maistamista ovat myös esimerkkejä asioista, jotka vaativat puutarhan aikuisten huomiota.

Vielä tärkeämpää on silti tukea lapsen ja nuoren mahdollisuutta syventää luontosuhdettaan turhia kieltoja karsimalla! Esimerkiksi, jos puutarhassa on isoja, tukevaoksaisia puita, on yleensä järkevämpää opettaa turvallisia kiipeilytekniikoita kuin estää puissa kiipeily kokonaan. Tai kun lasten on vaikea liikkua puutarhassa ilman, että jotkut koriste- tai hyötykasvit välillä vahingossa tullaantuvat, on syytä valita kestävämpiä lajeja. Myös myrkyllisten perunan kukkien, omenan siementen tai esimerkiksi raparperin lehtien kanssa on vain opittava elämään.

Vakava lapsen kasvimyrkytys Suomessa viimeksi 1940-luvulla!

Aikuiselta puutarhaympäristössä vaaditaan herkkyyttä tunnistaa lasten ja nuorten aiempia käsityksiä sekä mahdollisia pelkoja luonnossa toimimisesta. Jotkut lapset eivät tarvitse lainkaan johdatusta aloittaakseen leikin puiden ja pensaiden siimeksessä, kivillä, kepeillä, kukilla, mudalla ja vedellä. Toisille aikuisen rohkaisu ja kannustava suhtautuminen on sen sijaan merkittävää. Jo mullan koskettaminen, maan voimakas tuoksu ja vaatteiden likaantuminen puutarhatöissä saattavat olla alkuun isoja haasteita!

Sinä kelpaat mainiosti puutarhatoiminnan ohjaajaksi

Se, ettei tiedä tai osaa mitään hyötyviljelystä ja puutarhanhoidosta on huono syy olla aloittamatta hommaa lasten ja nuorten kanssa. Tähän kirjaan tarttuneena tiedät jo ainakin jotain, ja viljelykasvien kasvattamisen perusasioita voi hyvin opetella yhdessä lasten kanssa! Täysin puutarhakärpäsen puraisema ei välttämättä ole edes paras ihminen avaamaan portteja puutarhanhoidon maailmaan siitä vielä täysin pihalla olevalle lapselle tai nuorelle.

Riskienhallinta – tapaus puutarha!

Lasten ja nuorten puutarhassa riskienhallinta kuuluu kaikille, eikä se onneksi ole kovin vaikeaa:

Aurinko, tuuli ja lämpötila:

- paahteelta suojaava päähine ja vaatetus
- riittävät juoma-, eväs- ja lepotauot

Vatsataudit ja myrkytykset:

- käsienpesu ennen ruokailua
- sadon huuhtelu ennen maistamista
- syötävien ja ei-syötävien kasvinosien tunnistaminen

Tapaturmat ja onnettomuudet:

- työskentelyasentojen ergonomia
- selkeät ohjeet työkalujen käytöstä ja turvallisuudesta säilytyksestä
- yhdessä sovitut hyväkuntoiset kiipeilypuut

- päivitetty ensiapupakkaus lähettyvillä etukäetietona lasten ja nuorten allergioista (esim. hyönteistenpistot)
- voimassaoleva jäykkäkouristusrokotus punkkisyyni päivän päätteeksi

- jätteiden asianmukainen lajittelu
- mahdollisen ilkivallan huomaaminen

On taitoa ymmärtää, että puutarhassa isoin juttu pienelle – tai vähän isommallekin – voi olla se, että pääsee työntämään kottikärryjä ja ruohonleikkuria, saa tuijotella pilviä ruohikolla maaten tai voi pitää kädessä aitoa hevoslantapalleroa! Puutarhatoimintaa ohjaavan aikuisen oma suurin haaste voikin olla irrottautuminen mahdollisista katkerista lapsuuskokemuksista tyyliin: tuntikausien porkkanankitkentää auringonpaahteessa ja työleirimeininkiä kasvimaalla uimavesien ulottumattomissa...

Taidekasvattajan uusi työmaa

Veera, ympäristötaideohjaaja Kumpulán koulu- kasvitarhalla /opiskelija Aalto-yliopisto, TAIK:

"Kun astun sisään kasvitarhan porteista ja upotan kädet multaan tulen osaksi koulu- kasvitarhan yli 100-vuotista historiaa – samalla luon tämän päivän lasten ja nuorten puutarhakulttuuria!"

www.lastenpuutarha.fi/toiminta/lapsille

Lasten ja nuorten puutarhan perustaminen voi luontevasti lisätä esimerkiksi sosiaali-, kasvat- ja viheralan osaajien kohtaamisia yhteisen tavoitteen parissa. Eri kulttuuritoimijat, kuten esimerkiksi työväenopistot ja yhä enemmän ympäristönsä kanssa vuorovaikutuksessa olevat kirjastot voivat myös kiinnostua yhteistyöstä puutarha-aiheesta. Parhaimmillaan tämän päivän lapsilähtöisen puutarhatoiminnan ohjaaminen antaa ympäristökasvatuskonkarillekin uutta luovia aineksia oman työn toteuttamiseen.

Puutarhavaarit ja -mummit menossa mukana!

Lasten ja nuorten puutarhayhdistys aloitti vuonna 2012 ikäihmisille räätälöidyn vapaaehtoistoiminnan, johon Kinaporin palvelukeskus lähti ensimmäisenä mukaan.

Puutarhavaarit ja -mummit näyttävät lapioinnin mallia, kertovat jänniä tarinoita lapsuudestaan ja jakavat kasvimaan vanhoja perinteitä!

"Epi-puutarhaetana" eli puutarhamummi Elbe Novitsky kertoo kokemuksistaan:

www.lastenpuutarha.fi/toiminta/vapaaehtoisille

Lisätietoa:

- Hirvonen, T. 2011. Varo, varo, varo, irti ylisuojelevasta kasvatuksesta. Minerva.
- Lasten ensiapuopas. MLL. 1995.
- Louv, R. 1999. Last Child in The Woods. Algonquin Books.

- Myrkytystietokeskus 24h/vrk:puh. (09) 471 977
<www.myrkytystietokeskus.fi>
- Suomen Punaisen Ristin ensiapusivusto:
<www.punainenristi.fi/opi-ensiapua>
- Syöpäjärjestöjen infoa auringolta suojautumiseen:
<www.auringossa.fi/>
- Vapaaehtoistoiminnan malleja ja ohjeita:
<www.kansalaisareena.fi/tyokalupakki>

Nuorisotyön näkökulma: Puutarha nuorisotilana

Yhdessäoloa, yrittäjyyttä ja ympäristöaktivismia!

Lapsilähtöisellä puutarhatoiminnalla on runsaasti tarjottavaa myös nuorten kohderyhmälle. Puutarha-ympäristö voi toimia sellaisenaan kokoontumispaikkana tai puutarhaelementtejä voidaan tuoda nuorisotiloihin monin eri tavoin. Hauskan tekemisen, kavereiden ja vapaa-ajan vieton ohella puutarhatoiminta voi olla nuorelle uuden oppimista, arvokasta työskentelykoke- musta tai esimerkiksi avautuva polku viheralan- ja moneen muuhun ammattiin.

Vapaaehtoinen osallistuminen ohjattuun puutarhatyöskentelyyn kertoo paljon mielenkiinnosta aiheesta kohtaan, vaikka nuori tulisi paikalle ensisijaisesti kavereiden matkassa. Siksi myös puutarha-aiheen parissa on tärkeä tarjota mahdollisimman monipuolista tekemistä, ohjausta ja tietoa, joiden avulla nuori saa kehittää omaa osaamistaan ja saada vahvistusta itsetunnonlehen.

Puutarha ja nuorille tärkeät teemat

Ympäristön tilasta huolestuneille nuorille puutarha voi olla paikka tavata muita samankaltaisesti ajattelevia. Yhdessä on mukavampi pohtia maailmanparannuskeinoja lähiympäristössä ja miksei kauempanakin. Mahdollisuus muokata omaa ympäristöä viihtyisämmäksi ja mielenkiintoisemmaksi kasvien kasvattamisen avulla tarjoaa kanavan energiavirtojen myönteiselle purkamiselle, usein myös neuvottelu- ja vaikuttamisen taitojen oppimistilanteita!

Emme hoida museota – viljelemme elämän kukoistavaa puutarhaa!

Nuorten omalla hyötykasvimaalla viljellään syötävää – värikästä, hauskaa, hyvänmakuista ja terveellistä! Eri- laisten "oikeiden" ruokavalioiden ja kehonmuokkauksen paineissa puutarhaympäristö voi tarjota rennon tilanteen tutustua toisten nuorten ja aikuisten kanssa kasvisten merkitykseen omalle kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille. Monet nuoret innostuvat ruoanlaitosta, joka on yksi tärkeimmistä arjenhallintataidoista. Kiitos itse viljeltyjen kasvisten ja yhdessä tekemisen se voi olla kaksin verroin hauskenpaa!

Puutarhaharrastus on kokonaisuudessaan hyvin edullista sekä nuorisotyön että nuoren itsensä näkökulmas- ta. Esimerkiksi tarvittavia työkaluja voidaan hankkia nuorisotilalle yhteiseen käyttöön, jolloin nuoren omalle hankintalistalle riittävät lähinnä kumisaappaat. Myös nuorten ulkonäköpaineet voivat saada pientä raviste- lua, kun puutarhatöissä mukavin asukokonaisuus on yleensä mahdollisimman rento, suojaava ja likaantu- misen salliva! Puutarha voi harkitusti olla mediavapaa vyöhyke, mutta taskussa kulkeva verkkoyhteydellä varustettu luuri voi olla esimerkiksi hyödyllinen sääpal- velujen välittäjä ja puutarha-aiheisten videoiden tal- lentaja.

Nuorten parissa kannattaa ylläpitää puutarhatoimin- nan avoimuutta. Esimerkiksi, ei tarvitse olla mitenkään erityisen ekotietoinen, jotta voi ensi kertaa tarttua puu- tarhakuokkaan tai poimia punaherukoita. On tärkeä viestittää, että puutarhassa riittää tilaa monenlaisille tyypeille ja taidoille! Osallistumisen tapoja voidaan kehitellä usealta pohjalta. Esimerkiksi yhteisen sadon onnistumisen kannalta jo yhden kerran osallistumisella on väliä! Yhdessä on silti sovittavaa tasapuoliset ja oikeudenmukaiset sadonkorjuu- ja muut puutarhan käyttöoikeudet.

Puutarhaympäristöaktivismia

Nuorilla itsellään voi olla jo paljon tietoa ja taitoja puutarhassa toimimisesta, joita he voivat jakaa nuorempien lasten – tai vaikka aikuisten ja vanhusten – ohjaamisessa ja auttamisessa. Esimerkiksi helsinkiläisen Roihuvuoren nuorisotalon Monen polven MOPO-hankkeessa nuoret ovat ottaneet hoidettavikseen vanhus-ten parvekkeita ja pihoja. Eri-ikäisten kohtaamisia ovat lisänneet myös nuorisotalolla järjestetyt ikärajattomat viljely- ja ympäristötaideleirit sekä muut kulttuuritahtumat.

Suomen Ympäristökasvatuksen seuran koordinoima Vihreä lippu -toiminta on nykyisin mahdollisuus myös nuorisotaloille, joissa on pysyvää henkilökuntaa. Puutarha-aihe sopii mainiosti Vihreän lipun moniin aihepiireihin, erityisesti teemoihin: lähiympäristö ja terve elämä! Vihreän lipun idean mukaisesti nuoret ovat itse aktiivisessa roolissa teemoihin liittyvien kestävästi kehit-tyksen projektin suunnittelussa ja toteutuksessa.

Vain katto rajana

Nuorten toimintatila Happi laajensi vuonna 2011 reviiriään keskellä kivikaupunkia sijaitsevan nuorisotalon erittäin pitkälle parvekkeelle.

- Parvekepuutarhassa on kasvatettu esimerkiksi herukoita, porkkanoita, mansikoita ja erilaisia kukkia.
- Puutarhassa saa puuhata tai vain käydä virkistytymässä kaikilla aisteilla!

Yhteystiedot:
happi.munstadi.fi/

Punk-asennetta, puidenhalausta ja puutarhanhoitoa!

Guerrilla-gardening, kattopuutarhat, syötävät puistot, neulegraffitit puissa ja porteissa – puutarha-aktivismilla on monet kasvot! Nuorisotilalla voidaan päättää tutustua joihinkin edellisistä tarkemmin. Esimerkiksi nuorten toimintatila Hapessa Helsingissä on vapaaehtoisringillä ja kesätyöntekijän avulla pidetty yllä omaa parvekepuutarhaa. Kaikki halukkaat ovat saaneet tietoa kaupunkiviljelystä ja esimerkiksi kasvisruoasta eri yhteistyökumppaneiden vierailuluentoina.

Puutarhanhoito antaa konkreettisen mahdollisuuden pohtia ihmisen riippuvuutta luonnon hyvinvoinnista ja yleensä ihmiselle tärkeitä asioita, kuten kauneutta, hyvyttä, välittämistä, jakamista, merkityksellisen työn tekemistä ja rentoutumista. Hyöty- ja koristekasvien kasvattamista voi siksi suositella toimintaa rikastavaksi välineeksi myös esimerkiksi rippi- tai Prometheus-leirille. Leirikesää on mahtava muistella viettämällä omaa sadonkorjuujuhlaa!

Yrittämistä ja omia juttuja

Puutarha-aiheesta kannattaa kertoa vaihtoehtona nuorille, jotka etsivät mielekkäitä projekteja esimerkiksi Nuorten akatemian ”Itse tehty”-ohjelman kautta toteutettavaksi. Yrittämisestä kiinnostuneelle nuorellekin puutarha tarjoaa monia vaihtoehtoja oman rahan ansaitsemiseen. Suomessa esimerkiksi 4H-järjestöllä on kokemusta nuorten puutarha-apuripalveluista ja siihen liittyvästä koulutuksesta. Puutarha voi olla monelle nuorelle paikka harjoitella ensimmäistä kertaa koulun ulkopuolella erilaisten työkalujen ja laitteiden käyttöä tai tavoitteellista käytännön ryhmätyötä.

Ehkä nuoret haluavat järjestää myyjäiset tai puutarhamarkkinat, joissa kaupataan ajankohdasta riippuen itse viljeltyjä taimia, kasviksia tai kukaista kerättyjä siemeniä, joiden pussitkin on itse taiteiltu? Puutarhan sadosta voidaan valmistaa myyntiin leivonnaisia, yrttisuolaa tai vaikka kukan terälehkillä koristeltua paperia ja saippuaa. Myös pienen kesäkahvilan pyörittäminen voi onnistua luontevasti oman puutarhan antimia hyödyntäen.

Niin sanottu nuorten avoimen työnjaon malli antaa alle kesätyöikäisille – ja vanhemmillekin – nuorille vaihtoehdon harjoitella työntekoa ja kerätä itselle vahvistavia kokemuksia ilman isoja sitoumuksia. Nuori voi valita, käyttääkö omaa aiempaa osaamistaan vai kohtaa jotain itselle uutta, mutta kiinnostavaa, ohjatusti ryhmän mukana. Puutarhasta tehdään viihtyisä ja sitä hoidetaan esimerkiksi rakentamalla ja korjaamalla ennen kuin saadaan nauttia yhdessä sadosta.

Me sydän puutarha!

Puutarhatyöskentely antaa nuorelle monta tilaisuutta vahvistaa sosiaalista ja luontoidentiteettiään: Se on yhteistä ahkerointia kasvun ihmeen hyväksi ja virkistävää vapaa-ajan viettoa. Kasvimaan äärellä roolit löytyvät ja ikärasismista ei tarvitse välittää – karskeinkin kaveri voi hoitaa nuorisotilan kasveja hellyydellä! Lapsilähtöinen, luonnonläheinen ja yhteisöllinen puutarha-aihe ei nuorisotyössä yleensä ole keneltäkään jotain pois, vaan kaikille jotain lisää.

Nuorten työnjaon malli Kumpulan koulukasvitarhalla

Työnjako on 13 – 17-vuotiaille nuorille kehitelty oma puutarhassa osallistumisen tapa kesäleirien ja työharjoittelun väliltä. Esikuvana toiminnalle on ollut Fallkullan maatilapainotteisen nuorisotalon malli.

- ei ennakkoilmoittautumista
- 2 h ohjattua toimintaa päivittäin vaihtuvan työlistan mukaan, esim.: peltotöitä, nikkarointia, lapsiryhmien apuohjausta, keittiötöitä, valokuvausta
- 2 h vapaata oleskelua puutarhassa ja yhteinen ateriointi
- 10 x mukanaolosta saa todistuksen

www.lastenpuutarha.fi/toiminta/nuorille/

Lisätietoa:

- Lappalainen, S. 2012. Puutarha nuorisotyön välineenä. Opinnäyte /Metropolia AMK. Saatavilla: urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2013111216908
- Robertson, D. 2013. Lahjoja puutarhasta: 100 ihanaa lahjaideaa. Tammi.
- Brittiläinen sissipuutarhuriblogi: www.guerrillagardening.org/
- Fallkullan kotieläintilan nuorten työnjako: <http://fallkulla.munstadi.fi/toiminta/12-17-vuotiaat/>
- Roihuvuoren nuorisotalon ja Lähiöprojektin Monen Polven Kasvutila -hanke: <https://fi-fi.facebook.com/MonenPolvenKasvutila>
- Nuorten akatemian projektisivusto: www.itsetehty.fi
- Suomen 4H-liiton Pihatyö-kurssit: www.4h.fi/toihin/kurssien-kautta-toihin/pihatyokurssit/
- Suomen ympäristökasvatuksen seuran koordinoima kestävästi kehityksen ohjelma Vihreä Lippu: www.vihrealippu.fi

Erilaiset oppijat lasten ja nuorten puutarhassa

Salaisen puutarhan portit voivat aueta kaikille lapsille ja nuorille!

Puutarha voi olla oppimisen, tekemisen ja hyvinvoinnin ympäristönä jokaiselle kasvavalle. Myös lapsilla ja nuorilla, joilla on oppimis- tai sopeutumisvaikeuksia, erilaisia aisti-, liikunta- tai kehitysvammoja, sairauksia tai esimerkiksi tunne-elämän häiriöitä, on oikeus päästä osalliseksi ohjatusta kasvun ihmeestä. Erilaisille oppijoille sopivan puutarhan perustaminen saattaa vaatia erityisesti alussa hieman enemmän suunnittelua ja väivannäköä, mutta työ palkitsee takuulla!

Puutarhaympäristö sopivaksi

Erilaista oppijuutta huomioidaan esimerkiksi muokkaamalla puutarhan fyysisiä puitteita paremmin eri tarpeisiin soveltuvaksi. Monista esteettömyyttä ja osallistumista parantavista ratkaisuista, kuten käytävien materiaalivalinnoista tai viljelykasvien selkeistä merkinnöistä, voi olla iloa ihan kaikille puutarhaa käyttävälle! Sopivan korkuisten viljelylajien avulla puutarhatyöskentely onnistuu, vaikka lapsi tai nuori käyttäisi pyörätuolia. Viljelykset voi perustaa myös esimerkiksi kahvallisiiin laatikoihin, jotka on tarvittaessa helppo nostaa tai siirtää.

VAMMASÄÄTIÖ, LIKUTA-HANKE

Tekemisen ja tunteiden puutarha

Miten monella eri tavalla sadon voikaan kokea ennen kuin se katoaa herkkusuihin! Miltä esimerkiksi mansikka:

- tuoksuu?
- tuntuu sormenpäissä?
- kuulostaa, kun sitä puraisee?
- maistuu kielellä sellaisenaan – tai yhdessä sitruunamelissan ja viileän vaniljajäätelön kanssa?

Ergonomisilla työvälineillä, työskentelyasennoilla ja sopivien töiden valinnalla helpotetaan monien osallistumista puutarhan hoitoon. Esimerkiksi hienomotoriikan vaikeudet voivat estää pienten siementen käsittelyä, mutta eivät juuri haittaa vankkojen taimien tai sopivan kokoisten kastelukannujen kanssa! Puutarhassa voi olla monessa asiassa taitava, vaikka ei pystyisi lukemaan. Kasvimaan työohjeet voi aina konkreettisesti näyttää kertomisen rinnalla. Esimerkiksi helsinkiläisessä Käpylän koulussa hyödynnetään myös kuvallisia, laminoituja työkortteja, joiden avulla on helppo ohjeistaa vaikka perunannosto.

Kokonaisvaltainen näkökulma puutarhatoimintaan

Puutarhassa voidaan työskennellä aktiivisesti tai vain oleilla – ja silti vaikuttaa! Kasvien parissa ja viljelypuuhissa riittää runsaasti lähestyttävää juuri niillä aisteilla, joilla se on mahdollista. Esimerkiksi näkövammaiset lapset ja nuoret ilahtuvat puutarhasta, jossa on mielenkiintoista käsin kosketeltavaa, turvallista maisteltavaa ja erilaisia voimakkaita tuoksuja. Puutarhassa saa nauttia myös vuodenaikojen mukaan vaihtuvasta erityisestä äänimaailmasta, jota voidaan muunnella esimerkiksi erilaisilla vesiaiheilla.

Puutarhaympäristössä työskentely on kokonaisvaltaista toimintaa, joka ulottuu lapsen ja nuoren fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin. Jo yksinkertainen puutarhatoiminta tarjoaa lapsen ja nuoren arkipäivään vaihtelevia sisältöjä. Puutarhassa oppimisessa ei ole mieltä luoda jyrkkiä eroja niiden välille, jotka osavat ja niiden, jotka eivät osaa, sillä kaikki osaavat jotain. Esimerkiksi, vaikka ei tietäisi kumppanuuskasveja tai kasvien suotuisimmista kasvuväleistä, voi silti hyvin kertoa mielipiteensä puutarhan väreistä!

Unelmien portti

Kaariportti Kumpulan koulukasvitarhalle tehtiin yhteistyössä Lyhty ry:n Lato-työryhmän porukan kanssa.

- Portin alta pääsee helposti kävellen ja esimerkiksi pyörätuolilla. Kesän kuluessa köynnöskasvit tekevät siitä vihreän tunnelin!
- Portti on osa puutarhan omatoimiseen tutustumiseen tarkoitettua Esteetön elämyspolku -kokonaisuutta.

www.lyhty.fi/Lato.html

Jos oman puutarhan perustaminen tuntuu vielä liian suurelta urakalta, lähiseudun erilaiset puutarhakohteet, kasvihuoneet ja puistot voivat toimia erityisryhmille tärkeinä, virkistävänä retkikohteina. Joskus parasta on, kun puutarhan puun alla saa syödä rauhassa eväitä, kuunnella ötököiden surinaa korvan juuressa, nauttia ruohon tuoksusta, auringon lämmöstä ja hiekasta varpaiden välissä. Ja onneksi kasvun ihmeen voi kokea vaikka vain yhden ruusupavun siemenen avulla omalla ikkunalaudalla!

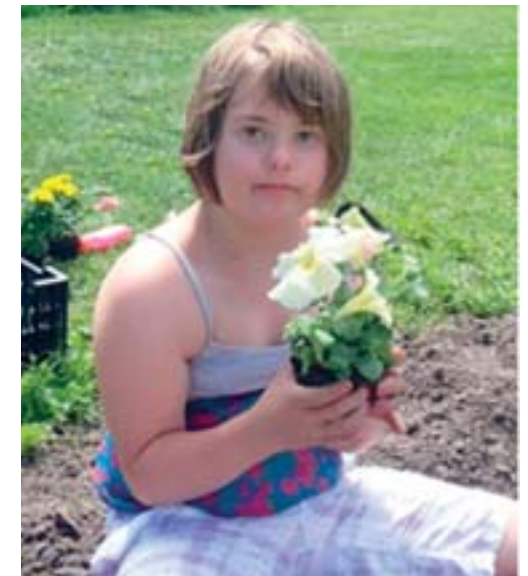
Puutarhaleiri kehitysvammaisille lapsille ja nuorille

Lasten ja nuorten puutarhayhdistys on vuodesta 2007 lähtien järjestänyt Kumpulan koulukasvitarhalla oman päiväleirin kehitysvammaisille lapsille ja nuorille.

- Ensimmäiset osallistujat antoivat leirille nimeksi "Kuokka".
- Leiriläiset viljelevät omaa palstaansa ja osallistuvat tasavertaisina kasvitarhan töihin ja tapahtumiin.
- Leiriä rahoittaa Helsingin kaupungin sosiaalivirasto.

www.lastenpuutarha.fi/toiminta/erityisryhmille/

Olen kaunis kuin kukkani!

Lisätietoa:

- Mielekästä elämää puutarhassa. Selvitys puutarhanhoidosta terapiana.1998. Invalidiliitto.
- Möjlighetersnas trädgård: En trädgård för alla. 2000. oim. K. Sandberg. Stockholm: Utbildningsradion.
- Rappe, E., Linden, L. & Koivunen, T. 2010. Puisto, puutarha ja hyvinvointi. Viherympäristöliitto.
- Salovuori, T. 2009. Vihreyden keskellä – levon ja virkistyksen puutarhat. Kirjapaja.
- Straus, M.C. 1998.Children and youth and horticultural therapy. Teoksessa: Horticulture as therapy. Principles and practice. N.Y, USA: The Food Products Press.

- Green Care Finland ry: n kotisivut: www.gcfinland.fi/ ks. "Puutarha hoitaa"

4 Puutarhan perustaminen ja ylläpitäminen

Sopiva paikka lasten ja nuorten puutarhalle

Lähellä on mukavinta hoitaa pientä, ikiomaa kasvimaata!

Uuden lasten ja nuorten puutarhan perustaminen alkaa sopivan viljelypaikan valinnasta. Hyvä paikka on sijainniltaan järkevä ja ympäristöltään turvallinen toimintaan osallistuville lapsille, perheille ja toiminnan järjestäjille. Viljelyolosuhteiltaan paraskaan paikka ei tavoita toimijoita, jos se on huonojen kulkuyhteyksien päässä, eikä siitä voi nauttia helposti esimerkiksi päiväkotitai koulupäivän aikana.

Viljelypaikan valinta pähkinäkuoressa

- lähellä – helppo saavuttaa
- auringonvalo – vähintään 6 h/vrk
- vettä – vaivattomasti
- tilaa – riittävästi
- maata – helpoin perustaa
- parkkipaikat ja vilkkaat tiet – etäällä
- yhteisö – riittävästi käsiä ja tietotaitoa
- lapsiystävällisyys – kaikkien puutarha!

Kasvien kasvutekijät lähtökohtana

Kaikki viljelykasvit tarvitsevat kasvaakseen valoa, lämpöä, vettä, hiilidioksidia, sopivan ravinteikkaan kasvualustan ja riittävästi tilaa. Valo on näistä kasvien kasvutekijöiksi kutsutuista asioista kriittisin, ja siihen voi parhaiten vaikuttaa tarpeeksi aurinkoisen paikan valinnalla kasvimaalle. Hyötykasvien kannalta auringonvaloa olisi hyvä riittää vähintään noin kuusi tuntia päivässä! Tiivissä kaupunkimaisessa ympäristössä rakennusten varjot vaikuttavat paikallisesti valon määrään yllättävän paljon. Ilmiötä on mielenkiintoista tutkia yhdessä lasten ja nuorten kanssa ennen puutarhan perustamista.

Myös kasteluvedellä, lannoituksella ja kitkennällä, eli oheiskasvien hallinnalla, on usein iso merkitys sadon onnistumisessa. Silloin kun itse lomailee puutarhasta tärkeimmän kasvukauden aikana kesä – elokuussa, kannattaa etsiä paikkaa, jossa puutarhan käyttö ja hoitotyöt voidaan jakaa eri yhteistyökumppanien ja vapaaehtoistoimijoiden kanssa. Pienen ruukku- tai säkiviljelmän voi toisaalta joissain tapauksissa ottaa mukaan työpaikalta loman ajaksi, esimerkiksi mökki- pihaan, tai jakaa innokkaiden lasten ja nuorten perheillemä lomaan.

Jonkin verran säännöllisen kastelun tarvetta voi vähentää sopivilla, kuivuttua paremmin sietävillä kasvivalinnoilla ja erityisesti avomaaviljelyssä. Taivaaltakin sataa onneksi aina jonkin verran! Pitkät täysin kuivat jaksot ovat enemmän poikkeus Suomen kesässä, vaikka paikalliset ja vuotuiset vaihtelut sääolosuhteissa antavat mausteensa kaikille puutarhan töille. Kahta samanlaista puutarhavuotta ei ole!

Kun lähdetään aivan nollapisteestä, on parasta suunnitella puutarhatoiminta tarpeeksi pienimuotoiseksi. Esimerkiksi kasteluun, kitkentään tai sadon säilöntään kuluva aika ja työ määrä eivät silloin yllätä liikaa. Toisaalta ei kannata lannistua liian pian: Vasta vähintään vuodenvieron kokeilulla selvii, millaista puutarhaa yhteisöllä on jatkossa voimavaroja ylläpitää ja kehittää. Apua puutarhapulmiin myös yleensä löytyy, kun vain osaa kysyä ajoissa!

Katse omaan pihaan – tai kattoon

Saavutettavuus on välittömän lähiympäristön kiistaton etu lasten ja nuorten puutarhan perustamisessa, kun tarvittavat lupa-asiat maanomistajan kanssa ja mahdollisen ilkvallan riskit ovat selvillä. Parasta on, jos lähellä on liitää vesiletkulle ja löytyy jonkin verran nurmea, joka voidaan lapioilla kääntää viljelymaaksi. Mullan esille kaivaminen nurmen alta vähentää paljon muualta kuljetettavan maa-aineksen tarvetta. Tilaa kompostille ja työkalujen säilytykselle olisi myös hyvä olla oman viljelypaikan lähellä.

Kasvien kasvutekijät eläytymistehtävä

Tätä ajatteluleikkiä kannattaa kokeilla lasten ja nuorten kanssa yhdessä kasvimaan äärellä!

VALO Ajattele, että maailmassa olisi aina aivan pimeää. Miltä se tuntuisi? Onko helpompaa herätä kesäaamun paisteeseen vai marraskuun hämäräyteen?

LÄMPÖ Miten ulkoilman lämpö vaikuttaa sinun keväisiin? Miltä tuntuu, kun saa vähentää vaatetta? Ovatko askeleesi silloin kevyemmät?

VESI Mihin kaikkeen tarvitset vettä? Missä sinussa on vettä? Miltä pulahtaminen veteen kuumana kesäpäivänä tuntuu?

TILA Mene toisten kanssa niin tiiviiseen piiriin kuin mahdollista. Miltä se tuntuu? Laajenna piiriä, kunnes kaikilla on riittävästi omaa tilaa ympärillään.

RAVINTEET Mitä tapahtuisi, jos söisit aina vain yhtä ja samaa ruokaa, esimerkiksi näkkipöytä? Millaisia aineita ruoasta on saatava, että kasvaa hyvin ja pysyy terveenä?

HIILIDIOKSIDI Hengitä syvään ja rauhallisesti. Joka uloshenäyksellä päästät ilmaan hiilidioksidia, ja sisäänhenäyksellä vedät keuhkosi täyteen happea – jonka kasvit ovat sinulle valmistaneet auringonvalon avulla vedestä ja hiilidioksidista viherhuokkasissaan!

Vilkasliikenteisten teiden ja esimerkiksi isojen parkkipaikkojen on aina sijaittava riittävän etäällä halutusta pihaviljelypaikasta. Myös viljelyyn suunnitellun maaperän myrkyttömyys on varmistettava maanomistajalta ja kunnan viranomaisilta, jos siitä ei etukäteen ole tietoa – vaihtoehtona viljely onnistuu pohjallisissa laatikoissa tai muissa astioissa.

Mahtuisiko pienelle pihalla marjapensas, kukkapenkki tai ämpäriperunoita?

Rakennusten parvekkeet, terassit, patiot ja katot tarjoavat vaihtoehdon pienelle puutarhalle tiivisrakenteisella taajama-alueellakin. Lasitettu parveke voi toimia kuin kasvihuone, ja jopa mehiläispesä on pidetty kaupunkien kattopuutarhoilla! Isojen lapsi- ja nuorisoryhmien, ja varsinkin pienempien puutarhurien, näkökulmasta perinteinen avomaaviljely on kuitenkin yleensä toimijaystävällisin ja luonnonmukaisin ratkaisu.

Kunnan viljelypalsta-alueet

Päiväkotiryhmä, luokka, harrastus- tai lapsiperheiden yhteinen porukka voi tiedustella mahdollisuutta saada palsta joltain oman kunnan viljelypalsta-alueelta. Kunnat vuokraavat näitä perinteisiä kaupunkiviljelymaita kaupunginosa- tai palstaviljelijäyhdistysten hoidettavaksi, jotka vuokraavat palstoja edelleen – yleensä vain jäsenilleen. Tietoa viljelypalsta-alueiden sijainnista ja hakemisesta saa oman kunnan verkkosivuilta.

Jonot useimpiin kunnan ja yhdistysten viljelypalsta-kohteisiin voivat kuitenkin olla lapsi- ja nuorisotoiminnan kannalta aivan liian pitkiä. Vaikka oman palstan hankkiminen ei onnistuisi, vanhat ryhmäviljelyalueet ovat mielenkiintoisia vierailukohteina ja opintoretkien paikkoina. Esimerkiksi siirtolapuutarhojen yleiset alueet toimivat päivisin julkisina puistoina keväästä syksyyn.

Siirtolapuutarhat: kulttuurihistoriaa

Suomen ensimmäinen siirtolapuutarha perustettiin vuonna 1916 Tampereen Hatanpään kaupunginosaan, josta se siirrettiin 1970-luvulla rakentamisen tieltä Niihamaan.

Vanhin aina samalla paikalla sijainnut siirtolapuutarha on vuonna 1918 perustettu Ruskeasuon siirtolapuutarha Helsingissä.

www.siirtolapuutarhaliitto.fi

Sen lisäksi, että eri viljelijä- ja puutarhayhdistykset ylläpitävät kuntien viljelypalsta-alueita, ne järjestävät usein sekä jäsenilleen että kaikille avoimia puutarha-aiheisia kursseja, koulutuksia ja teemailtoja kompostoinnista sadon käsittelyyn. Osa näistä voi sopia sisältönsä kaikenikäisille. Esimerkiksi Hyötykasviyhdistyksellä ja Martoilla on pitkät perinteet kotitarve- ja hyötyviljelyn edistämisessä koko Suomessa. Myös työväenopistot ovat heränneet puutarha-aiheen kiinnostukseen kurssitarjonnassaan.

JUHO-ATTE RIIKONEN

Lastenpuutarha Piparminttu

Joskus kunnilla on palstaviljelyalueeksi kaa-voitettua maata, jota ei ole vielä otettu käyttöön. Tiedustele asiaa rakennusviranomaisilta!

Pirkanmaan Marttojen Lastenpuutarha Piparminttu perustettiin tällaiselle alueelle vuonna 2009 "Maista kukkanen!" -eettisen kuluttamisen hankkeessa. Lapset ja nuoret ehtivät ensimmäisinä Tampereen Muotialan kaupunginosan hyötyviljelijöiksi!

www.pikkukokki.fi/kotikulmilla/lastenpuutarha-piparminttu/

Ympäristöjärjestö Dodo on viime vuosina profiloitunut erityisesti kaikille sopivan lähiruokatutannon edistämiseen kaupungeissa. Erilaisia joutomaita on otettu hyötyviljelykäyttöön, ja lähiyhteisöjen asukasaktiivisuuden avulla on kokeiltu sekä perinteisiä että uudenlaisia viljelyratkaisuja. Myös esimerkiksi Maaseudun Sivistysliitto ja Suomen Kulttuuriperintökasvatuksen seura työskentelevät samankaltaisten aihepiirien parissa. Mukaanpääsy jonkin jo olemassa olevan puutarhan toimintaan onkin joskus paras ratkaisu viljelykuumeen hoitoon – ainakin aluksi!

Syötävä puisto

Syötävä puisto on Maaseudun Sivistysliiton Helsingin Mustikkamaalle perustama avoin kaupunkipuutarha, jossa on muun muassa kasvimaata, marjapensaita ja hedelmäpuita.

Puutarhan virkistyskäyttö, hoito ja sadonkorjuu ovat avoimia koko kaupunkiyhteisölle. Puiston avulla halutaan herätellä kaikenikäisten kiinnostusta tuottaa ruokaa myös itse ja lähellä.

<http://syotavapuisto.paikantuntu.fi/>

Lastenpuutarha Pikkuretiisi

Ähtärin 4H -yhdistys perusti kesällä 2014 uuden 8–18 -vuotiaalle lapsille ja nuorille tarkoitetun puutarhan aivan kaupungin keskustaan.

Puutarhalla on lasten ja nuorten kesäkerho. Sieltä voi myös vuokrata oman viljelylaatikon, jonka hoitoon saa opetusta. Puutarha palvelee lisäksi toiminnallisena vierailukohteena läheisen leirintäalueen perhematkailijoita.

<http://ahtari.4h.fi/>

JANNE VALKEINEN

Yhteistyötä viheralan yritysten ja oppilaitosten kanssa

Paikalliset viheralan ja muut yritykset saattavat haluta sponsoroida lasten ja nuorten puutarhatoimintaa – aina kannattaa kysyä! Joskus yrittäjällä voi olla vapaa pelloikaistale edullisesti vuokrattavaksi tai jopa käyttämättömänä oleva kasvihuone. Esimerkiksi Ähtärin 4H-yhdistys sai näin vuokrattua pelloin uudenlaisen lastenpuutarhatoiminnan käynnistämiseen aivan kaupungin keskusta-alueelta.

Todennäköisimmin yhteistyötä voi syntyä puutarhan maanparannusaineiden ja materiaalien hankinnassa. Maatalous- tai esimerkiksi rakennusalan yrittäjän jäte voi olla mitä parasta rakennustarviketta lasten ja nuorten puutarhaan perustamiseen! Taimitarhan rupsahtaneita, ei-priimakuntoisia kesäkukkiakin voi tiedustella lahjoituksena tai erittäin edullisesti lasten puutarhatoimintaan. Lannoittamalla, sopivassa kasvualustassa ja pienellä kärsivällisyydellä kukat saadaan yleensä kukoistamaan uudestaan.

Puutarhan perustamisessa voi tehdä yhteistyötä myös alueen puutarha- ja esimerkiksi luonnonvara- tai ympäristökasvatuskoulutukseen profiloituneiden oppilaitosten kanssa. Harjoittelijoiden lisäksi puutarhakoulujen taimitarhoista voi kysellä tarjouksia puista, pensaista, hyötykasvien ja kukkien taimista. Oma koulutusta kasvatus- ja opetustyötä tukevan puutarhatoiminnan ohjaamiseen ei vielä järjestetä Suomessa. Siksi työharjoittelu lapsilähtöisen puutarhan yhteydessä voi olla kiinnostava vaihtoehto opiskelijalle myös kasvatus- ja sosiaalialalla.

Luonto- ja ympäristökoulut puutarhakasvattajina

Ennen puutarhan perustamiseen ryhtymistä kannattaa kartoittaa oman kunnan ympäristökasvatuskentän ajankohtainen toiminta. Puutarhan perustamisessa voi tunnustella yhteistyötä esimerkiksi alueen luonto- ja ympäristökoulujen kanssa, joilla on samoja pyrkimyksiä. Luontokoulun yhteydessä saattaa olla esimerkiksi valmiiksi sopiva pihapiiri viljelyyn. Usein riittävän iso puutarha tai kasvimaata voi palvella mainiosti monia eri käyttäjäryhmiä.

Puutarha-aiheesta voi ammentaa paljon myös ilman varsinaista kasvimaata. Esimerkiksi Oulun Hupisaarten kaupunginpuistossa sijaitseva varhaiskasvatuksen keskeisen kehityksen, kulttuuri- ja liikuntakasvatuksen kehittämisyksikkö Ainolan Alakööki toimii juuri näin. Oma hyötykasvimaata Alakööki ei voi perustaa Hupisaarten erittäin vilkkaan yleisen käytön vuoksi, mutta puiston puut, pensaat, kokoelmakasvihuoneet ja luontopolun "metsäpuutarhan" syksyiset antimet tarjoavat elämyksiä luontokoulupäivissä lapsiryhmien kanssa! Lisäksi alle kouluikäisten ryhmille tarjotaan erilaisia toimintapaketteja ja materiaaleja kasviaiheesta vuodenkierron.

Yrtti-Myrtti-noidan pääsiäisseikkailu

Hupisaarten Yrtti-Myrtti -noita lentää luudallaan Kyöpelinvuorelle viettämään pääsiäistä muiden noitien kanssa. Nimensä mukaisesti hän pitää paljon kaikenlaisista kasveista.

Matkallaan hän pysähtyy ihailemaan ja aistimaan kasvihuoneen tunnelmaa ja kasveja. Samalla hän järjestää kasveihin liittyvää monipuolista toimintaa päiväkotiryhmille.

www.ouka.fi/oulu/alakooki/etusivu

Vanhat puutarhat ja pihamaat uuteen hyötykäyttöön

Toisinaan pieni tutkimustyö lähialueella kannattaa: Suomalaisissa kaupungeissa on lähes poikkeuksetta kaupunkirakenteen sisällä vanhoja, aktiivisesta viljelykäytöstä pois jääneitä pelloja, puutarhoja ja pihapiirejä, jotka voitaisiin ottaa uudelleen käyttöön.

Lastenpuutarha Auringonkukka

Lasten taidetalo Pikku-Auroran puutarha Espoon Järvenperässä yhdistää taide- ja ympäristökasvatuksen: Lastenpuutarha Auringonkukka parantaa kulttuurihistoriallisesti arvokkaan pihapiirin käyttöä taidetalon ympärivuotisessa ohjelmassa.

Puutarhanhoidon innoittajana toimii permakulttuurin idea ja muun muassa Sven Nordqvistin Viiru-kissa!

www.espoo.fi/pikkuaurora

Vanhalla viljelypaikalla viljelyssä hyödytään esimerkiksi aikojen saatossa tehdystä maanparannustyöstä. Vanhoista puutarhoista voi löytää viljelyjäänteinä hedelmäpuita, marjapensaita, raparperia, mausteyrttikasvustoja tai monivuotisia koristekasveja. Lisäksi vanhat viljelypenkit, polut, kiveykset, kivi- ja pensasaidat, pengerrykset ja muut kulttuurimaisemalliset elementit inspiroivat puutarhan uusia käyttäjiä monenlaisiin leikkeihin ja seikkailuihin!

Lisätietoa:

- Heinonen, M. ym. 2014. Museopuutarha: perustaminen ja hoito. MTT Julkaisusarja Kasvu. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-487-523-3>
- Kaupunkiviljely. 2013. Toim. M. Kontkanen. ProAgria Keskusten Liitto.
- Sipari, P. & Lehtonen, J. 2014. Viljellään kaupungissa, opas pienviljelmän perustajalle. Helsingin kaupungin rakennusviraston julkaisu. www.hel.fi/static/hkr/julkaisut/2014/viljellaan_kaupungissa_opas_2014.pdf
- Seppo, S. 2010. Palsta. Maahenki.
- Avoimet puutarhat -tapahtuma ja puutarhahaku: www.avoimetpuutarhat.fi
- Hyötykasviyhdistys: www.hyotykasviyhdistys.fi
- Maaseudun sivistysliiton hankesivusto: <http://ymparistosivistys.fi/>
- Marttojen puutarhasivut: www.martat.fi/puutarha/
- Puutarhaliiton listaus alan oppilaitoksista Suomessa: <http://puutarhaliitto.fi/> Ks. "Puutarha-alan koulutus" Suomen Luonto- ja ympäristökoulujen liitto ry: www.luontokoulut.fi/

Tiedustele löytämäsi paikan käyttöä yleishyödylliseen lasten ja nuorten puutarhatoimintaan rohkeasti kunnan kiinteistöistä, puistoista ja viherväyläalueista vastaavilta viranomaisilta, ja tarvittaessa yksityisiltä maanomistajilta. Esimerkiksi museot ovat viime vuosina alkaneet kiinnostua perinnepuutarhojen elvyttämisestä yhteistyössä paikallisten toimijoiden kanssa. Puutarha voi sijaita vaikka kirjaston tai työväentalon pihalla!

Sagalundin museopuutarha

Sagalund on turunmaalaisen kulttuuriperinnön ja lastenkulttuurin keskus Kemiönsaarella. Museon pihapiirissä lapset, nuoret ja kaikenikäiset saavat oppia elämyksellisesti entisajan elämänmenosta, töistä, leikeistä ja omavaraistaloudesta.

Keväällä 2014 alkaneessa Taikalamppu-hankkeessa Sagalund koordinoi kasvimaatoimintaa myös useiden lähiseudun koulujen kanssa.

www.sagalund.fi/pages/suomi/ajankohtaista/taikalamppu-hanke.php?lang=FI

Lasten ja nuorten puutarhan voi perustaa moneen paikkaan!

ETUJA/ HAASTEITA:

Nurmikko • helppo aloittaa kääntämällä multa esiin nurmen alta • muista jättää nurmea lasten pallopeleihin ja leikkeihin! Asfalttipiha • turvallisuus ja viihtyvyys: mahdollisimman kaukana parkkipaikasta! • kasvilavat ja muu astiaviljely onnistuvat • avomaaviljelyä runsaampi kastelun tarve Hiekkapiha • sopii avomaaviljelyyn, erityisesti yrteille • hanki riittävästi ruokamultaa, kompostia ja savea maanparannusaineiksi Rakennuksen sisäpiha • riittävä valonsaanti voi olla ongelma, silloin kun ympäröivä rakennus on korkea • tiiviillä, katetulla sisäpihalla ei sateen tai pölyttäjähöynteisten hyötyjä Villiintynyt pihamaa • todennäköisesti runsaasti rikkaruohoja – joista monet onneksi syötäviä! • raivauksen alta vanhan kasvimaan jäänteitä? Joutomaa • varman päälle ota yhteys kunnan rakennus- ja puisto-osastoon, ja pyydä hoito-vastuuta yhdessä lasten kanssa • varmista maan puhtaus esimerkiksi rakennusjätteistä – tai viljele astioissa Vanha puutarha • perennoja, hedelmäpuita ja marjapensaita löydettäväksi ja kunnostettavaksi? • puutarhan jäljellä olevien kiveysten ja muiden rakenteiden hyödyntäminen • varmista kasteluveden vaivaton saanti Kasvihuone • pidentää kasvukautta ja edesauttaa monien kasvien viljelyä ilmastossamme • rakentaminen voi olla mielenkiintoinen projekti	Savimaa • yleisin maalaji Suomessa • vaatii jonkin verran maanparannusta hyötyviljelyä varten • maa-analyysi auttaa alkuun Pelto • pyri, että pelto-alaa, josta palsta saadaan, on viljelty luonnonmukaisesti • onko kulkeminen viljelypaikalle ja omien työkalujen säilytys riittävän helppoa? • maanparannusaineita mahdollisesti saatavilla omistajalta Rinne • kaltevuus haasteena, esim. veden valuminen • erilaiset ruukut ja pengerrykset mahdollistavat pienen hyötyviljelyn jopa kalliorinteessä Parveke • lasitettu parveke toimii lähes kasvihuoneen tavoin, kun valoa on riittävästi • erilaisilla kasvihyllyillä saa lisätilaa usein ahtaisiin olosuhteisiin Katto • valoa riittänee, mutta varmista kattorakenteiden kestävyys! • huomioi myös tuuliolosuhteet, viljelijöiden turvallisuus, mullan, astioiden ja kasteluveden kuljetus katolle Viljelypalsta alue • palstaa voi olla vaikea saada - suosituimmista paikoista • lasten ja nuorten vastaanotto? • tieto-aidon ja kokemusten vaihto osana viljely-yhteisöä • selvitä, onko paikkakunnallasi jo • koulukasvitarha tai muu lasten ja nuorten puutarha! Viljelysäkki • esim. kesäkurpitsan viljely on mahdollista suoraan multa-säkissä • nopea, vaikka ei esteettisin, vaihtoehto viljelmän perustamiseen parvekkeelle tai pihaan

Maatahoitava, luonnonmukainen puutarha

Viljelykierto, viherlannoitus ja muut luonnonmukaiset voimasanat!

Aina, kun vain mahdollista, lasten ja nuorten puutarha kannattaa perustaa viljelypaikan maaperään. Suoraan maahan tehdyissä penkeissä oheiskasveineen, matoineen ja muine ötököineen kaikenikäiset saavat aidoimmin kokea, havainnoida ja ymmärtää puutarhaekosysteemin toimintaa. Maahan ja paikkaan, jossa halutaan viljellä, on kuitenkin syytä aluksi tutustua huolella kuin uuteen ystävään! Tässä luvussa käydään tarkemmin läpi puutarhamaahan liittyviä asioita ja luonnonmukaisen viljelyn perustaa.

Viljelymaan ja paikallisilmaston olosuhteiden tunteminen

Puutarha ja kasvimaat kannattaa lähtökohtaisesti perustaa mahdollisimman valoisaan paikkaan! Valo on kasvien tärkein kasvutekijä. Auringonvalo tuo mukanaan lämpöä, joka edesauttaa maan sulamista ja kasvukauden aikaistumista keväällä, millä on merkitystä erityisesti koulu- ja päiväkotiympäristössä. Viljelypaikan luontaiset vesiolosuhteet on myös hyvä ottaa selvälle. Kasvit tarvitsevat vettä kasvaakseen, mutta läpimäärässä, hapettomassa maassa ne eivät viihdy: Kasvien juuret ja kasveille tärkeät maaperäelöt, kuten lierit hengittävät! Paikat, joissa vesi seisoo haitallisesti, on käytännössä helpointa huomata kevätsateiden aikana.

Pienimmätkin viljelijät voivat aikuisen avulla oppia, miten hyvinvoiva maa on kaiken puutarhahoidon perusta. Maa antaa meille sadon – ja me pidämme yhdessä maasta huolta! Kun esimerkiksi maasta vie-dään ravinteita keräämällä siitä satoa, on reilua ja ekologisesti järkevää palauttaa ravinteita takaisin maahan puutarhajätteitä kompostoimalla.

Päätelmiä maan nykykunnosta ja rakenteesta voi tehdä yksinkertaisesti tarkkailemalla siinä luonnostaan kasvavia kasveja ja viljeltyjen kasvien vointia. Myös niin sanottu lapiotesti onnistuu mainiosti jo taitavien esikouluikäistenkin kanssa: Lapioterän syvyisen maakaistaleen avulla arvioidaan maan kovuutta ja tarkastellen sen kerroksia. Tavoitteellinen puutarhuri kaipaa lisäksi tietoa erityisesti viljelymaansa multavuudesta, puhtaudesta, maalajista, rakenteesta, happamuudesta ja ravinteikkuudesta.

Kaupunkiviljelyn puhtaus?

Viljelyn puhtaus kiinnostaa, kun puutarhasta halutaan myös syötävää satoa. Pääsääntönä: kasvien huolellinen peseminen ja juuresten kuoriminen ennen käyttöä vähentää tai poistaa niissä mahdollisesti olevia haittoja.

- **Ilmansaasteet** eivät nykyisin yleensä ole ongelma viljelytoiminnan kannalta, kun puutarha sijaitsee etäällä vilkkaista teistä ja isoista teollisuuslaitoksista.
- **Raskasmetalleja ja muita haitta-aineita** on kuitenkin voinut kulkeutua maaperään vanhojen täyttömaa- ja rakennusprojektien yhteydessä. Pahasti saastuneessakin paikassa viljely onnistuu pohjallisten astioiden ja muualta tuodun mullan avulla!

Osa viljelymaan tiedoista voi olla jo olemassa puutarhan perustamisen kynnyksellä. Loput tiedot saadaan kysymällä maanomistajalta, kunnan rakennus- ja ympäristöviranomaisilta, itse tutkimalla sekä maa-analyysihin erikoistuneilta yrityksiltä. Viimeksi mainittujen yhteystietoja löytää verkosta hakusanalla ”viljavuusnäyte”. Analyysit maksavat, mutta niiden mukana saa esimerkiksi tarkat puutarhamaan lannoitusohjeet. Viljavuusanalyysit kannattaa toteuttaa alkusyksyllä, jolloin tarvittavien maanparannussuunnitelmien ja -toimien tekemiseen jää riittävästi aikaa ennen seuraavaa kasvukautta.

Pienimuotoisen lasten ja nuorten puutarhatoiminnan käynnistämiseksi tarkat tutkimukset eivät ole aina tarpeen toiminnan mielekkyyden kannalta! Isommissa mittakaavassa maa-analyysien lisäksi on hyvä käytännössä selvittää esimerkiksi vanhan, pitkään käyttämättä olleen viljelypaikan ojituksen kunto. Vanhat keraamiset salaojaputket voivat olla hajonneet tai niiden laskut tukkeutuneet.

Huippulöytö liero – puutarhurin tärkeä pikkuapulainen!

Hyvän viljelymaan ominaisuuksia

- multainen, muruisa, kuohkea
- vilkas ja sopiva pieneliötoiminta
- vettä riittävästi pidättävä
- vettä hyvin läpäisevä
- pH neutraali tai vain lievästi hapan

poikkeus: pensasmustikka, alppiruusu ja havukasvit viihtyvät happamassa maassa

Voiko puolivarjoisassa kasvatkaa mitään syötävää?

Kun palsta saa aurinkoa noin 6 tuntia /vrk, vaikka osin vain hajavaloa, voi kokeilla puolivarjoisassa viihtyvien vihannesten viljelyä, esimerkiksi:

- useimmat salaattit
- pinaatti
- minttu ja persilja
- herneet

Muistisääntönä: liian tuulille altis paikka ei ole sen parempi viljelyyn kuin kovin varjoisakaan! Molempiin olosuhteisiin voidaan toisaalta vaikuttaa tarpeen mukaan lisäämällä tai karsimalla suojaavaa puustoa ja pensasaitaa. Myös maan muodoilla on merkitystä puutarhan pienilmaston kannalta: raskas kylmempi ilma painuu laaksoihin, kukkulat ja rinteet ovat lämpimämpiä. Arempien kasvien kasvukausi voi yksittäisen kylmän yön takia päättyä hallanaralla viljelypaikalla jopa viikkoja aikaisemmin kuin lämpimämmällä paikalla lyhyen matkan päässä. Loivaa, tuulensuojaista lounaisrinnettä hietamaalla pidetään usein ihannepaikkana kasvimaalle.

Kun viljelypaikan eri osien valo-, tuuli- ja vesiolosuhteet tunnetaan hyvin ja huomioidaan puutarhan suunnittelussa, voidaan halutut viljelykasvit helpommin sijoittaa sopiville paikoille. Esimerkiksi puuvartisten yrttien ovat enemmän valon ja paahteen ystäviä, ja toiset kasvit, kuten salaattit viihtyvät varjoisemmissa ja kosteammassa oloissa.

Mistä luomussa on kyse?

Tässä käsikirjassa kannustetaan luonnonmukaiseen, maatahoitavaan viljelyyn kaikenkokoisissa lasten ja nuorten puutarhaprojekteissa! Luonnonmukaisuus, eli luomu, on kokonaisvaltainen lähestymistapa puutarhahoitoon, jossa kaikilla viljelytoimilla pyritään maan ruokamultakerroksen vahvistamiseen. Tavoitteena on itseään ylläpitävä, myös tulevien sukupolvien kannalta kestävä järjestelmä, joka jäljittelee luonnollista, monimuotoista ekosysteemiä.

Pohjimmiltaan tällaisessa viljelytavassa pyritään välttämään kemiallisten lannoitus-, kasvinsuojelu- ja torjunta-aineiden käyttöä ja korvaamaan ne ekologisesti kestävämmillä vaihtoehdoilla. Varsinaisesti termillä ”luonnonmukainen viljely” tarkoitetaan Suomessa virallisen luomuvälväntajärjestelmän puitteissa tapahtuvaa viljelytoimintaa, joka täyttää tarkoin säädetyt luomutuotantoehdot.

Pienelläkin kasvimaalla viljelytavan valinta on tärkeä kannanotto luonnonvarojen kestävään käyttöön tulevien sukupolvien puolesta. Esimerkiksi kemiallinen lannoitustuotanto on riippuvaista öljystä valmistusprosessiensa ja pitkien kuljetusmatkojen vuoksi. Luonnonmukainen puutarhuri pyrkii siksi opettelemaan, miten maahan voidaan palauttaa – ensisijaisesti muuten kuin keinolannoitteilla – siitä kasvien viljelyssä ja sadonkorjuussa kuluneet ravinteet.

Viljelykierto pohjana

Viljelykierto on luonnonmukaisen viljelyn tärkeimpiä käytäntöjä, jonka ideasta on iloa pienessäkin pihaviljelmässä! Sillä tarkoitetaan viljely- ja viherlannoituskasvien paikan vaihtamista säännöllisesti, useimmiten vuosittain, puutarhan olosuhteisiin ja viljelykasvien valikoimaan sopivassa järjestyksessä. Toisin sanoen: Samassa paikassa tai palstan osassa ei viljellä samoja kasveja vuodesta toiseen.

Viljelykierron tärkein tehtävä on maan ravinteikkouden ylläpito, mutta sillä hoidetaan myös maan rakennetta, kasvatetaan eloperäisen aineen määrää viljelymaassa, ehkäistään kasvitautien ja tuhohyönteisten aiheuttama sadonmenetystä sekä hallitaan oheiskasveja eli rikkaruohoja. Viljelykierron avulla saadaan myös esimerkiksi jäykän savimaan rakennetta parannettua juurten viljelyä varten.

Viereisen sivun viljelykiertoesimerkissä **ensimmäisen vuoron kasvit** ovat runsaasti ravinteita, erityisesti typpeä, tarvitsevia kasveja, joita viljellään avomaalla yleensä kompostiläiskän jälkeen. Tällaisia kasveja ovat esimerkiksi: kurpitsat, kurkku, melonit, kaalikasvit, purjo, selleri, tomaatti, paprikat ja maissi.

Toisen vuoron kasveina viljellään lehtivihanneksia, kuten salaattia, mangoldia, pinaattia ja yksivuotisia yrttejä. Ensimmäisen vuoron kasvien käyttämättä jääneet ravinteet riittävät yleensä näille kasveille, joihin

muuten herkästi kertyy maasta liikaa erityisesti pikkulasten terveydelle haitallisia nitraatteja.

Kolmannessa vuorossa viljellään juuribakteeriensa avulla ilman typpeä itse sitovia puutarhan palkokasveja: herneitä, papua ja härkäpapua. Riittävä typpikasvien viljely vähentää ulkopuolelta tuodun typpilannoitteen tarvetta, joka on tärkeä pyrkimys luonnonmukaisessa puutarhanhoidossa. Neljanteen vuoroon tässä esimerkissä sijoitetaan erilaiset juurekset ja sipulit. Juurekset tarvitsevat kohtalaisesti ravinteita, joita ne pystyvät toisaalta hyödyntämään myös syvemmistä maakerroksista.

Peruna voidaan rikkakasvitilanteen mukaan sijoittaa viljelykierron toisen ja kolmannen tai kolmannen ja neljännen vuoron kasvien väliin. Perunan multaaminen kasvukauden aikana ja sadonkorjuun yhteydessä tapahtuva voimakas maan muokkautuminen vähentää hyvin yksi- ja monivuotisia rikkakasveja. Usein perunaa viljellään suhteellisen suurella alalla palstaa, mutta se ei olennaisesti haittaa kasvimaan viljelykierron toteuttamisessa.

Typensitojabakteerien taikatemppu!

Anna lasten kaivaa maasta esimerkiksi papu tai herne juurineen. Tarkastelkaa paljain silmin ja lupin avulla: Löytyykö juurista pieniä vaaleita nystyröitä?

- Nystyrät ovat palkokasvien juurten kanssa symbioosissa eläviä bakteerikasvustoja, jotka pystyvät sitomaan ilmakehän typpeä kasveille sopivaan muotoon!
- Typpi on useimpien viljelykasvien tarvitsemista ravinteista tärkein. Sen puute näkyy esimerkiksi heikkona kasvuna ja valjuna vihreänä värinä.

Esimerkki hyötykasvimaan viljelykierrosta

HUOM. Viljelykierron toteuttamisen lisäksi pitää erikseen huomioida kasvien valon tarve ja muut kasvupaikka-vaatimukset. Esimerkiksi: Toiset kasvit viihtyvät multavassa, toiset hiekkaisemmassa maassa. Kasvien viljelyä ei siksi kaavamaisesti kannata siirtää paikkoihin, joissa ne eivät viihdy! Oma lukunsa ovat puutarhan monivuotiset kasvit, kuten raparperi, ruohosipuli ja meirami, jotka kukoistavat vuodesta toiseen samalla paikalla.

1 vuoro	2 vuoro	3 vuoro	4 vuoro	5 vuoro
esim. kesäkurpitsa, avomaan kurkku, tomaatti	salaatit, retiisi, pinaatti, 1-vuotiset yrtit	herneet, pavut	punajuuri, porkkana, nauris, sipuli	peruna

+
viherlannoitus

Viljelykierron yläkäsitteenä on hyvä ajatella puutarhan yleistä monimuotoisuuden ja vaihtelevuuden kokonaisuutta!

Viherlannoitus antaa viljelymaalle voimia tulevaan

Viherlannoituksella tarkoitetaan kasveja, joita viljellään ensisijaisesti maanparannusta varten. Viherlannoituskasvustolla, jonka jäänteet lopuksi muokataan takaisin maahan, korvataan satokasvien viljelyssä maasta hivenneitä ravinteita. Lisäksi viherlannoituksen avulla parannetaan maan rakennetta, hallitaan rikkakasveja, taudinaiheuttajia, tuholaisia ja ylläpidetään puutarhaluonnon tärkeää monimuotoisuutta. Viherlannoituksen avulla maa saa voimia tulevaisuutta varten, mikä sopii hyvin maatahoitavan viljelijän pyrkimykseen auttaa maata vuosi vuodelta viljavammaksi sen köyhdyttämisen sijaan.

Viljelykierron palkokasveilla on jo hyviä viherlannoitu-

sominaisuuksia. Viherlannoitus voidaan toteuttaa myös koko viljelykierron viimeisenä vuorona, jolloin viljellään esimerkiksi runsaasti typpeä sitovia ja maan eloperäistä massaa lisääviä apilakasveja. Näyttävä auringonkukka on myös maanparannuskasvi! Heinien ja viljojen vahvat ja tiheät juuret murustavat maata, estävät eroosiota ja tukahduttavat oheiskasveja. Kauran ja rukiin juurista erittyvä maahan myös aineita jotka torjuvat kasvitauteja. Mesikasvit, kuten apilat, virnat, hunajakukka ja tattari ovat hyväksi puutarhan pölyttäjähyönteisille. Paras tulos saadaan yleensä eri kasvien seoksella.

Viljelykierto ja viherlannoitus, kun tilaa on vähän?

Pienellä palstalla viherlannoituksen ja viljelykierron ideaa täytyy soveltaa. Esimerkiksi:

- Vaihdetaan matala- ja syväjuuristen vihannesten paikkaa vuorovuosin.
- Viljellään vain yksi rivi jokaista kasvia, voi harhauttaa tuhohyönteisiä. Myös kasvien mahdollisia kumppanuusominaisuuksia (s. 47) voidaan hyödyntää näin.
- Viljellään sekaisin hyöty- ja maanparannuskasveja, vihanneksia ja kukkia!

Maanparannusta tarpeen mukaan

Muut maanparannustoimet perustuvat käytettävissä olevan maalajin tunnistamiseen. Maalajit jaetaan syntytapansa perusteella eloperäisiin ja kivennäismaihin. Eloperäisiä, multavia maalajeja ovat esimerkiksi multa, lieju ja turve. Savi, hiesu, hieta ja hiekka ovat viljelyssä käytettäviä kivennäismaita, jotka sisältävät myös jonkin verran eloperäistä ainesta.

Savea, hiesua vai hiekkaa?

Maalajia voi arvioida lasten ja nuorten kanssa yksinkertaisesti sormituntumalla. Esimerkiksi:

- kosteana tahraavaa, helppo muovata pötköksi > savimaata
- jauhoista, tahraavaa, murenee, kun muovaillaan > hiesua
- kookkaat hiukkaset, ei voi muovailla > hiekkamaata

Eri maalajeja yhdistelemällä saadaan aikaan paras alusta hyötykasvien viljelylle. Esimerkiksi, savimaan hiukkaset ovat pieniä, mikä parantaa maan ravinteiden ja veden pidätyskykyä. Hiekkahiukkaset ovat paljon suurempia ja lisäävät siksi maan ilmavuutta, lämpimyyttä ja vedenläpäisykykyä. Eloperäisten maa-ainesten, yleensä mullan, kypsän kompostin tai esimerkiksi ruohosilpun, lisääminen vilkastaa ja lisää maan tärkeiden pieneliöiden toimintaa.

Hyvä aika kasvimaan maanparannustoimille on jo syksyllä, esimerkiksi yhteisten syystalkoiden aikana sadonkorjuukauden päätteeksi. Maanparannus on myös tärkeä osa uuden puutarhan valmistelua. Maanparannusaineet sekoitetaan pintamaahan sen jälkeen, kun sitä on ensin kuohkeutettu teräväkärkisellä lapiolla. Noin 20–40 cm syvyinen kuohkea, multava maa on riittävä useimpien kasvien viljelyyn!

Kasvien ruokalista

Maan happamuuden säätelijä kalkki eli kalsium (Ca) on myös tärkeä kasvinravinne. Sen lisäksi kasvit tarvitsevat kasvaakseen:

- runsaasti typpeä (N), kaliumia (K), fosforia (P), rikkiä (S) ja magnesiumia (Mg)
- hiukan rautaa (Fe), mangaania (Mn), kuparia (Cu), sinkkiä (Zn), molybdeenia (Mo), booria (B) ja klooria (Cl)
- yhteyttämisessä kuluu hiiltä (C), vetyä (H) ja happea (O)

Kalkitseminen ja lannoitus

Suurin osa hyötypuutarhan kasveista viihtyy neutraalissa tai vain lievästi happamassa maassa (pH 6–6,5). Suomessa maaperän luontaista happamuutta joudutaan sen vuoksi vähentämään. Tarkan tiedon maan happamuudesta saa maksullisen viljavuusanalyysin (ks. s. 31) yhteydessä. Happamuutta voi selvittää myös yhdessä lasten ja nuorten kanssa esimerkiksi puutarhamyymälöissä ja apteekkeissa myytävien pH-testiliuskojen avulla.

Happamuutta vähennetään kalkin avulla, jota myydään teollisesti valmistettuna rakeena ja jauheena. Myös puhdasta puuntuhkaa, luujauhoa ja merileväkalkkia voidaan käyttää samaan tarkoitukseen. Kalkitusaine ripotellaan tai levitetään kosteaan maanpintaan sadonkorjuukauden jälkeen tai aikaisin keväällä. Muut maanparannusaineet ja kalkin voi levittää maahan samoihin aikoihin, mutta lannoittamisen kanssa pitää odottaa pari viikkoa: Kalkki saa lannoitteen typen muuttumaan vaikealiukoisemmaksi. pH-arvon selvittäminen ennen kalkitusta kannattaa, koska äkillinen liian suuri kalkkilisäys häiritsee maan pieneliötoimintaa ja edistää esimerkiksi perunaruven muodostumista. Yleensä kalkitusta tarvitaan, jos sitä ei ole tehty kolmeen vuoteen.

Kun kasvualustan rakenne ja happamuus ovat sopivat, kasvit voivat parhaiten ottaa siitä juurillaan tarvitsemiin rakennusaineita. Viherlannoituksen ja eri maalajien lisäksi kasvinravinteita lisätään maahan eloperäisillä katteilla ja erillisillä lannoiteaineilla. Luomulannoitteita ovat esimerkiksi komposti ja hevosenlanta, jotka levitetään ja käännetään maahan ennen viljelyn aloittamista keväällä tai usein jo syksyllä. Kasvukauden aikana taimia lannoitetaan tarpeen mukaan esimerkiksi typpipitoisella nokkoskäytteellä (ohje s. 45). Myös kaupallisia luomulannoiteaineita on nykyisin helposti saatavilla.

Maanpinnan katteet viljelijän apuna

Jos tarkkailee, miten kasvit luonnossa kasvavat, huomaa, ettei niiden kasvualusta ole koskaan paljas. Maatahoitavassa viljelyssä erilaisten maan katteiden käyttö onkin monella tapaa kannattavaa: Ne estävät esimerkiksi kosteuden haihtumista maasta, pitävät liiat rikkakasvit kurissa ja kasvimaan siistinä. Eloperäiset, tuoreet vihreät katteet, erityisesti niitetty ruohosilppu, toimivat myös hyvänä lannoitteena. Katteeksi voi käyttää monenlaista muutakin luonnon kasvimateriaalia: sadonkorjuujätteitä, raparperin revittyjä lehtiä tai kitkettyjä oheiskasveja, jotka eivät ole vielä tehneet siementä. Ruohosilpulla peitetyt sanomalehdetkin käyvät kasvimaan katteeksi.

Olki, kuorikate eli karike ja sahajauho, ovat siistejä katteita. Ne lahoavat kuitenkin hitaasti ja kuluttavat samalla typpeä, mikä pitää ottaa huomioon kasvimaan lannoituksessa. Myös mustaa muovia ja erityistä katekangasta voi käyttää. Ne eristävät lämpöä kaikkien katteiden tavoin ja estävät tehokkaasti rikkokasvien kasvun, mutta niiltä puuttuvat monet eloperäisten katteiden muut hyvät ominaisuudet. Luomupuutarhurit suosivat erityisesti niin sanottua elävää katetta, eli esimerkiksi riviväleihin ja kasvimaan käytäville kylvettyä typpeä sitovaa apilaa.

Kompostoimalla ravinteet talteen

Jokainen lasten ja nuorten puutarha on syytä varustaa kompostilla, johon viljelyssä ja sadonkorjuussa syntyvä kasvijäte voidaan laittaa. Kompostoinnin avulla maatahoitava puutarhuri palauttaa luonnosta ottamansa ravinteet takaisin puutarhan kiertoon. Tärkeintä on, että komposti sijaitsee sopivassa paikassa lähellä kasvimaata, se on sopivan ko-koinen, mukavan näköinen ja helppo tyhjentää

Oheiskasvit katteena?

Luonnonmukaisessa puutarhassa rikka- eli oheiskasveihin ei suhtauduta vain vihollisina:

- Kitketyistä oheiskasveista kaikki juurten ja siementen välissä oleva materiaali silputtuna on hyvää katetta!
- Kun taimet ovat kasvaneet tarpeeksi vahvoiksi ja satoa tuottaviksi, ei oheiskasvustoa tarvitse aina kitkeä. Se toimii näin esim. kosteutta pitävänä maanpinnan suojakatteena.

Kompostoreita voi ostaa valmiina tai sellaisen voi nikaroida itse laudoista. Puutarhakomposti voi olla myös yksinkertainen, noin kuution kokoinen kasa, jonka pohjalla on paksu kerros risuhaketta ja mahdollisesti pätäkä salaojaputkea. Kompostin sisältö kootaan erilaisista kuivista ja tuoreista maatuivist kasvijätteistä ja mulhasta kuin kerroskakkukin! Sopivissa olosuhteissa ja oikein hoidettuna kompostin pien-eliöt valmistavat kasvijätteistä valmiita kompostia parissa vuodessa. Myös syksyn haravointijätteet kannattaa kompostoida. Yksityiskohtaisia ohjeita ja tietoa kompostointiluonnoista on saatavilla esimerkiksi oman jätelaitoksen verkkosivuilta.

Lisätietoa:

- Alanko, P., Koivunen, T., Regårdh, E. & Saario, M. 2009. Suomalainen piha ja puutarha. Gummerus.
- Appelgren, M. 2004. Biodynaaminen puutarha. Otava.
- Luonnonmukainen vihannesviljely. 1991. Hyötykasvi-yhdistys.
- Ovaska, H. 2011. Maista kukkanen! Viljelyopas lapsille. Pirkanmaan Martat.
- Tuominen, K. 2008. Kaikki kompostoinnista. Minerva Kustannus.
- Turunen, M. & Ylönen, S. 2013. Puutarhanhoito poroheikkaloille. Into Kustannus.
- HSY-Jätehuollon kompostointiopas: <http://www.hsy.fi/jatehuolto/Documents/Esitteet/kompostointiopas.pdf>

Puutarhan työt ja työkalut kaikenkokoisille käsille

Työ tekijäänsä opettaa, ja oikea väline sitä usein suuresti helpottaa!

Puutarhassa riittää monenlaisia puuhia kaikenikäisille ja -kokoisille. Esimerkiksi kylvössä ja taimien koulimisessa tarvitaan sorminäppäryyttä ja tarkkuutta, maan kääntämisessä voimia. Kastelu on useimpien lasten lempityötä – ainakin aluksi! Tässä luvussa käydään läpi puutarhan töitä sopivien työkalujen valinnan ja lasten kanssa toimimisen näkökulmasta.

Lainaa ja osta vain kestävää

zPienen puutarhan ja kasvimaan perustamiseen ei välttämättä tarvita kovin monia työkaluja. Isonkin maa-alan kyntö- ja jyrätyökaluja tarvitaan yleensä vain vähän aikaa. Siksi erityisesti suurten työvälineiden lainaaminen on alussa järkevää. Uusien työkalujen hankinnassa kestävyys, pitkäikäisyys ja huollettavuus ovat tärkeimmät valintakriteerit.

Sopivan kokoiset, toimivat ja tekijöille riittävät välineet motivoivat kaikkia! Pienimmille sopivia kunnollisia puutarhatyökaluja voi olla kuitenkin vaikea löytää. Ratkaisuna aikuisten työkalujen puisia kädensijoja voi ehkä tuunata lyhyemmiksi, ja mielikuvitusta käyttämällä vanhat keittiövälineet ja hiekkalelut sopivat työvälineiksi! Työkalujen säilytys kannattaa suunnitella helposti saataville lähellä kasvimaata, esimerkiksi säänkestävään työkalulaatikkoon.

Uusia puutarhatyövälineitä voi hankkia viheralan myymälöistä, rautakaupoista ja isommista marketeista. Myös kierrätyskeskuksista tai kirpputoreilta voi joskus löytää puutarhatyökaluja, usein erityisesti ruukkuja ja muita viljelyyn sopivia astioita. Esimerkiksi peräkärä maan kuljetukseen voi tarvittaessa tiedustella huoltoasemilta tai mahdollisesta oman paikkakunnan työkaluvuokraamosta. Myös omakotiyhdistykset vuokraavat jäsenilleen isompia puutarhatyövälineitä, kuten oksasilppureita ja hakettimia.

Puutarhan perustyökaluja

Maan kunnostamiseen, kasteluun, kitkentään kasvien suojaukseen ja sadonkorjuuseen:

- teräväreunainen puutarhalapio
- talikko
- rautaharava
- istutuslapio
- pieni puutarhakuokka
- kuokka
- kastelukannu hajotussuuttimella
- pitkä kasteluletku ja sadetin
- kasvuharsoa
- kottikärryt
- puukko
- sakset tai sivuleikkurit

Siementen ja taimien hankinta

Kun pienen puutarhan budjetti on niukka, kannattaa ensin kaivella omat ja tuttujen laatikot niiden perukoille unohtuneiden siemenpussien varalta. Kovin vanhojen siemenpussien sisällön itämiskyky voi olla vuosien saatossa laskenut, mutta aina kannattaa ko-keilla! Tarpeen vaatiessa lapsille, nuorille ja perheille yhden siemenpussin hankinta on hyvin pieni kulu osallistumiskustannuksena toimintaan. Tavallisimpien hyötykasvien ja kesäkukkien siemeniä voi ke-väisin hankkia lähes kaikista elintarvikeliikkeistäkin.

Lue huolella siemenpussin tausta ennen ostopäätöstä! Siitä saa jo paljon tietoa kasvin kasvutavasta, valon-, veden- ja tilantarpeesta sekä esimerkiksi sadonkorjuuajasta. Siemenpussiin on painettu myös siementen lukumäärä, joka voi vaihdella hurjasti muutamista kymmenistä jopa satoihin pieniin siemeniin. Siementen itävyys on taattu pussin ”parasta ennen” -päiväykseen asti. Siemenpussissa mainittua kylvösyvyyyttä on yleensä hyvä noudattaa, mutta rivivälit voivat olla hieman kapeammatkin pienellä palstalla. Hitaasti kasvavien kasvien väliin voi halutessaan kylvää nopeakasvuisempia lajikkeita. Siementen yleistä käsittelyä helpottaa niiden suuri koko: Pienten sormien on huomattavasti helpompi käsitellä esimerkiksi kookkaita pavun ja herneen kuin porkkanan pikkuruisia siemeniä!

Lämpimistä maista kotoisin olevat kasvikset, kuten tomaatti, paprika, maissi ja kurpitsa, eivät ehdi tuottaa Suomessa satoa, jos ne kylvetään siemenestä vasta avomaalle. Siemenpussista on syytä siksi tarkistaa myös mahdollinen esikasvusaika. Vaikka kasvien taimia voi kasvattaa edullisesti itse, ajan ja sopivan tilan puutteessa valmiit taimet helpottavat paljon puutarhan töitä! Taimissa on valinnanvaraa puutarhamyymälöissä ja toreilla yleensä juhannukseen asti. Kesäkuukien valmiita taimia myydään edullisesti myös useimmissa kukkakaupoissa. Lähes loppuun käytetyt ruoka-kaupan yrttiruukutkin voi istuttaa maahan uutta satoa versomaan.

Taimien esikasvatus

Kasvin kasvutapahtuman havainnointi oman työn tuloksena aina kylvöstä alkaen on unohtumaton projekti! Taimikasvatuksella puutarhan uusi vuosi alkaa joidenkin kasvien kohdalla näin jopa helmikuussa, ja se limittää sisätilat osaksi puutarhaa. Lyhytkin esikasvatus sisätiloissa kannattaa monille kasveille. Avomaalle tai ulkona sijaitseviin viljelyastioihin voidaan sen avulla valita jo valmiiksi vankimmat ja parhaimmat yksilöt jatkamaan kasvuaan.

Puutarhan omat siemenet, taimet ja istukkaat!

Puutarhassa ei aina tarvitse ostaa siemeniä kaupasta. Esimerkiksi näistä kasviksista siementen keruu onnistuu melko helposti:

- kurpitsa
- chili
- tomaatti
- avomaankurkku
- herne
- papu

Kokeile siementen keruuta loppukesästä myös yrteistä ja yksivuotisista kesäkukista!

Mansikan rönsyt ja koristekasvien jakotaimetkin säästävät taimimymälässä asioinnilta. Perunasadosta osan voi tallettaa tuleviksi istukkaiksi, kun käytössä on sopiva säilytyskellari.

Taimien esikasvatukseen tarvitaan siementen lisäksi sopivasti tilaa, valoa, vettä, kylvömultaa, kylvöastioita ja riittävästi aikaa. Esimerkiksi ikkunalaudat tai pöytävaloisan ikkunan ääressä sopivat puuhaan hyvin. Puutarhamyymälät myyvät erityisesti taimille suunniteltuja kylvölaatikoita, kennostoja ja potteja, mutta kotoa tai työpaikalta löytyvät monenmoiset elintarvikepakkauksista tehdyt kylvöastiat ajavat saman asian: maito- ja mehutölkkien pohjat, munakennot, viilipurkit, muoviset taimiruukut tai esimerkiksi suurkeittötuotteiden dyno-laatikot. Kierrätys-astiat pestään hyvin, ja niiden pohjaan pitää muistaa tehdä reikiä, ettei kasteluvesi jää seisomaan.

Valmiin kylvömultan käyttö taimikasvatuksessa on helppoa, koska sen rakenne on juuri sopivan kuohkeaa ja vettäläpäisevää, eli hiekaista ja turpeista, sekä vähäravinteista itämistapahtumalle. Uusi, tuore ja tarkastettu kylvömulta on lisäksi vapaa kasvitautinaiheuttajista. Myös kaktusmullan nimellä myytävää multaa voi käyttää taimikasvatukseen.

Perusohje: Kylvö ja taimien kouliminen

1 Varaa tarvikkeet ja suojaa työskentelytila

- Tarvitset kylvömultaa, siemeniä, vettä, ja sopivia kylvöastioita käden ulottuville.
- Siemenpussin sisältö säilyy katoamatta, kun sen kaataa kannelliseen rasiaan!

2 Valmistele kylvöastiat

- Rei'itä astioiden pohjat tarvittaessa.
- Täytä astiat kylvömullalla tiiviisti, mutta jätä niihin hieman kasteluvaraa.
- Kastele multa läpikotaisin.

3 Kylvä siemenen koon mukaan

- Ripottele pienet siemenet hajakylvöksenä laakeaan astiaan, hyvin pienten siementen kylvössä voi käyttää apuna maustesiotinta.
- Isot siemenet painetaan multaan suippo kärki ylöspäin, muutama siemen per astia.
- Peitä ohuella multakerroksella, ja kastele varovasti esimerkiksi sumutinpullolla.

4 Herättele kasvutapahtuma

- Useimmat siemenet itävät lämpimässä.
- Jos siemenet tarvitsevat kylmääsiittelyä, pidä kylvöastioita alkuun viileässä.
- Huolehdi kylvösten tasaisesta kosteudesta esimerkiksi sumutinpullolla: Multa ei saa päästä kuivumaan eikä olla litimätkää.
- Kylvöastioiden päälle voi virittää olosuhteita tasaamaan muovikelman, johon on pistelty ilmareikiä.

5 Anna taimille runsaasti valoa

- Kun taimenalut tulevat esiin, sijoita kylvökset mahdollisimman valoisaan paikkaan, esimerkiksi ikkunalaudalle.
- Huolehdi edelleen tasaisesta kosteudesta.
- Liian lämpimässä (yli 21°C) sisäilmassa taimista tulee helposti honteloita, kun ne kurkottavat nopeasti valoon.

6 Kouli taimet varovasti

- Taimet koulitaan, eli istutetaan isompiin ruukkuihin, jotta niiden juuret saavat lisätilaa kasvuun.
- Kouliminen tehdään, kun ensimmäisiä, eli sirkkalehtiä, seuraavat varsinaiset lehdet ovat kasvaneet näkyville.
- Kastele ensin kylvökset ja täytä isommat ruukut mullalla.
- Nosta taimet esimerkiksi jäätelötikun avulla kosteasta mullasta – varo vahingoittamasta niiden juuria!

- Istuta taimet heti uusiin ruukkuihinsa: Tee sormella tai tikulla taimelle kolo.
- Tiivistä multa painamalla kevyesti taimen ympäriltä, ja aseta ruukut valoisaan.
- Istuta kuhunkin ruukkuun pari tainta, ja poista niistä myöhemmin heikommät.
- Käänteile ruukkuja varovasti, jotta ne kasvavat tasaisesti valoa kohti.
- Huolehdi edelleen tasaisesta kosteudesta, mutta taimivaiheessa multaa ei tarvitse vielä lannoittaa voimakkaasti.

7 Karaise taimet vähitellen ulkoilmaan

- Ennen ulos istuttamista taimet karaistaan, eli totutetaan vähitellen ulkoilmaan.
- Kun säät lämpenevät, kannata taimet noin viikon verran ulos päivän ajaksi – tuo ne vielä yöksi sisälle.
- Kun yöpakkasista ei ole enää vaara, voit istuttaa taimet lopullisesti sopivaan paikkaan puutarhassa.

Kylväminen avomaalle

Kevätsästä riippuen voidaan ainakin Etelä-Suomessa ryhtyä huhtikuusta alkaen viileässä itävien kasvien, kuten porkkanan, palsternakan ja mangoldin kylvöpuuhiin avomaalla. Kylvöalusta, eli -penkki, valmistellaan ensin rakenteeltaan kuohkeaksi ja rikkaruohottomaksi lapion, kuokan ja pitkävartisen rautaharavan avulla. Pienten lasten on usein vaikea käyttää aikuisten kookkaita ja painavia työkaluja. Osallistuminen tärkeään työhön sujuu silti omasta kohdasta sopivilla välineillä, kuten hiekkalapiolla!

Teräväkärkisellä puutarhalapiolla maa muokataan pehmeäksi, jolloin kasvit kasvavat siinä hyvin. Kuokalla kasvimaata voidaan muokata haluttuun muotoon, esimerkiksi suorakulmioksi tai neliöksi. Maan tasoittaminen lopuksi rautaharavalla on tärkeää siementen itävyyden parantamiseksi: Tasaisessa maassa ei ole kuoppia, joissa vesi jää seisomaan. Jo aiemmin keuhalla tai edellisenä syksynä maata on parannettu tarpeen mukaan kalkitsemalla tai lisäämällä eloperäistä maa-ainesta, kuten kompostia.

Kylvöpenkit voidaan töiden jaksottamiseksi muokata jo hyvissä ajoin ennen kylvöä. Penkkien päälle kannattaa silloin levittää tiivis kateharso tai -kangas estämään rikkakasvien kasvua. Kevyt harso pysyy paikoillaan esimerkiksi kivien tai maahan työnnettujen keppien avulla. Erityisesti savipitoinen maa on hyvä muokata jo syksyllä parinkymmenen sentin syvyydeltä isoiksi paakuiksi, jotka pakkasen ja sulaminen murstavat pienemmiksi talven aikana.

Nimikyltit puutarhaan!

Mitä minnekin on kylvetty, unohtuu uskomattoman helposti. Onneksi lapset ja nuoret viihtyvät yleensä kasvien nimikylttien askartelun parissa!

Kylttejä kasvimaalle voi tehdä esimerkiksi:

- nikkaroimalla vanerista ja puukepeistä
- maalaamalla kasvien kuvat isoihin kiviin
- laminoiduista piirustuksista
- väliaikaisesti tyhjistä siemenpussista, jonka sisällä on kivi

Kylvöpenkit muotoillaan usein hieman kohollaan oleviksi ja noin yhden metrin levyisiksi, jolloin niihin mahtuu 2–4 riviä kasvusta riippuen. Lasten ja nuorten puutarhatoiminnassa on tärkeä huolehtia, että pienemätkin kädet ylettyvät helposti kasvimaan hoitotöihin penkin laidalta. Penkkien väliin tehdään kulkemista varten kapeahkot polut eli hoitokäytävät.

Kylvämistä varten penkkeihin vedetään pituussuuntaiset kylvövaot, esimerkiksi haravan pitkällä varrella tai narulla hangaten. Pitkien suorien vakojen veto vaatii tarkkuutta ja taitoa, mutta lapsilähtöisessä puutarhasa rivit voivat ehkä olla hieman vapaamuotoisempia – harjoitus tekee mestarin! Kylvövaon syvyys on kasvi-kohtainen, mutta yleisohjeena siemen kylvetään 1–3 kertaa oman halkaisijansa verran maan alle, eli usein hyvin lähelle pintaa. Jos on odotettavissa kovin paah-teista säätä, kannattaa vaoista tehdä hieman syvemmät. Kylvövaot kastellaan hyvin jo ennen kylvöä, koska jälkikäteen kasteltuna siemenet leviävät herkästi ympäriinsä vaoista.

Koosta riippuen siemenet sirotellaan tai painellaan tehtyyn kylvövakoon ja lopuksi peitellään kevyesti mullalla. Pienet siemenet kylvetään tiheään ja harvennetaan vasta taimettumisen jälkeen. Kookkaat, esimerkiksi herneen tai pavun siemenet, voidaan puolestaan kylvää heti lopullisiin kasvuetäisyyksiinsä. Siementen liotus ennen kylvöä nopeuttaa itämistä, ja kasvuharson käyttö suojaa uusia kylvöksiä hallalta, linnuilta ja monilta haitallisilta ötököiltä.

Lapsiryhmän kanssa kylvö sujuu esimerkiksi jonossa, jossa ensimmäiset kastelevat vaot, seuraavat kylvävät kukin oman siemenkupillinsä, ja viimeiset peittävät rivit kevyesti kädellään kylvövakojen reunoille nousseella mullalla. Välillä vaihdetaan vuoroja, kunnes kaikki siemenet on kylvetty. Siemenkohtaisen kylvövälin saa mitattua havainnollisesti esimerkiksi pikkulapion terän, oman käden leveyden tai mittakepin avulla. Rivit voi lopuksi merkitä naruilla jotta niiden löytäminen olisi jatkossa helpompaa. Huolettomampi siementen ripottelu penkkiin, eli hajakylvö ilman rivien vetämistä, sopii hyvin esimerkiksi kesäkukkasekoituksille – ja vilkkaille tekijöille!

Taimien istuttaminen maahan

Valmiiden taimien istuttamisessa jokaiselle taimelle etsitään sopiva paikka penkistä ennen työhön ryhtymistä, yleensä kahteen riviin ja keskenään siksak-kuvioon. Kasvin tuleva koko ja tilantarve täytyy ottaa sijoittelussa huomioon: Esimerkiksi kesäkurpitsan taimi vaatii noin puoli metriä tilaa ympärilleen, mutta valmiit kasvit voivat koskettaa toisiaan. Hyvin kasteltujen taimien lisäksi istuttamiseen tarvitaan lyhytvartinen istutuslapio, jolla kaivetaan taimelle riittävän syvä kuoppa: Taimen juuripaakun on mahdollista kuoppaan kokonaan. Istutuskuoppa kastellaan hyvin, ja taimi irrotaan ruukkua puristamalla ja taimen tyvestä napakasti vetämällä. Taimi painetaan kuoppaan, ja maa tiivistetään taimen ympärillä.

Esimerkiksi sipuli ja peruna ovat oma lukunsa: Ne eivät ole siemeniä eivätkä taimia, vaan istukkaita! Kun sipulit istutetaan, vain niiden ”hiustupsu” jätetään näkyviin maan pinnalle. Hyvän perunamaan valmisteluun tarvitaan jonkun verran lihasvoimia: Perunat pitävät pehmeäksi muokatusta maasta, johon vedetään kuokalla noin 10 cm:n syvyisiä vakoja. Perunan istukkaat laitetaan vaon pohjalle noin 30 cm:n välein, ja peitetään kokonaan mullalla. Multa kannattaa muokata rivien päältä pieniksi kukkuloiksi. Ison perunamaan kyntöön voi kysyä apua esimerkiksi paikkakunnan työhevosharrastajilta.

Apua, mitä pitikään tehdä?

Huolellisuus kylvö- ja istutuspuuhissa säästää myöhemmin turhalta työltä ja harmitukselta! Ohjeet palstan laidalla on siksi hyvä kertoa mahdollisimman monella tavalla, kuten:

- kertomalla
- näyttämällä esimerkkiä kädestä pitäen
- piirretyllä ja laminoidulla työohjeella tai
- pienellä mallipalstalla, josta eri työvaiheet käyvät selkeästi ilmi.

Joskus voi olla helpompaa, että kukin lapsi saa oman kohdan yhteisestä penkistä, johon hän voi tehdä rauhassa omaan tahtiin kaikki kylvöön tai istuttamiseen kuuluvat työt.

Esimerkiksi taimien kanssa penkkien vastakaisilla puolilla kasvotusten ja yhtä aikaa toimiminen on silti usein valttia. Lapset ja nuoret oppivat myös toisiltaan – vieruskaveria on lupa auttaa, kun itsellä on homma hanskassa!

Punasipulilla on leikisti tukka niin kuin mulla!

Kastelu, kitkentä, harventaminen ja muut kasvukauden työt

Kun kylvöt ja istutukset on tehty, alkaa puutarhan kasvukausi. Erityisesti sen alussa riittää puuhaa, kunnes kasvit ovat kunnolla juurtuneet kasvualustansa ja päässeet hyvään kasvuun: Kastelulla autetaan siemeniä itämään, taimia ylläpitämään nestejännitystään ja kasveja tekemään esimerkiksi mehevämpiä hedelmiä. Rikka-, eli oheiskasvien kitkentä antaa tilaa ja valoa haluttujen kasvien kasvulle. Taimien oikea-aikainen harventaminen on tärkeää erityisesti tietyille juureksille. Myös lannoitusta tarvitaan sadon onnistumisen varmistamiseksi.

Sinänsä yksinkertaisessa kastelussa on muutama tärkeä niks: Kasvit eivät esimerkiksi pidä jääkylmästä vedestä. Kasteluveden on siksi hyvä antaa ensin lämmetä ja hapettua kannuissa tai saaveissa. Sopivan kokoista kastelukannua jaksaa kantaa täytenäkin ja se on helppo täyttää. Hyvän kannun nokassa on myös irrotettava suutin, joka hajottaa kasteluveden suihkuksi ja estää näin maata liettymästä.

Ei liikaa eikä liian vähän!

Kastelun tarve riippuu paitsi säästä, myös kasveista, joita viljellään. Toisia kasveja on kasteltava viikoittain, toisia vain muutaman kerran kuivina kesinä.

Vesi on välttämätöntä kasvien kasvulle, mutta liian määrässä ja hapettomassa maassa kasvin juuristo mätäneä helposti. Seuraavat oireet kertovat usein liiasta tai liian vähästä kastelusta:

- siemenet eivät idä
- kasvin alku nuukahtaa
- taimet kellastuvat
- taimet kasvattavat honteloa versoa tai
- kesäkukat eivät kuki.

Kastelun kohdalla täytyy ensin suunnitella, miten se ylipäätään hoidetaan! Pienelle pihaviljelmälle voi saada vettä vaikka ämpäreillä ikkunasta, mutta yleensä vesiliitäntä ulkona ja riittävän pitkä kasteluletku ovat välttämättömyys. Vesijohtoverkoston ulkopuolella vettä voi saada esimerkiksi pumpulla joesta tai tilaamalla vesitankin vapaapalokunnalta.

Kastelun tarve riippuu paljon säästä, tärkeintä se on kuivina ajanjaksoina. Kun kastellaan, kastellaan mieluummin reilusti kerrallaan! Näin kasvit oppivat ottamaan vettä juurillaan tarpeeksi syvältä. Tärkeää on myös kastella kasvien juurelle, ei niiden päälle. Välillä maa saa kuivahtaa. Maa, joka näyttää pinnasta kuivalta, voi kuitenkin olla muutaman sentin syvyydestä yhä kosteaa. Kastelutarpeen arviointi on siksi tehtävä pintaa syvemmillä! Myös vuorokauden ajalla on väliä kastelussa: Keskipäivän paahteessa kastelun hyödyt haihtuvat nopeasti ilmaan. Parasta on kastella varhain aamulla tai illemmalla.

Myös puutarhan lapsia on kasteltava kuumana kesäpäivänä!

Rikka-, eli oheiskasvien, poistaminen kitkemällä on tarpeen, koska ne kilpailevat viljelykasvien kanssa vedestä, ravinteista, valosta ja tilasta. Haitalliset rikat voi poistaa kitkemällä käsin, kuokkimalla tai haraamalla pitkävartisella tavallisella tai heiluriharalla. Haraaminen riittävän syvältä myös ilmastaa maata ja estää sitä kovettumasta. Usein kitkentään on eniten tarmoa heti aamusta. Helpoiten halutut oheiskasvit irtoavat kosteasta maasta, esimerkiksi pienen sateen jälkeen. Joukkovoimassa on ytyä, ja kitkennän saa mielellään ottaa leikinä! Monet lapset innostuvat, kun saavat kitkennän päätteeksi repiä kasvijätteitä siistiksi silpuksi kompostiin tai rivivälien katteeksi.

Kitkeminen on tarpeen erityisesti kasvukauden alussa. On kuitenkin oltava tarkkana kuin porkkana, ettei vahingossa kiskaise maasta hentoisia viljelykasvien taimia! Kylvöriivien huolellinen merkintä auttaa oikeiden kohteiden löytämisessä. Kitkentä on hyvä tehdä, ennen kuin rikkakasvit ehtivät siementää. Juuririkkakasvit, kuten voikukka, on maltettava kiskoa maasta kokonaan, erityisesti kitkentäraudasta on apua niiden kanssa. Kitketyt, penkin päässä kuivuneet oheiskasvit kompostoidaan, siementen ja juurten väliseltä osalta ne käyvät myös katteeksi.

Puutarhuri itsekkin tarvitsee huolenpitoa!

- Joustavat, liankestävät, sopivan lämpimät tai vilpoiset vetimet ovat mukavan puutarhatyön a ja o.
- Sadesääkin on vain pukeutumiskysymys!
- Puutarhakäsineet ovat tarpeen erityisesti atoopikoille, tai jos käsissä on haavoja. Käsineet suojaavat myös kasvien piikeiltä.
- Juomapullo ja päähine ovat aina tarpeen!
- Huolehdi ergonomiasta: Vaihda työskentely-asentoa ja taukojumppaa

Kitkentä voi olla kivaa!

Käytä hyväksi työn sujumiseen näitä toimiviksi havaittuja konsteja:

- sovitaan tietty kitkentäpäivä, esim. torstai kerrotaan vitsejä, arvoituksia tai ketjutarinaa koko kitkennän ajan
- järjestetään kitkentäkilpailu: kahdelle joukkueelle samankokoinen ala, otetaan aikaa esim. 5 min – palkinnoksi kaikki saavat kylvää, istuttaa tai leikkiä toiveileikkiä!
- leikitään rikkaruohorobotteja tai avaruus-olioita, jotka tekevät hetkessä selvää oheiskasviviidakosta...
- kuinka monta erilaista oheiskasvia tänään löytyykään – täydennetään kasviota ja pidetään tunnistuskisa
- tärkeintä on ajoitus: keskipäivän aurinkoisimmat tunnit ovat riippumatossa loikoilua tai virkistävää uintiretkeä varten!

Kasvit eivät tykkää kasvaa liian lähellä toisiaan! Siksi oikea-aikainen harventaminen säälimättä on tarpeen erityisesti monille juureksille, joita viljellään pienistä siemenistä. Kasvien suosituskasvuetäisyys selviää siemenpussista. Harventaminen vaatii jonkin verran tarkkuutta: Harventamistyössä mittausapuna voi käyttää esimerkiksi kämmettä tai pikkulapiota. Vierekkäisistä kasveista aina vahvimman näköinen jätetään kasvaamaan. Harvennetun minivihannessadon voi käyttää esimerkiksi vihersalaatin koristeena!

Kastelun, kitkennän ja harventamisen lisäksi puutarhakasvit tarvitset lisäruokaa, eli lannoitusta muutaman kerran kasvukaudessa. Kasviravinteet on helppointa antaa kasteluveteen liuenneina ja lannoitepakkausten määrällisiä ohjeita on syytä noudattaa. Lannoitevesi on myös tärkeä kastella kasvin juurelle, ei sen päälle! Lannoitteiden tarve on hyvin kasvikohtaista. Sipuli, peruna, muut juurekset ja erityisesti kesäkuukat hyötyvät lannoituksesta, mutta esimerkiksi palkokasvit lannoittavat itse maata.

Kasvien kasvu tapahtuu omaan tahtiinsa: Sitä odotellessa voi kiipeillä puihin, tutkia ötököitä ja muita luonnon ihmeitä! Välillä tietyt kasvit, kuten herneet, tarvitsevat tukemista, tomaatit varkaiksi kutsuttujen sivuversojen poistamista ja esimerkiksi perunat mul-taamista. Erityisesti eloperäisten katemateriaalien käyttö helpottaa puutarhan kastelu-, kitkentä ja lannoitustyötä. Hyvää katetta on esimerkiksi puhdas ruohosilppu, jota lasten ja nuorten puutarhassa saa parhaiten työntävällä ruohonleikkurilla. Kannattaa muutenkin pohtia, miten paljon puutarhassa päristellään ja tuotetaan pakokaasuja, jos esimerkiksi siimaleikkurin sijaan voitaisiin käyttää viikatetta.

Luonnonmukainen tuholaisten ja kasvitautien torjunta

Luonnonmukaisessa puutarhassa ei ole ihmekonseja tai oikotietä onneen terveiden sadon varmistamisessa. Tuholaisten ja kasvitautien torjunta perustuu ensisijaisesti kasvimaan terveydenhoitoon: Hyväkuntoiset taimet ravinteikkaassa, puhtaassa maassa ovat vähemmän alttiita taudeille ja selviytyvät paremmin tuholaisten hyökkäyksistä.

Nokkoskäyte

Nokkonen on puutarhan ihmekasvi: Maukas villiyrtti, josta tehty typpipitoinen lannoiteaine sopii myös tuholaiskarkotteeksi.

- Kerää nokkosien versoja hanskat kädessä!
- Liota nokkosia vedessä noin viikon verran.
- Laimenna mahtavalta tuoksuhtavaa nokkoskäytettä vedellä lannoitteeksi 1:10, tuholaistorjuntaan ruiskuta lientä sellaisenaan.

Järeät myrkyt eivät kuulu lasten ja nuorten puutarhaan! Esimerkiksi kirvoja voi koettaa häätää vesi-suihulla kovalla paineella tai mäntysuopaliuksella. Joskus kovin sairast kasvit on parasta vain hävittää kokonaan. Kanaverkot ja kasvuhaarsot suojaavat pinaatteja, sipulinvarsia, itäviä herneitä ja muita herkkuja niitä himoitsevilta jyrssiöiltä ja siivekkäiltä. Salaatteja ja kaaleja nakertaviin ja sotkeviin etanoihin auttaa niiden keräminen ja kuljettaminen todella kauas, ellei henno hukuttaa niitä olutliemeen ja listiä laudanpätkällä. Puutarhan monimuotoisuuden vaaliminen ja viljelykierron noudattaminen ovat tärkeä osa kasvisairauksien ennaltaehkäisyä.

Sadonkorjuu ja puutarhan syystyöt

Vaikka sadonkorjuun pääpaino on loppukesässä ja alkusyksyssä, monet kasvit tuottavat satoa pitkkin kestää noin juhannuksesta alkaen. Monivuotisista yr-teistä, raparperista ja esimerkiksi ylitalvisista palsternakoista saa nauttia sitäkin aiemmin! Sadonkorjuu sujuu kuivana ja lämpimänä päivänä veitsien, saksien ja sopivien korien tai laatikoiden avulla. Esimerkiksi perunan nostoon tarvitaan myös kuokkaa, jolla vaot avataan ja mukulat saadaan pintaan.

Kesän kuluessa sadonkorjuuta voi seurata nopeasti kasvavien kasvien, kuten retiisin ja salaatin, uusintakylvöjä. Sadonkorjuun lopuksi syksyllä kasvimaata siistitään ja työkalut pestään ja huolletaan odotta-maan seuraavaa vuotta. Alkusyksyllä on vielä hyvin aikaa maanparannustoimille ja esimerkiksi pensaiden ja puiden istuttamiselle ennen talven tuloa.

Lisätietoa:

- Fanqvist Stubla, E. 2014. Puutarhan ystävät ja viholliset. Minerva.
- Mörö, M. & Nygård-Niemistö, M. 2007. Jutta ja Julius puutarhan parissa. Puutarhaliitto.
- Hyötykasviyhdistyksen ohjeet tuholaiskarkotteisiin ja lannoitteisiin <http://hyotykasviyhdistys.fi/viljelyvinkit/kotipuutarhurin-litkut/>
- Taimistoviljelijät ry:n vinkkivideot <www.apuapihaan.fi/videot.html>

Lapsilähtöisen puutarhan sopivat viljelykasvit

Papua, porkkanaa, salviaa - viljelykasveissa on valinnanvaraa!

Se, mitä kaikkea lasten ja nuorten puutarhassa voidaan kasvattaa, riippuu ensisijaisesti viljelypaikan valoisuudesta, koosta ja maan rakenteesta. Viljeltävien kasvien valikoiman suunnittelussa kannattaa aina tarkistaa esimerkiksi siemenpussista tai puutarhamyymälästä saatavista ohjeista, millaisessa kasvualustassa kasvi mieluiten viihtyy ja paljonko valoa, vettä ja ravinteita se parhaiten menestyäkseen vaatii. Kasvupaikkaansa parhaiten sopivat kasvit luovat onnistumisen edellytyksiä ja helpottavat viljelypuuhia! Mielekäs kasvimaan hoito vaatii kuitenkin myös sellaisten kasvien valintaa, joiden sato on kiinnostavaa ja odotettua.

Lasten ja nuorten lempikasvit

Lasten ja nuorten puutarhan lempiviljelykasvit ovat yleensä nopeasti kasvavia, suhteellisen helposti hoidettavia, mielenkiintoisen näköisiä, värisiä, kokoisia, tuoksuisia ja ennen kaikkea – hyvänmakuisia! Ohessa on toimiviksi koettuja vaihtoehtoja, mutta aina kannattaa kysyä myös lapsilta ja nuorilta itseltään, mitä juuri he haluaisivat puutarhassaan kasvattaa. Sadon valmistamisen ajankohta, esimerkiksi alkukesällä tai loppusyksystä, on usein käytännössä tärkein valintakriteeri.

Raparperi *Rheum x cultorum*

Raparperimehua, -piirakkaa, -kiisseliä... Monivuotinen kasvi pärjää ilman suurta hoitoa ja tarjoaa satoa ensimmäisenä alkukesällä!

- komistaa samaa paikkaa jopa 15–20 v.
- tarvitsee noin 1 m²:n kasvutilaa
- taimet istutetaan keväällä, ensimmäisen sadon saa seuraavana vuonna
- isoja kasveja voi myös jakaa – tiedustele raparperia tutusta puutarhasta
- lehtiruodit korjataan pieninä alkukesästä kiertämällä ja nykäisemällä
- raparperin valkoisen kukinnon katkaiseminen antaa toisen sadon loppukesällä
- tarjoa oksaalihapoiset raparperiherkut aina kalsiumpitoisten lisäkkeiden kanssa!

Kesäkurpitsa *Cucurbita pepo*

Lähes takuuvarma sadon antaja! Sopii ruoanvalmistukseen ja leivontaan kukkia myöten.

- viljely on helpointa valmiista taimista
- voidaan myös kylvää avomaalle, kun lämpötila on noin 20°C
- tarvitsee melko paljon kasvutilaa, mutta jo muutamasta kasvista saa yleensä runsaasti hedelmiä
- suojaista, ravinteikas ja lämmin kasvupaikka antaa parhaan sadon
- lajikkeiden muodossa ja väreissä on paljon vaihtelua!
- satoa saa heinäkuusta alkaen
- kesäkurpitsan hedelmät maistuvat parhaimmilla, kun niiden ei anneta kasvaa aivan täyteen mittaansa

Raparperinlehti – puutarhan muotipäähine!

Lehtisalaatti *Lactuca sativa var. crispata*

Nopeakasvuisen retiisin kaveri (karkottaa kirippoja) ja kasvimaan viherkaunotar numero 1! Kokeile ihmeessä myös muita salaattilajikkeita, kuten punalehtistä tammenlehväsalaattia.

- pienet siemenet kylvetään avomaalle toukokuussa
- itää viileässä, viihtyy myös puolivarjossa
- taimia voidaan vaihtoehtoisesti esikasvattaa sisällä parin viikon ajan
- salaatin ihannekasvualusta on ilmava, vettä pidättävä ja melko ravinteikas
- kuivalla ja aurinkoisella säällä kastelu estää kitkerän maun muodostumista
- lehtisalaattisatoa saa noin 5–6 viikon kuluttua kylvöstä
- nopeakasvuista salaattia voi kylvää uudestaan 2–3 kertaa kesän aikana

Kesäkurpitsa *Cucurbita pepo*

Lähes takuuvarma sadon antaja! Sopii ruoanvalmistukseen ja leivontaan kukkia myöten.

- viljely on helpointa valmiista taimista
- voidaan myös kylvää avomaalle, kun lämpötila on noin 20°C
- tarvitsee melko paljon kasvutilaa, mutta jo muutamasta kasvista saa yleensä runsaasti hedelmiä
- suojaista, ravinteikas ja lämmin kasvupaikka antaa parhaan sadon
- lajikkeiden muodossa ja väreissä on paljon vaihtelua!
- satoa saa heinäkuusta alkaen
- kesäkurpitsan hedelmät maistuvat parhaimmilla, kun niiden ei anneta kasvaa aivan täyteen mittaansa

Harvennuksessa syntyvät hauskat ”minivihannekset” voi myös käyttää satona!

Herneet *Pisum*

Tarhaherneet, kuten silpoydinherne, ovat kesäkesän herkkua! Peltokerne on vanha muhennosten ja keittojen raaka-aine, jonka litteät nuoret palot eli apposit voi syödä kokonaisina.

- herneiden suuret siemenet on helppo kylvää avomaalle noin lapsen kämmenen välein touko-kesäkuussa
- siementen liotus vedessä ennen kylvöä nopeuttaa itämistä
- kylvös kannattaa peittää aluksi harsolla, etteivät linnut noki itäviä herneitä suihin!
- kuohkea, multava maa on herneiden mieleen, jotka myös itse lannoittavat maata
- pärjää hyvin vähäisellä kastelulla
- tukevat tukikepit tarpeen, joihin herne voi tarttua jännillä kärhöillään
- hernesato alkaa valmistua heinäkuussa
- tuoresatoa riittää pitkään, kun puutarhassa viljellään eri lajikkeita
- voit säästää osan sadosta huolellisesti kuivattuna seuraavan vuoden sadon siemeniksi

Kumppanuuskasvit

Onko kasveillakin omia ystäviä? Viljelijöiden kokemukseen ja perimätiedon mukaan tietyt kasvit näyttävät tulevan toimeen paremmin niin sanottujen kumppanuuskasviensa lähetyvillä. Esimerkiksi joidenkin kasvien voimakkaat tuoksut karkottavat ja eksyttävät naapurikasvien tuholaisia. Jotkut kumppanikasvit nimenomaan houkuttelevat tuholaisia luokseen, jolloin vieruskasvi säästyy hyökkäyksiltä. Myös kasvien juurista erittyy maaperään aineita, jotka vaikuttavat kumppanuuskasvin viihtymiseen. Aromikkaiden yrttien sanotaan parantavan myös naapurikasviensa makuja! Joskus korkeat kasvustot, kuten maissi, voivat fyysisellä esteellä suojata matalampia kasveja lentäviltä hyönseiltä.

Suotuisten kumppanuuskasvien ei aina tarvitse sijaita aivan lähekkäin, jotta niistä olisi hyötyä toisilleen. Tärkeintä on vaalia koko puutarhan monimuotoisuutta! Kumppanuuskasvit ovat kuitenkin yksi hyvä lähtökoh- ta sekaviljelyn toteuttamiselle. Erilaisia kumppanuuskasvitaulukoita löytyy kirjallisuudesta, ja esimerkiksi Hyötykasviyhdistyksen verkkosivuilta. Peruna ja härkäpapu, tai sipuli ja porkkana ovat perinteisimpiä kumppaneita!

Porkkana *Dacus carota*

Popsi, popsi porkkanaa, hampaita se vahvistaa! Porkkana on hieman vaivannäköä vaativa, mutta useimpien lasten suosikkijuures. Ihanaa raasteena ja vaikka aidossa pasta bolognesessa.

- porkkana pitää syvään muokatusta maasta
- poista myös isot kivet, ellet tahdo kyberporkkanoita (ks. kuva yllä)!
- pikkuruiset siemenet on helpointa kylvää kylvönauhassa, muuten porkkanat on harvennettava pieninä taimina noin 4 cm välein
- myös oheiskasvien kitkentä auttaa kasvua
- tuholaisten hyökkäyksiä voi estää harsoilla, kunnes naatit ovat riittävän vahvoja kesäkuumalla kastellaan kerran viikossa

- kasvuaika on noin 2–3 kk
- pikkuporkkanoita voi kuitenkin maistella jo kesän kuluessa!

Sipulit *Allium cepa var. cepa*

Sipulia joko vihaa tai rakastaa... Silputtuna ja makeaksi kypsennettynä sipuli on silti useimpien ruokalajien välttämätön ainesosa!

- sipulit viihtyvät erityisesti tuhalla kalkitus- humuspitoisessa hiekka- tai multamaassa
- sipulin istukkaat istutetaan avomaalle heti maan lämmettyä
- istukassipulin pieni huippu, ”hiustupsu”, jätetään maan pinnalle
- lannoitus ja kastelu ovat hyödyksi kasvukauden alussa

- isoksi kasvaneet, tuleentuneet sipulit korjataan loppukesästä
- pienempiä sipuleita varsineen voi napsia popsittavaksi jo kesän aikana!

Yksi-, kaksi- ja monivuotiset kasvit

Viljelykasvivalikoimaa voi lähestyä myös kasvin elinkaaren näkökulmasta: Puutarhan viljelykasvit voivat olla yksi-, kaksi- tai monivuotisia. Yksivuotiset kasvit, kuten salaatti, tomaatti, pinaatti, peruna tai kesäkukat elävät vain yhden kasvukauden. Tietyt kukat ja monet juurekset ovat kaksivuotisia, eli ne tuottavat vasta toisen kasvukautenaan siemenet ensimmäisen kasvukauden aikana juureen kerätyn varavirannon turvin. Esimerkiksi porkkanan mehevä ja paksu juuri kerätään siksi satona jo ensimmäisen vuoden kasvun jälkeen. Raparperi, maa-artistokka, monet yrtit ja kukista esimerkiksi erilaiset perennat ovat monivuotisia kasveja. Mielenkiintoisin lasten ja nuorten puutarha syntyy eri tavalla kasvavia kasveja yhdistelmällä!

Kesän ihania makuja: tilliä, uusia perunoita ja voita, jätskiä ja mansikoita!

Mansikka *Fragaria*

”Muu maa mustikka, oma maa...” Mansikoissa aistii valoisen kesäöiden lyömättömän makeuden!

- terve mansikkamaa kestää samalla paikalla jopa 5–6 vuotta
- mansikka viihtyy monenlaisessa ilmavassa ja pH-neutraalissa maassa
- marjat tarvitsevat maukkauteensa paljon auringonvaloa!
- eloperäinen kate auttaa mansikkapenkkejä kukoistamaan ja marjoja pysymään siisteinä

- kuukausimansikka tuottaa pienempiä marjoja, mutta sen jatkuvasatoisuudesta on iloa

Perustetaan yrttitarha!

Yksi- ja monivuotisilla yrteillä saa tuoksua ja makuja erilaisiin ruokiin, juomiin ja leivonnaisiin.

- yrtit viihtyvät hiekkaisessa multamaassa, ja ne tarvitsevat vain niukasti ravinteita
- voidaan hankkia valmiina taimina tai esikasvattaa taimet itse keväällä siemenistä
- kitkentä ja kastelu ovat tarpeen alkukesästä.
- lasten ja nuorten yrttitarhaan sopivat hyvin: tilli, sitruunamelissa, basilikat sekä monivuotiset ruohosipuli ja mäkimeirami
- tuoretta yrttisatoa kerätään pitkin kesää – versojen latvomien vain tuuheuttaa taimia!

Peruna *Solanum*

Jännittävät juurimukulat keitettynä, paistettuna, muusina, ranskalaisina... Suosikkiherkun viljely on helppoa, vaikka perunamaan valmistelussa tarvitaan hieman voimia.

- hyvä perunamaa on pehmeä ja ravinteikas
- itäneet perunan istukkaat istutetaan noin 10 cm syviin vakoihin 30 cm:n välein
- perunat mullataan kasvukauden aikana, eli kasvavien varsien tyvelle lisätään multaa, jotta perunat eivät viherry ja niitä tulisi enemmän

- perunannostoon pääsee 2–3 kk kuluttua istutuksesta – juhannusperunoita varten istukkaat pannaan itämään jo huhtikuussa!

Härkäpapu *Vicia fabia*

Pavut ovat viljelijän voimaruokaa ja maanparantajan viisas valinta. Perunan kumppanuuskasvi!

- vanha viljelykasvi härkäpapu on rotevakasvuinen ja kylmänkestävä
- voidaan kylvää heti keväällä, kun maa on kylvökunnossa
- ei tarvitse tukea, kuten muita papuja!
- härkäpavulla on valkomustat kukat, ja sen voimakas juuristo muokkaa maata
- heinäkuussa korjataan palkoja, joissa on 2–8 isoa siementä
- myös keskenkasvuisia palkoja voi syödä
- muista aina keittää pavut ennen syömistä!

Suomi on jaettu ilmastollisiin kasvuvyöhykkeisiin, jotka antavat suuntaa hedelmäpuiden taimia hankittaessa. Etelä- ja Keski-Suomessa voi kokeilla esimerkiksi kirsikoiden, luumujen viljelyä, mutta tietyt omenalajikkeet menestyvät vielä Oulunkin korkeudella! Muutamat kotimaiset taimitarhat ovat erikoistuneet nimenomaan pohjoisen lajikkeiden tuotantoon.

Suomen metsät ovat kesällä runsas marja-aitta vailla vertaa. Erityisesti kaupungeissa marjapensaat tuovat kuitenkin iloa ja hyötyä lasten ja nuorten puutarhoihin: Marjapensaiden keskellä on hauska seikkailla, ja marjat itse ovat monikäyttöisiä vitamiinipommeja! Vadelmaa pidetään puutarhamarjoista arvokkaimpana, mutta vadelmakasvustot ovat vaateliita kasvupaikkansa suhteen ja tarvitsevat säännöllistä leikkausta. Herukat ja karviainen ovat helppohoitoisempia vaihtoehtoja, jotka menestyvät Pohjois-Suomea myöten. Herukkaa on viljelty puutarhan hyötykasvina Suomessa jo kolmesataa vuotta!

Herukat *Ribes*

Pohjoisten puutarhojen perinteinen oma kasvi. Mustaherukoiden happamuus peittyi makeissa leivonnaisissa, ja niistä keitetty mehu on hyvää flunssalääkettä. Punaisia popsitaan sellaisinaan!

- herukka kasvaa Suomessa luonnonvaraisenakin, sitä on siis melko helppo viljellä
- viihtyy parhaiten tuulensuojaisella ja aurinkoisella paikalla, joka ei ole liian märkä eikä kuiva
- uudet pensaat on kätevää hankkia astiataimina, joita voidaan istuttaa koko kasvukauden
- herukoiden taimia voi hankkia myös pistokkaina tai multaamalla – kysy silloin apua taitavalta puutarhurilta!
- sadonkorjuu heinäkuun puolivälissä kannattaa aloittaa ennen kuin rastaat hoksaavat herkut!

Omena *Malus domestica*

Makeita omenalajikkeita rouskutellaan suoraan puusta, happamista leivotaan piirakoita ja paistetaan uuniomenoita. Omenoista voi puristaa myös herkullista mehua ja tehdä ihanaa hilloa!

- varmista, että puutarhassa on sopivasti lämpöä, valoa ja tilaa omenapuiden kasvulle
- omena viihtyy kuohkeassa, runsasmultaisessa ja kalkitusmaassa
- helpointa on hankkia astiataimia, joissa taimi on juurtunut kasvualustansa
- taimipaakku tarvitsee syvyisensä, ojitettua kuopan ja runsaasti vettä istutuksen jälkeen
- puun taimi tarvitsee runsaasti kastelua vielä ensimmäisten kesien ajan ja kuivina kausina
- nuori taimi tarvitsee tukea ja suojausta myyriltä ja jäniksiltä, jotka pitävät sitä herkkupalanaan!
- tarvitaan useita vuosia, huolellista hoitoa leikkauksineen ja ripaus puutarhurinonnea ennen kuin omenapuut tuottavat runsaasti satoa
- odotellessa kannattaa kysellä ylimääräomppuja puutarhasta, jossa on vanhoja omenapuita!

Silmäniloa ja hyötyä puutarhan monenlaisista kukista

Lasten ja nuorten puutarhassa erilaiset kukat ovat myös tärkeitä hyötykasveja! Ne tuovat puutarhaan värejä, tuoksua ja tekemistä. Syksyllä maahan istutettavat sipulikukat ilahduttavat kukinnallaan ensimmäisinä keväällä. Kesäkuussa avomaalle kylvetään yksi-vuotisia krasseja, ruiskukkia ja tuoksuherneitä. Toreilla, taimi- ja kukkamymälöissä on kesän alussa edullisesti saatavilla myös valmiita kesäkukkien taimia: orvokkeja, ahkeraliisoja, petunioita ja monia muita! Kun kesäkukia kastellaan, lannoitetaan ja kuihtuneet kukat muistetaan poistaa säännöllisesti, ne kukkivat näyttävästi koko kesän.

Ota koppi, ennen kuin haukkaat!

Monivuotiset ja komeat ryhmäperennat, esimerkiksi pionit, värillijlat ja jaloritarinkannukset, ovat pitkälle jalostettuja ja vaativat hoitoa kukoistaakseen. Perennat voi toisaalta lisätä jakamalla tai saada vaihtamalla toisten puutarhaharrastajien kanssa. Helppoimpia ovat niin sanotut luonnonperennat ja maataiskannat, jotka eivät tarvitse erikoishoitoa, esimerkiksi verenisarsat, kissankellot tai kevatlinnunherne. Monilla kukilla on mielenkiintoinen vanha nimi!

Kukat lisäävät puutarhan monimuotoisuutta, tärkeitä pölyttäjähyönteisiä ja perhosia. Esimerkiksi auringon- ja hunajakukista on hyötyä myös maanparannuksessa, ja erityisesti samettikukista on apua luonnonmukaisessa tuholaisorjunnassa: Niiden voimakas tuoksu johtaa tuohyönteisiä harhaan esimerkiksi kaalipellolla. Joitain kukkia voi silmänilon lisäksi syödäkin vaikka salateissa – kukista on moneksi!

Lisätietoa:

- Alanko, P. 2003. Perennat. Tammi.
- Blomqvist, L. 2011. Puutarhan hedelmäpuut. Blomqvistin taimisto.
- Korolainen, T., Tulusto, R. & Lumme, L. 2001. Sillä sipuli, kasviksia kasvaville. Lasten keskus.
- Piippo, S. 2010. Suomalaiset marjat. Minerva.
- Tavi, V. 2013. Villiinnu kaupunkiviljelijäksi. Gummerus.
- Tuominen, K. 2014. Syötävän kaunis piha. Minerva.
- Hyötykasviyhdistys: Sekaviljely, hallittu kaaos
- <hyotykasviyhdistys.fi/viljelyvinkit/sekaviljely/>
- Ilmatieteen laitoksen kasvuvyöhyketietoa
- <ilmatieteenlaitos.fi/kasvuvyohykkeet>

Puutarha pienissä ja suurissa purkeissa

Hyötyviljellä voi melkein missä vain!

Luonnonläheisyys ja kontakti suoraan maahan ovat lasten ja nuorten puutarhassa tavoittelemisen arvoisia asioita. Astiaviljely mahdollistaa kuitenkin puutarhatoiminnan ja hyötyviljelyn pitkälle myös täysin rakennetussa ympäristössä, kuten parvekkeilla, terasseilla, asfalttapihoilla ja katoilla! Astiaviljelyssä puutarhan työskentelykorkeutta saadaan usein nostettua monelle osallistujalle helpommaksi: Lavan vieressä kasveja voi hoitaa vaikka tuolissa istuen.

Viljelmä ikkunalaudalla

Ruukkupuutarha ikkunalaudalla on yksi tapa aloittaa hyötyviljely. Ikkunapuutarhassa lapset ja nuoret voivat tutustua esimerkiksi mausteyrttien moniulotteiseen maailmaan antiikin Roomasta ja luostarien puutarhoista asti. – tai lihansyöjäkasveihin! Ikkunan ilmansuunta ja huonelämpötila ovat kasvivalinnoissa ratkaisevia. Kaikissa ruukkuviljelmän astioissa, on hyvä olla reikä pohjassa estämässä liikkakastelua ja aluslautanen ikkunalaudan tai pöydän suojana. Ampelliratkaisuilla ja erilaisilla köynnöksillä huonepuutarhaan saa vaihteluvuutta ja uutta ulkonäköä.

Muista valon voima!

Ikkunapuutarhan suurin haaste erityisesti talvikaudella on sopivan huonelämpötilan ja valon vähyden yhdistelmä.

- Viileäkö, mutta valoisa ikkunan edusta on silloin useimmille kasveille paras.
- Erillisiä kasvilamppuja on saatavilla pimeimman vuodenajan avuksi. Muista huolehtia mahdollisimman energiatehokkaan valaistusratkaisun valinnasta!

Syötävien krassin ja herneenversojen kasvattamisen lisäksi onnistumisen kokemuksia voi hankkia tavantomaisten helppojen huonekasvien, kuten kultaköynnös, joulukaktus ja rönsylija, pistokkaita ja rönsyjä juurruttamalla. Ehkä joku lapsista tai nuorista on tuonut matkoiltaan pienen eksoottisen pistokkaan, jota voisi kokeilla? Talvella nautittujen etelän sitrushedelmien siemenistä saa kiinnostavia viherkasveja, vaikka ne eivät Suomen oloissa tuota hedelmiä. Viihtyisyyden lisäksi monet huonekasveista puhdistavat ja parantavat sisäilmaa!

Lavat ja ruukut kaupunkien pihoilla

Kaupunkien pihoissa, puutarhoissa ja joutomailla yleisimmät viljelyastiat ovat monesti erilaisia lavaratkaisuja. Viljelyyn sopivien kierrätyslavojen ja puukehikoiden (s. 68). saatavuutta kannattaa tiedustella esimerkiksi oman paikkakunnan puutarhayhdistyksiltä ja rakennusfirmoilta. Toki lavoja voi nikkaroida itsekin! Perinteinen, sivuilta viisto lava, jonka kannet ovat vanhoja ikkunoita, on kuin kasvihuone pienille taimille. Viljelyastioina voi käyttää myös isoja ruukkuja ja mitä mielenkuvituksellisimpia kierrätysesineitä!

Astiaviljelyssä kasteluveden saatavuus viljelypaikan valintakriteerinä korostuu: Kasvusäkeissä tai pohjasta kiinteissä ruukuissa ja laareissa multa kuivuu herkemmin. Kastelutarve lisääntyy, jos astiaviljelmän ympärillä on lämpöä itseensä imevä asfalttipiha. La-voissa ja ruukuissa on kiinnitettävä huomiota myös kasvualustan ravinteikkouteen: Usein alussa viljelmien kasvu on hyvin rehevää, mutta muutaman vuoden kuluttua kasvualusta köyhtyy ilman hoitotoimenpiteitä ja mullan vaihtoa. Viljelykierron peruseriaatteista (s. 34–35) on hyötyä myös lavaviljelmällä.

Viljellä voi vaikka vanhassa ammeessa, kun sen pohjaan poraa reiät!

JORGE RAEDO

Mankolan koulun kasvihuone

Jyväskylässä sijaitseva Mankolan yhtenäiskoulu sai uudisrakentamisen yhteydessä käyttöönsä entisen Keski-Suomen emäntäkoulun kasvihuoneen talvipuutarhoineen.

- Kasvihuonetta käytetään ympäri vuoden eri aineiden opetuksessa ja ympäristökerhossa.
- Oppilaat viljelevät kasvihuoneessa taimia ulkopuutarhaan, kasvattavat vihanneksia, hyötävät sipulikkukia, hoitavat undulaatteja, ym.!

<http://mankolankasvihuone.blogspot.fi>

Kasvihuone edistää kasvutekijöitä

Erilaisten kasvihuoneiden perusideana on luoda kasveille muuta ympäristöä lämpimämpi ja kosteampi ilmasto, jota voidaan säädellä. Pieni kasvihuone toimii puutarhan yhtenä osana, isoon kasvihuoneeseen mahduttaa monenlaista toimintaa. Kasvihuoneen sisällä voi viljellä suoraan maassa tai rakentaa lavoja ja pöytiä työskentelyä varten. Sopivan kokoisessa kasvihuoneessa on säilytystilaa työkaluille, siellä voi pitää sadetta ja tunnelmoida muutenkin! Ennen kuin isoa kasvihuonetta aletaan toteuttaa, on hyvä ottaa selvälle kunnan rakennustarkastajalta mahdollisista luvista ja ilmoitusvelvollisuudesta.

Energiakulut ovat pienimmät kasvihuoneissa, joissa on mahdollisimman vähän turhaa lämmitettävää sisätilaa, esimerkiksi matala kasvihuone, jonka pohjoisseinä on kiinteä ja toista rakennusta vasten. Kevytrakenteiset kasvihuoneet, kuten muovipeitteiset kaarihuoneet, ovat varhain alkukeväästä kalliita lämmittää. Myöhemmässä vaiheessa kylvettävien taimien, esimerkiksi kaalikasvien, kurpitsoiden ja monien kesäkukkien kasvatuksessa ne kuitenkin toimivat hyvin. Erityisesti lämpimästä ilmastosta kotoisin olevat paprikat, chilit, tomaatit sekä kasvihuonekurkut viihtyvät kasvihuoneessa koko kesän.

Rakennetaan putarha!

Taidekasvatusprojekti "rakennetaan kaupunki" perusti kesällä 2013 puutarhan Design- ja Arkkitehtuurimuseoiden väliselle aukiolle.

- Puutarhan hoitoon kutsuttiin kaikkia kaupunkilaisia, erityisesti lapsia.
- Viljelyastioina käytettiin muun muassa vanhoista roskapöntöistä tehtyjä lavoja.

www.rakennetaankaupunki.fi/tuotantopaivakirja/>rakennetaan-puutarha

Parveke- ja kattopuutarhat

Hyötyviljelyyn voi ryhtyä mainiosti ilman pihaa, kun käytössä on pienikin parveke! Lasitettu parveke toimii lähes kasvihuoneen tavoin, ja tavallisellakin parvekkeella voi kokeilla monien kauniiden ja syötävien kasvien kasvattamista ämpäriperunoista kuukausimansikoihin. Seinähyllyt ja amppelit tuovat parvekeviljelmälle usein kaivattua lisätilaa. Kasveja voi kasvattaa myös suoraan viljelyyn tarkoitettussa multatasäkissä. Huonekasvitkin piristävät kesälömästä parvekkeella. Parvekkeen ilmansuunta valo- ja lämpöolosuhteineen ohjaa kasvien valinnassa ja hoidossa: Esimerkiksi eteläparveke on yleensä aina paahteinen ja hyvin lämmin, itäparveke aamuauringonkoinen ja pohjoisparvekkeella viihtyvät varjokasvit.

Puutarhaunelmassa katseen voi suunnata myös ylöspäin: Rakennusten katoilla riittää valoa, ja pölyttäjähöyrytsetkin löytävät sinne tiensä! Varsinaisen urbaanin viherkaton toteuttaminen on iso ja yhteistyötä talon omistajan ja kunnan viranomaisten kanssa vaativa projekti. Pienimuotoisesti kattoviljelyä voi kokeilla tukevissa astioissa, joiden kiinnitys, usein myös tuulisissa olosuhteissa, on varmistettu hyvin. Vaikka sade kastelee viljelmiä, kuivina kausina kasteluvesi joudutaan yleensä jollain tavalla kantamaan katolle. Myös turvallisuusasiat on hoidettava kohdilleen ennen kuin pienet ja isommat puutarhurit pääsevät puuhailemaan parvekkeille tai katoille!

Lisätietoa:

- Kervinen, U. & Kuokkanen, U. 2009. Puutarha pienissä purkeissa. Tammi.
- Kuokkanen, E., Lehmusoksa, M. & Mäki, A.M. 2007. Puutarha parvekkeella. Teos.
- Peterson, D. 2009. Kaikki kasvamaan! Hedelmä- ja vihanneshyllyn ihmeitä ruukkupuutarhuille. Karisto.
- Routio, S. 2013. Puutarha laatikoissa: viljelylaatikot, kasvihuoneet, kohopenkit. Minerva.
- Schneebeli-Morrel, D. 2014. Kasvimaat ruukuissa: omat vihannekset, yrtit ja marjat pienessäkin tilassa. Karisto.

5 Puutarhasta iloa ympäri vuoden!

Puutarhan tapahtumat ja teemat vuodenkierrossa

Ahkerointia ja iloitemista puutarhan vaihtuvina vuodenaikoina!

Lasten ja nuorten puutarha elää Suomessa aina pohjoisen vuodenvaihtelun ja ilmastojen rytmissä. Vaikka aktiivisin kasvukausi kestää vain muutaman kesäkuukauden, puutarhasta voidaan silti nauttia monipuolisesti vuoden ympäri:

Tammi-helmikuu

Uusi vuosi! Vuoden pimeimmästä ajasta on kääntynyt kohti valoa: Jokainen päivä on hitusen edellistä pidempi – jollei eletä kaamosrajan pohjoispuolella. Ensimmäiset uudet **siemenluettelot** ilmestyvät jo nyt! Hetken levon jälkeen puutarhaunelmat alkavat taas itää ja **viljelysuunnitelmia** alkaa syntyä ruutupaperille. Kevät-talvella puutarhassa vierailevat linnut, itse tehdyt jäähydyt ja lumiukot pitävät sen yhä kiinnostavana ja kauniina.

Maaliskuu

On aika aloittaa paljon etumatkaa oloissamme vaativien kasvien, kuten chilin ja tomaatin, **taimien esikasvatus** siemenestä sisätiloissa. Ensin pidetään kylvöastioiden keruu- ja pesutalkoot! Osallistutaan myös **Kevätseurantaan** tarkkailemalla kevään etenemisen merkkejä puutarhassa. Värikkäät ja kylmää kestävät sipulikulikat kohottavat päitänsä jo silloin, kun puutarha on muuten vasta heräämässä keväaseen.

Huhtikuu

Alkaa jo tehdä mieli omaa, tuoretta satoa! Esimerkiksi auringonkukan ja herneen versoja voi kasvattaa herkuksi ikkunalaudalla. Sisällä kylvetyt taimet on aika pikkuhiljaa **koulia**, eli siirtää isompiin astioihin. Heti, kun säät sallivat, käydään kasvimaan penkkien kunnostamisjuppaan: **muokkausta, kitkemistä, lannoittamista** ja muuta maanparannusta tarpeen mukaan! **22.4. juhlistetaan Maan päivää**. Kun viljelymaan lämpötila on +5, esimerkiksi porkkanan ja punajuuren siemenet voi jo kätkeä peltoon!

Toukokuu

Sormet ovat nyt multaisia **avomaakylvöistä ja istutuksista**! Itse kasvatettuja taimia aletaan ensin vähitellen karaista, eli totuttaa päivisin ulkoilmaan. **Floran päivänä 13.5.** hankitaan muutama orvokintaimi ja suunnitellaan kesän tulevaa kukkaloistoa. Kasvien kasvutekijöitä voidaan edistää esimerkiksi kasvihuoneiden tai -lavojen ja kasvuharson avulla. Kun yöpakkasista ei ole enää vaaraa, loput kasvit voidaan istuttaa paikoilleen pihamaalle.

Muutos ja aika

Puutarhassa on mielenkiintoista tarkastella vuodenaikojen vaihtelun merkitystä ihmisen ja muun luonnon toiminnalle:

- Ota valokuva tai tee piirros esimerkiksi kuukauden välein aina samasta paikasta puutarhassa. Kokoa kuvista näyttely!
- Tutkimuksen kohteena voi olla esimerkiksi yksi puu, kasviryhmä tai koko puutarha.

Kesäkuu

Täystohina **kylvöjen** ja **istutusten** kanssa pitää pienet ja isommat puutarhurit kiireisinä aina kesäkuun puoleenväliin asti. Parasta on tehdä työt porukalla, niin kukaan ei väsy liikaa! Raparperista ja monivuotisista yrteistä **saa jo satoa**, pian myös salaattista, retiisistä ja kuukausimansikoista. Uudet kylvökset ja taimet piteään harsojen ja kanaverkkojen suojassa, etteivät ne katoa heti lintujen ja citykanien suihin. Kuun lopussa onnekkaimmat maistelevat jo oman maan uusia perunoita!

Heinäkuu

Ansaitun juhannusloman jälkeen maata **kastellaan, kitketään, ravitaan ja suojataan** tarpeen mukaan. Puutarhamarjat alkavat pikkuhiljaa kypsyä pienten puutarhurien iloksi! Muu kasvun ihme tapahtuu omaan tahtiinsa. Sitä odotellessa: Kiipeillään puihin, leikotellaan riippumatossa ja rakennetaan majoja! **Runon ja suven päivänä 6.7.** nautitaan puutarhapiknikistä paltan laidalla kukkaseppele päässä.

Elokuu

Pitkät, valoisat pohjolan illat ovat tuottaneet tulosta: Oman kasvimaan **sato** on aivan erityisen makuista ja kukat hehkuvia! Jokin aina onnistuu, vaikka kaikki puutarhakesä ei olisi mennyt täysin suunnitelmien mukaan. Osa kasvisherkuista nautitaan heti, loput **säilötään** esimerkiksi kuivaamalla tai hilloamalla. Vietetään hauskoja **sadonkorjuujuhlia** ja **Suomen luonnon päivää** elokuun viimeisenä lauantaina!

Lisätietoa:

- Rönblom, E. 2008. Puutarhan vuodenaajat. Tammi.
- ENO-verkkokoulun puidenistutustapahtuma <www.enotreeday.net>
- Kansainvälinen Äiti Maan päivä <www.un.org/en/events/motherearthday>
- Lapsen oikeuksien päivä <www.lapsiasia.fi/lapsen-oikeuksien-paiva>
- Luonto-Liiton Kevätseuranta <www.kevatseuranta.fi/>
- Olemme puutarhassa -blogin vuodenaajat <olemmepuutarhassa.fi/vapaalla/2013/puutarhan-vuodenaajat/>
- Suomen luonnon päivän verkkosivut <suomenluonnonpaiva.fi/>

Syys-lokakuu

Sadonkorjuu jatkuu, esimerkiksi talviomenoita varastoidaan. Syksyllä on hyvä aika istuttaa puutarhaan puita ja pensaita, tehdä maanparannustoimia ja syyskylvöjä. ENO-verkkokoulun **kansainvälinen puidenistutustapahtuma 20.9.** kutsuu mukaan. Niin kauan kuin maa on vielä sulaa, myös tulppaanien, krookusten ja narsissien istuttaminen on mukavaa puuhaa. Mangoldista, kurpitoista ja maa-artisokista saa satoa ensimmäisiin pakkasiin asti. Ruska on muuttanut puutarhan värit aivan omaan loistoonsa, ja tarjoaa paljon askartelumateriaalia.

Marras-joulukuu

Huolletut työkalut odottavat nyt siivotussa varastossa seuraavaa kesää. Marraskuinen maatuva ja hämärä kasvimaaympäristö tarjoaa silti taatusti erilaisia elämyspolkuja **kekri-juhliissa** tai **Lapsen oikeuksien päivänä 20.11.** Myös lumen peittämä puutarha on täynnä kauneutta ja tutkivan oppimisen ympäristö: Miten eri tavoin kasvit ja eläimet selviävät pitkästä ja kylmästä talvesta? **Joulun** lähestyessä koristellaan yksi puutarhan puista joulupuuksi. Vuoden kylmimpänä ja pimeimpänä aikana keitetään tuoksuvaa marjamehua, muistellaan kesän hauskipia hetkiä, hyönteisten surinaa ja lintujen laulua.

6 Kun saadaan satoa!

Kasvisruoka ja -leivonta puutarhan antimista

Ihana sato palkitsee ahkerat viljelijät!

Sadonkorjuukaudella ei tarvitse alleviivata kasvispaimenteisen ruokavalion terveyshyötyjä. Hauskinta on tutkia kasvien värejä, makuja ja tuoksuja yhdessä ruokaa laittaen ja leipoen – käsissä on todellista lähiruokaa! Seuraavassa on ideoita kasvisruoka-aiheen käsittelyyn lasten ja nuorten kanssa. Osa sadosta katoaa toki herkkusuihin sellaisenaan suoraan maasta, pensasta tai puusta korjattuna.

Ruoka on vuorovaikutusta toisten ihmisten ja ympäristön kanssa

Lasten ja nuorten aiemmat kokemukset kasvien syömisestä voivat vaihdella suuresti. On täysin eri asia, onko pienestä pitäen tottunut noudattamaan monipuolista kasvisruokavaliota, vai kuullut usein aikuisten suusta, miten salaatti on ”pupun ruokaa”. Kasviksiin liittyviä mahdollisia ennakkoluuloja ei pidä vähätellä tai halveksua, vaan antaa riittävästi aikaa ja tilaa niiden voittamiseen. Toisten lasten ja aikuisten rohkaiseva esimerkki on usein riittävä apu.

Viehtymys makeaan ja karvaan välttäminen ovat ihmisen lajijominaisuuksia. Mieliruokat ovat silti yksilöllisiä! Ruokaan liittyvät tykkäämiset ja ei-tykkäämiset voivat myös vaihdella suuresti ihmisen elämänsä aikana. Aiempi inhokikasvis, kuten tomaatti, voi uusien miellyttävien kokemusten ja makuyhdistelmien myötä muuttua lempiruokaksi!

Puutarhатыön tuloksena syntyvä syötävä sato merkitsee joka tapauksessa paljon. Ruoka on päivittäinen perustarpeemme: Monipuolinen ruoka antaa ihmiselle tarpeeksi energiaa ja elimistön rakennus- ja suojaravintoaineita. Välttämättömän ravinnon lisäksi ruoka on kuitenkin myös iso osa vuorovaikutusta muiden ihmisten ja ympäristön kanssa. Esimerkiksi, jo pienet lapset ovat perillä monista kulttuurisista koodeista, jotka kertovat, mitkä ruoka-aineet ja miten valmistettuna ovat soveliaita syötävää. Kasvisruokavaliotakin on nykyisin useita ja eri lähtökohdista. Kärjistettynä: Olemme sitä, mitä syömme!

Sapere-menetelmä

Sapere on alun perin ranskalainen ruoka-, ravitsemus- ja kuluttajakasvatusmenetelmä lapsille. Erilaisten ruoka-aineiden maailmaan tutustutaan Saperessa mielekkäästi itse tutkimalla ja kaikkien aistien avulla.

- Ruokaalla saa leikitellä! Lapsille tarjotaan myös kiinnostavaa tietoa erilaisista ruoka-aineista ja makuaihimusten synnystä.
- Maistamiseen rohkaistaan eri tavoin – ketään ei pakoteta!
- Suomessa menetelmää on kokeiltu päiväkodeissa, kouluissa ja kerhoissa. Ruoan kasvattaminen sopii Saperen mainiosti!

www.sapere.fi/

Ennakkoluulot haihtuvat itse tehden ja rauhassa maistellen

lik – punajuuri! Toiset ovat rohkeampia uusien ruokaelämystenkin kanssa, mutta keskimäärin tarvitaan noin 15–20 kertaa uuden ruoka-aiheen maun maistamista, ennen kuin sen voi pysyvästi hyväksyä omaan ruokavaliioon. Kaikilla lapsilla ei tietenkään ole mitään ennakkoluuloja erilaisia kasviksia kohtaan, eikä niitä pidä silloin turhaan luoda.

Monet lapset syövät kasvikset mieluiten kypsennettyinä, tai että niiden ominaisuudet on kaikin puolin muihin ruoka-aineisiin kätkeytyneinä, kuten samettisissa sosekeitoissa. Toisille juuri raat kasvikset maistuvat esimerkiksi dippipaloina tai itse koottavassa salaatisa – molempi parempi! Tärkeintä, että eri tavoin valmistettuja kasviksia on tarjolla jokaisella aterialla. Jo kuudesta erilaisesta kourallisesta kasviksia muodostuu suositusten mukainen ”puoli kiloa päivässä”. Pienelle lapselle riittävät toki pienemmät kouralliset. Lautasmallinkin mukaan menee hyvin, kun joka aterialla puolet lautasesta on kypsennettyjen ja raakojen kasvien peitossa.

Eri kasvien väri, maku, tuoksu ja rakenne vaihtelevat suuresti – myös ruoanvalmistuksen ja leivonnin kautta tapahtuvissa ilmiöissä. Samankin kasviksen eri lajikkeet voivat olla happamia tai makeita. Kaiken tämän oppii parhaiten itse tekemällä ja tutkimalla! Jo hyvin pienten lasten kanssa kokkailu onnistuu, kun aikaa varataan tarpeeksi, ohjeet ovat riittävän yksinkertaisia ja jokaisella osallistujalla on oma, selkeä tehtävänsä. Pieninkin osaa ja voi esimerkiksi repiä salaatinlehtiä! Myös ne, jotka eivät jostain syystä kiinnostu varsinaisesta ruoanlaitosta, voivat olla mukana puuhassa katamassa ja koristelemassa ruokapöytiä, hoitamassa biojätteitä talouskompostiin ja niin edelleen.

On ihanaa yllättää itselle tärkeitä ihmisiä tuoksuvien ja maistuvien kasvisruokien ja -leivonnasten avulla. Yli 13-vuotiailla on koulun kotitalousopetuksen ansiosta ainakin jonkin verran perustietoja ja taitoja ruoanvalmistusmenetelmistä ja keittiöhygieniasta. Muu lasten ja nuorten harrastuneisuus ja osaaminen ruoan parissa selviää parhaiten kyselyllä ja tekemisen yhteydessä! Taitavimmilla voi olla jo omia kasvisruoka- ja leivontareseptejä jaettavaksi.

Erilaisten kasvisherkkujen keruuseen kannattaa panostaa. Netti on onneksi tänä päivänä kasvisruoka-aiheisia blogeja ja -ohjeita pullollaan, jopa tiukkaa erikoisruokavaliota noudattaville. Kirjaston lasten ja nuorten osaston tarjonta, tai esimerkiksi 1960-lukua vanhemmat keittokirjat, voivat silti olla vilkaisun arvoisia! Monelle kasvikselle on viime vuosina omistettu juuri sitä yleistä tietoa- ja keittokirja. Kurkkaa myös tämän kirjan oheissivustoa, josta löytyy helppoja ja hauskoja vinkkejä, mitä kaikkea voi valmistaa – vaikkapa perunoista!

www.lastenpuutarha.fi

> harrasta

> Kukka & Mauste – kokkaa kasviksista

Puutarhassakin voi kokata

Ruoan laittaminen ja nauttiminen ulkona voi olla yksi puutarhan tarjoamista erityisistä elämyksistä: Ulkoilmalla ja mukavalla seuralla on tunnetusti ruokahalua parantavia vaikutuksia! Kypsäntäminen puutarhassa onnistuu esimerkiksi ulkoikäyttöön suunnitellun jatkojohdon ja keittolevyn avulla. Grilli ja muurikkapannu ovat myös perinteisiä ulkokeittiön välineitä, joiden käyttö sujuu lapsilta yhdessä aikuisten kanssa, kun ruoanvalmistus kiinnostaa jo ihan oikeasti ja turvaohjeet jaketaan kuunnella. Tapahtumia varten välineitä voi kysyä lainaan tai vuokralle paikkakunnan partiolaisilta, Martoilta, nuorisotoimelta – tai vaikka naapureilta.

Joskus puutarhan lähellä, esimerkiksi koulun tiloissa, voi olla opetuskeittiö, jota saa lainata. Silti ruoanvalmistus lapsi- tai nuorisoryhmän kanssa sujuu myös tavallisessa, pienessä keittiössä, kun kasvien esikäsittely tehdään muussa tilassa tai ulkona, ja vain muutama lapsi aikuisen kanssa huolehtii liedellä keittämisestä ja uunissa paistamisesta. Useista kasviksista voi onneksi valmistaa herkullista syötävää myös kokonaan ilman kypsentämistä!

Myös ulkona riittävän ison pöydän ympärillä kaikki näkevät ja kuulevat ruoanvalmistusta ohjaavan aikuisen tai lapsen toimet. Tavallisen ulkopöydän saa suojattua ruoanlaittoa varten esimerkiksi helposti puhdistettavan vahakankaan avulla. Tarpeen mukaan ulkokeittiön astiat ja ruoka-aineet täytyy myös suojata pölyltä, suoralta auringonpaisteelta, linnuilta ja hyönteisiltä. City-varpuset ja lokit oppivat nopeasti, mistä saa helppoa saalista! Loppukesästä on varottava ampieisia, joita erityisesti makeat tuoksut houkuttelevat.

Kylmäelementeillä varustettu kylmälaukku pidentää ruoka-aineiden säilyvyyttä ulkona kesäkuumalla, ja kaikkien mukavuutta lisää, kun kokkailupaikka ei ole aivan suorassa auringonpahteessa. Multasormien pesu juoksevilla vedellä ja saippualla ennen ruokapuuhiä on ehdotonta ruokamyrkytysten ehkäisyssä puutarhassa! Tähderuokien jäähdytys ja säilytys on myös

tehtävä viipymättä erityisesti lämpimällä säällä. Työvälineiden valinnassa kannattaa kiinnittää huomiota, miten hyvin ne sopivat ja pysyvät eri-ikäisten kokaajien kädessä, kun harjoitellaan kuorimaan, pilkkomaan, raastamaan, viipaloimaan ja soseuttamaan turvallisesti! Vaikka pehmeät kasvisosekeitot, virkistävät smoothiet ja yrttiöljyt kaipaavat kunnon sauvasekoittinta ja veitsenteroitin on lähes ehdoton kasvisruoanlaittajan apuväline, kaikkea ei tarvitse hankkia omaksi: Säilöntään tarvittavia laitteita, wokkipannun tai jääte-lökoneen voi myös lainata ja vuokrata. Aina sähkölaitteita ei edes tarvita: Kerman vaahdotus raparperiipirakan päälle sujuu puutarhassa mainiosti käsivoimilla-kin tavallisella vispilällä, kun tekeviä käsiä on monta! Yhdessä opetellen hoidetaan myös ruoanvalmistuksen jälkityöt, kuten jätteiden oikeaoppinen kierrätys,

Palstalta pöytään – osana arkea

Itse viljellyn sadon arvostus ja sen nauttiminen mais-
tuvassa muodossa ovat merkittäviä asioita kestävässä
puutarhatyöskentelyssä. Erilaisten koulu-, päiväkoti- ja
harrastuspuutarhojen yhteydessä on siksi hyödyllistä
pohtia, miten lasten ja nuorten viljelemä sato voisi
paremmin päätyä osaksi arjen ruokailuhetkiä vuoden
ympäri.

Lisätietoa

- Bass, J. 2000. Yrtti Yrjänän reseptit: Lasten keittokirja. Pieni Karhu.
- Kettunen, R. 2013. Kasvisseikkailu. Moreeni.
- Lehtonen, U. 2007. Syö itsesi terveeksi, 100 puutarha-kasvia ruokana ja rohtona. Lokikirjat.
- Lumottu porkkana ja 50 muuta helppoa ja herkullista kasvisruokareseptiä. 1999. Ink Moon.
- Nieminen, J. 2008. Herne rokkaa: herneruokakirja. Multikustannus.
- Ruuska, T. 2009. Aurinkomaa: koko perheen kasviskeittokirja. Multikustannus.

- Ajankohtaiset ravitsemussuosituks
<www.ravitsemusneuvottelukunta.fi>
- Kotimaiset kasvikset ry:n verkkosivut
<www.kasvikset.fi> ks. "Keittokirja"

Säilömallä kesän maut ja värit talteen

Purkeista ja purnukoista paljastuu kesän muistoja ja tuoksuja!

Itse tehdyn onni ja laatu korvaavat usein määrän lasten ja nuorten kasvimaan sadonkorjuussa. Sato, joka ei ulkonäöltään millään täyttäisi kaupallisia standardeja voi maistua kuitenkin maailman parhaalta. Vihanneksia, juureksia, marjoja, hedelmiä ja yrttejä kannattaakin mahdollisimman paljon syödä tuoreena jo niiden sadonkorjuukaudella. Silloin, kun kaikkea satoa ei ehditä käyttää heti, on hyvä muistaa erilaiset vanhat ja uudemmat säilöntätavat.

Pakastaminen ja kuivaaminen

Pakastaminen on ehkä helpoin ja nopein tapa säilöä puutarhassa valmistuvaa satoa, erityisesti marjoja, seuraavaan satokauteen asti. Myös lähes kaikkia vihanneksia kasviuonekurkkua ja salaatteja lukuun ottamatta voidaan pakastaa. Paloitellut vihannekset ryöpätään ensin, eli keitetään muutaman minuutin ajan kevyesti suolalla maustetussa vedessä. Marja- ja hedelmäviipaleiden pinnalle voi ripotella hieman sokeria värin ja maun säilymisen parantamiseksi. Pakastin on syytä käydä läpi viimeistään loppukeväästä, jotta uudelle sadolle on tilaa. Erilaiset viimeisten marjojen piirakat ja kiisselit ilahduttavat takuuvarmasti puutarhan kevättalkooväkeä!

Kuivaaminen on hyvin vanha, mutta yhä käyttökelpoinen ja helppo menetelmä sadon säilömiseen lasten ja nuorten kanssa. Kuivattaviksi sopivat erilaiset marjat ja ohuiksi leikatut hedelmä- ja vihanneksiipaleet. Kuivaamiseen, eli veden haihduttamiseen, voi käyttää tar-
koitukseen suunniteltuja hyötykasviuuneita. Kuivata voi myös tavallisen uunin avulla hyvin matalassa läm-
mössä ja uuninluukku raollaan. Orrellista vaatteiden-
kuivauskaappiakin voi kokeilla esimerkiksi omenaren-
kaiden kanssa! Pienet määrät yrttejä voi kuivattaa ri-
iuttamalla periaatteessa missä tahansa kuivassa ja
varjoisassa paikassa.

Hilloaminen ja mehustaminen

Hillojen, soseiden ja marmeladien maustamisessa saa käyttää kokeillen luovuuttaan ja puutarhan yrttejä. Pitkään säilyväksi tarkoitettujen hillojen ja me-hujen valmistaminen on melko paljon ennakkotyötä, huolel-
lista hygieniä ja hieman aikaa vaativa projekti. Säilö-
miseen näillä tavoilla kannattaa silti perehtyä, kun
hyvää satoa on runsaasti. Nopeasti syö-tävän pienen
hillokkeen keittely pehmeäkuorisista marjoista, rapar-
perista tai omenanpaloista on toisaalta helppoa hillo-
sokeripussin ohjeen avulla. Lastenruokapurkin kokoi-
nen erikoisempikaan hillomäärä kotiin vietyä ei yleensä
jää maistelematta!

Raparperijuoma

Raikkaankirpeää raparperijuomaa voi valmistaa heti alkukesästä. Tarvitset kannellisen sangon sekä apteekista saatavaa sitruunahappoa:

- Pilko sankoon kuorineen 2 l huuhdeltuja raparperinvarsia.
- Lisää yksi viipaloitu luomusitruuna, 5 dl sokeria ja 3 tl sitruunahappoa.
- Kaada päälle 2 l kiehuva vettä, ja anna tekeytyä kannen alle vuorokauden ajan.
- Siivilöi valmis juomatiiviste pestyihin pulloihin, ja säilytä viileässä.
- Laimenna tarjolle vedellä tai kivennäisvedellä.

Mehujen, tuoremehujen ja nektareiden valmistukseen puutarhan hedelmistä, marjoista ja tietyistä juureksista voi käyttää apuna höyrymehustinta, eli mehumajaa, mehulinkoja ja -puristimia. Säilöntäaineettomat ja laimentamattomat mehut kannattaa pakastaa myöhempiä käyttöä varten, jos niitä ei nautita melko nopeasti. Paikalliset tuoremehuasemat auttavat maksusta esimerkiksi useiden kymmenien omenakilojen käsittelyssä. Mehuasemat tarjoavat yleensä palveluna myös mehujen säilyvyyttä parantavaa pastörointia.

Kasviksia jäi tähteeksi – mitä tehdä?

Suuri osa turhaan jäteasiaan päätyvästä ruoasta on kasviksia, joita olisi vielä voinut käyttää! Ruokahävikki johtuu usein kiireestä ja yksinkertaisesti siitä, ettei keksitä, mitä tähteistä voisi vielä valmistaa, tai kuinka ne säilytetään sopivaa kokkaushetkeä varten.

- Saa syödä! -hanke kannustaa ruokajätteen vähentämiseen. Hankkeen sivustolla on esimerkiksi reseptihakone, jolla saa nopeasti vinkkejä, mitä jääkaapin pohjalta löytyvistä aineksista voisi vielä tehdä.
- Miltä esimerkiksi ”palsternakka-porkkanavohvelit” maistuisivat?

<http://www.saasyoda.fi/>

Yksinkertaiset yrttikimput

Kuivuvat yrttikimput ovat koristeellisia ja helppo tapa säilöä kasvimaan mausteet talven yli.

- Kerää kuivattavat yrtit kuivana ja aurinkoisena päivänä, mieluiten ennen kukintaa.
- Tee yrteistä pienet kimput, ja ripusta ne kuivumaan auringonvalolta suojattuna.
- Sitomismuonauhoja täytyy kiristää aika ajoin, tai käytä kuminauhaa, koska yrtit kutistuvat kuivuessaan.
- Kun lehdet ovat kuivat, riivi ne oksista irti.
- Säilytä kuivatut yrtit tiiviissä purkissa valolta suojattuna.
- Muista, että ruoanlaitossa 1 tl kuivattua yrttiä vastaa noin 1 rkl tuoretta kasvia!

Hapattaminen ja etikkasäilöntä

Kasvien säilöntä maitohappokäymisen avulla on hyvin vanha menetelmä. Kun kaalinviljely on onnistunut yli odotusten, voidaan kokeilla esimerkiksi hapankaalin valmistamista: Kaalinsuikaleiden murskaaminen, mehustaminen, sopiva lämpötila ja hapettomat olosuhteet saavat aikaan maitohappokäymisen. Se estää haitallisia mikrobeja lisääntymästä ja tuottaa hapankaalille ominaisen maun. Hapansäilöntä vaatii erittäin huolellista hygieniää ja tarkkaa tekemistä, siksi sitä ei voi suositella aivan pienimpien lasten projektiksi.

Entä maistuisivatko etikkakurkut tai -punajuuret? Väki-viinaetikalla säilötyt vihannekset ja juuret ovat tuttuja suomalaisen ruokapöydän maku- ja väripilkkuja. Marinoidut valkosipulinkynnetkin valmistetaan etikan avulla. Aloittelevaa säilöjää helpottavat esimerkiksi kurkkuja varten myytävät jauheseokset, jotka sisältävät valmiiksi mausteet, säilöntäaineet ja selkeät ohjeet pakkauksen kyljessä. Pienillä määriillä kokeillen ja harjoittelemalla nuorikin puutarhuri voi kehittyä mestariksi säilönnässä!

Lisätietoa:

- Hopsu-Neuvonen, A. & Härmälä, K. 2010. Kotisäilöjän kirja. Marttaliitto.
- Kuuluvainen, S. 2013. Kaupunkiviljelijän opas. WSOY.
- Siltala, M. 2010. Keittiötarhurin kolme vuodenaikaa: vinkkejä ja vertaistukea vihertarhurille. WSOY.
- Somersalo, I. ym. 2010. Härkäpapua sarvista: herkullista lähiruokaa läheltä. Moreeni.
- Swanberg, Å. & Holm, M. 2012. Säilö kesän maut. Mäkelä.

- Marttojen säilöntäsivut: www.martat.fi/ruoka/sailonta/

Jaetaan, kaupataan ja juhliin puutarhassa!

Yhteinen sadonkorjuu-aika – siinä on puutarhan taika!

Joskus satoa on yllin kyllin, joskus vain muutaman hassun juuren verran. Sadosta kiittäminen on pohjoisen vuodenkierrossa vanha perinne, jota kannattaa pitää yllä joka tapauksessa. Iloisissa sadonkorjuujuhlassa jokainen pieni ja isompi puutarhuri pääsee näyttämään myös muita kuin viljelytaitojaan!

Sadonkorjuun tavoitteet

Sadonkorjuusta kannattaa ottaa kaikki irti puutarhaporukan yhteishengen ja myönteisen yhteisöllisyyden kasvattajana. Yksinkertainen keino ehkäistä kenenkään rohuamasta on sopimus, että kaikki sato kerätään ensin esille yhteisiin koreihin ja laatikoihin. Vasta kun palstat on siistitty ja hoidettu, koottu sato jaetaan oikeudenmukaisesti läsnäolijoiden kesken. Isot yksittäiset kasvikset, kuten jättikurpitsat, voidaan arpoa kiinnostuneille. Tällaisella sadonkorjuulla on helppo antaa arvostusta maan antimille ja kaikkien työpanokselle, jota se on edellyttänyt.

Panostus sadonkorjuun jälkihoitoon on tärkeää: On hyvä varmistaa, että jokaisella on riittävästi tietoa sadolle sopivasta käytöstä ja säilytyksestä. Esimerkiksi yksinkertaiset kasvisruoka- ja leivontaohjeet ovat yleensä haluttuja sadon mukana! Joskus kokkiluhtetki voidaan järjestää heti sadonkorjuun jälkeen, esimerkiksi kasvispitsa- tai mehunkekotalkoina. Kasvien käytön ympärille voi rakentaa myös muutaman illan tai koko syksyn kasvisruokakerhon.

Puutarhamarkkinat ja -tempaukset

Jaettu sato on paras sato! Esimerkiksi hurjan satoisaa kesäkurpitsaa tai riippuvaaksisten omenapuiden hedelmiä ei kannata jemmailla turhaan. Ylimääräiset kasvikset on kätevää lahjoittaa laittamalla ne koriin puutarhan portille tai muulle sopivalle paikalle ohikulkijoiden otettavaksi ystävällisten terveisten kera. Satoa voidaan lahjoittaa myös lasten ja nuorten valitsemaan lähiyhteisön kohteeseen, esimerkiksi tuttuun vanhainkotiin. Kun satoa on oikein paljon, sitä voidaan kerta-luontoisesti myydä esimerkiksi puutarhan avoimien ovien päivänä. Puutarhan omat siemenpussit, kukkaasetelmat ja muut teokset sopivat hyvin myyntipöytänsä satoherkkujen viereen.

Juhlahetket puutarhassa

Lasten ja nuorten puutarha voi toimia mainiosti näyttämönä erilaisille juhlahetkille nimipäivistä naamiaisiin. Elämänsä kaaren merkkipäivien lisäksi kalenterivuoden tapahtumat ja vuodenaikojen vaihtelu antavat aihetta juhlaan. Puutarhajuhlavinkkejä voi ammentaa sekä omasta kansallisesta perinteestä että vieraista kulttuureista: Yksikin kirsikkapuu ansaitsee keväällä oman kirsikkakukajuhlansa!

Entisaikoina Suomessa vietettiin kekriä marraskuun vaihteessa. Kekri oli työn ja ilon juhla, jossa kiitettiin kuluneen vuoden sadosta. Sadonkorjuusta riemuitseminen on yhä jokavuotisen puutarhatyön kruunu ennen talven tuloa ja maan lepokauteen siirtymistä. Lapsilähtöisessä puutarhassa on tärkeä kysyä lapsilta ja nuorilta itseltään, millainen olisi unelmien sadonkorjuujuhla tänä päivänä! Esimerkiksi raskaan kestitysperinteen voi hyvin korvata yksinkertaisella puutarhapiknikillä ja nyyttikestiperiaatteella sopivana ajankohtana.

Kasvikset eri muodoissaan ovat tietysti itseoikeutettu- ja sadonkorjuu- ja muiden puutarhajuhlien antimia. Silti ei ole niin väliä, jos suurin osa tarvikkeista pitää ostaa kaupasta tai torilta, kun esimerkiksi yrtit tai sipulit ovat kuitenkin omalta kasvimaalta! Jo pienestä vihannes- sadosta saa leivottua maukkaan focaccia-leivän, ja muut mahdolliset oman maan herkut voi järjestää vadille minikokoisiksi maistelupaloiksi. Ja vaikka satona olisi vain yksi ainut pullea kesäkurpitsa, siitä voi aina leipoa juhlakakun!

Kaunis puutarhaympäristö pukeutuu pienellä vaivalla juhlaan. Kun kukkia on yllin kyllin, osan niistä voi kerätä maljakoihin. Paperiset ja kankaasta ommellut juhla- viirit tai aurinkoenergialla toimivat lyhtysarjat puun oksalta toiselle viritettyinä ovat kuin suoraan Muumilaaksosta! Lasten piirroksia, puutarharunot tai värikkäät kangas- suikaleet sopivat tarkoitukseen yhtä hyvin. Tuulisuus kannattaa huomioida laittamalla kiviä kynttiläpurkkien pohjalle painoksi ja kiinnittämällä pöytäliinat tukevasti pöytiin. Teltat ja erilaiset tilapäiset katokset auttavat juhlatunnelman säilymisessä, vaikka taivaalta tulisi muutama vesipisara! Tavallisten tuolinjalkojen alaosiin voi laittaa tuorekermä kosteussuojaksi.

Puutarhajuhlien ohjelmanumerot

Rento yhdessäolo ja hyvä ruoka ovat jo tärkeitä ohjel- manumeroita puutarhajuhlissa. Lisätunnelmaa luovat esimerkiksi leikit, runot ja elävä musiikki. Ohjelma- numeroita voi ammentaa myös lasten ja nuorten puutar- han ulkopuolisista harrastuksista: Millaista on esimer- kiksi soittaa torvea, tehdä taikatemppuja tai stepata puutarhassa!

Vanhasta uutta puutarhajuhliin!

Kirpparit ja ullakot ovat aarreaittoja, kun puutar- hasta valmistellaan ulkoilmaolohuonetta. Kekseliäisyys säästää ympäristöä ja kukkaronnyörejä:

- Räsymatot nurmikolla kohottavat tunnelmaa.
- Ne on helppo rullata siirtämistä varten, ja pitkälle matolle mahtuu kokonainen pesue!
- Värikkäässä puutarhassa vanhat, hieman kuluneet lakanatkin toimivat helposti pestävinä pöytäliinoina.
- Aidot, vaikka eripariset, lautaset ovat pestävä, kestävä ja juhla- vaihtoehto. Osallistujia voi myös pyytää tuomaan mukanaan omat oikeat juomalasit ja aterimet.

Sadonkorjuujuhlia ja muita tempauksia varten voidaan kasvimaalle ja sen ympäristöön suunnitella erilaisia teemapolkuja ja tekemispisteitä: luontoaskartelua, kas- visaiheisia tietokilpailuja, maistiais... Joskus kaikkein paras ohjelmanumero on istuttamisen, kylvön, sadon- korjuun tai muun työn ohjaaminen kavereille ja sise- ruksille – omassa puutarhassa.

Tervetuloa kauppaan, maksuksi käy juurineen kitketty voikukka!

Lisätietoa:

- Jansson, T. 2014. Taikurin hattu. (1956). WSOY.
- Juhannus ajallaan – juhla vapusta kekriin 2004. Toim. M. Niikko. SKS.
- Helakisa, K. 2012. Suomen lasten juhla- kirjja. Otava.
- Hietamies, L. & Pertamo, K. 2011. Lapsen kesäkirja, parhaat puuhavinkit. Minerva.
- Milne, L. 1999. Hauskaa askartelua luonnosta. WSOY.
- Somersalo, I. 2008. Yllin kyllin, herkuja isolle ja pienelle joukolle. Moreeni.
- Möller, L. 2008. Ajatuksia puutarhasta. Basam Books.

- Perinneleikit ry: <perinneleikit.fi> ks. Pihaleikit

7 Tietojen ja taitojen puutarha

Puutarha luonnon luokahuoneena

Luokasta vietiin seinät, pulpetit ja katto – mutta se sai vihreän lattian!

Lasten ja nuorten oma puutarhakulttuuri muodostuu kaikesta siitä, mitä lapset ja nuoret itse tekevät puu- tarhassa. Lapsilähtöinen puutarha voi mainiosti olla myös ulkoilmalaboratorio, kenttätömaa tai havainto- kohde. Luonnon omana luokahuoneena puutarha mahdollistaa mainiosti erilaiset lyhyet ja pitkäjänteis- emmät luonnontieteelliset, kulttuurihistorialliset tai esimerkiksi matemaattiset tutkimukset. Toiminnallinen puutarhaympäristö ja itse tekeminen päihittävät esi- merkiksi useimmat luonnontieteen opetusvideot ja - pelit mennessä tullen, vaikka niitäkin voi tietysti tehdä itse – puutarhassa!

Viljelytoiminnan dokumentointi

Puutarhan tutkivan oppimisen ytimessä on perinteis- estä ollut oman viljelytoiminnan dokumentointi erityi- sen viljelypäiväkirjan avulla. Yksinkertaisimmillaan se on vihko, johon säännöllisesti kirjoitetaan ja piirretään muistiinpanoja ja havaintoja päivän viljelytöistä, säästä, kasvien kasvusta ja niin edelleen. Merkinnöistä on iloa ja hyötyä seuraavan vuoden puutarhatöiden suunnit- telussa ja oman puutarhassa oppimisen kuvaajana.

Luonnon monimuotoisuuden havainnointi

Puutarhassa kasvaa yleensä kaikenlaista ilman, että sinne on edes tarkoituksella kylvetty jotain. Kasvien monimuotoisuuteen pääsee sisälle esi- merkiksi seuraavan havainnointitehtävän avulla.

- Tee kepeistä n. 40 x 40 cm neliöitä.
- Heitä neliöt tutkimusalueille.
- Laske ja luokittele kaikki eri kasvit neliön sisältä. Apua saat kasvioppaasta.
- Vertaile eri paikoista saatuja tuloksia, ja pohdi syitä niiden eroihin.
- Myös maan pinnalla, ja sen alla, ryömiviä ötököitä voi tutkia samoin!

Kasvimaan viljelykiertosuunnitelma kannattaa myös tallentaa mahdollisimman informatiivisessa muodossa. Onneksi piirros tai valokuva kertoo puutarhassakin usein enemmän kuin tuhat sanaa! Esimerkiksi yhden kasvin kaikki kasvuvaiheet voi taltioida piirtämällä kuvasarjana kylvöstä sadonkorjuuseen. Tekniset apu- välineet antavat uusia ulottuvuuksia myös kasvimaan ihmeiden taltioimiseen: Videokameran ja pitkän kuvausajan avulla siemenen kiehtovan itämistapahtu- man tai kukan nupun aukeamisenkin saa vangittua ihmissilmää paremmin. Älypuhelimilla on riski rikkoon- tua ja likaantua multaisissa sormissa, mutta niiden ominaisuuksia voi harkitusti käyttää hyväksi esimer- kiksi ryhmän yhteisen viljelypäiväkirja- blogin päivittä- miseen, sääpalveluihin ym.

Viljelysuunnittelusta kokeilevaan kasvitieteeseen

Lapsille ja nuorille on puutarhataitojen ja viljelykokeuksen kasvaessa perusteltua antaa yhä enemmän vastuuta viljelysuunnittelusta. Joitakin motivoi ikioma palsta, jossa saa viljellä mitä ikinä haluaa. Toiset voivat nauttia esimerkiksi leikkimielisestä kilpailusta, kenen palstalla auringonkukat kasvavat pisimmäksi tai kurpitsat isoimmiksi. Viljelyprojektiin voi ottaa alusta alkaen kiinnostavan näkökulman: Miten maata pitää hoitaa ja millaisia kasveja siinä on kasvatettava, jos haluaa esimerkiksi saada kesän loppuun tarvittavat ainekset pastakastikkeeseen?

Myös esimerkiksi valo-olosuhteiden, kumppanuuskasvien tai viherlannoituksen vaikutuksia satoon on jännittävä tutkia verrokkipalstojen avulla: Kasvavatko sipulit ja porkkanat todella paremmin lähekkäin kuin etäällä toistaan? Miten elävä apilakate riviväleissä vaikuttaa kuukausimansikan satoon? Saako varjoisassa kuopassa yhtä hyvän hernesadon kuin aurinkoisessa rinteessä? Lasten ja nuorten osallistuminen viljelysuunnitteluun voi näin perustellusti saada kokeellisiakin piirteitä.

Puutarhan viljely- ja oheiskasvien maailmassa riittää keräiltävää, tunnistettavaa, luokiteltavaa matemaattisesta symmetriasta aina kasvien kulttuurihistoriaan ja vanhankansan rohtotietoihin. Perinteiseen kasvinäytteiden keräilyyn on saatavilla avuksi puristimia. Hyvään tulokseen tarvitaan kuitenkin vain sanomalehtiä tai muuta huokoista paperia, pari lautaa tai tasaista levyä ja riittävä paino, esimerkiksi tiiliskivi. Myös moderni digitaaliseen kasvioon kannattaa merkitä muistiin kuvan ottamisen ajankohta ja kasvupaikalta tehdyt muut havainnot. Kaiken luokittelun ja tarkkailun keskellä on tärkeä säilyttää puhdas luonnon monimuotoisuudesta nauttimisen ilo!

Puutarhan ilmasto, maaperä ja eläimet kiinnostuksen kohteena

Eri tiedonaloja koskettavana eheyttävänä oppimisympäristönä puutarha on oikea runsaudensarvi! Puutarhan perustamiseen ja viljelysuunnitteluun on helppo yhdistää esimerkiksi karttaopetus ja paikallisilmaton sääolosuhteiden tutkiminen. Voidaan rakentaa itse vaikka vesimittari tai tuuliviiri! Nurmikolla maaten on hyvä lepuuttaa selkää, ja antaa mielikuvituksen laukata taivaan pilvimuodoissa. Pilvimuodostelmia voi kuitenkin opetella tunnistamaan myös meteorologian näkökulmasta, ja mitä se mahdollisesti merkitsee puutarhurin työn kannalta: Onko tuo *Cumulus Nimbus*, vai jotain muuta?

Puutarhassa pääsee läheltä seuraamaan eri eliöiden vuorovaikutusta, esimerkiksi kasvien lisääntymistä pölyttäjähöyrynteisten avulla. Maan pinnan alla vasta riittääkin tutkittavaa: Tiede on vasta viime aikoina todella ymmärtänyt esimerkiksi lierojen suuren merkityksen viljelijälle! Talvikaudeksi voi sisätiloihin rakentaa oman kiehtovan matokompostorin. Maaperäanalyysit johdattavat myös maamme geologiseen historiaan, kun tutkitaan, miksi esimerkiksi savimaa on Suomessa niin yleistä!

Itämisvertailu

Helposti järjestettävä ja mielenkiintoinen tutkimus on hyvin hitaasti itävän persiljan ja lähes silmissä kasvavan ruusupavun itämisen nopeuden ja kasvun vertailu:

- Kylvä siemenet siemenpussin ohjeen mukaan eri astioihin.
- Sijoita kylvökset vierekkäin.
- Seuraa päivittäistä kasvua mittanauha-kirjanpidon avulla – ja ylläty!

Kourallisessa hyvää, lämmintä, kuohkeaa ja eloperäistä ainesta sisältävää puutarhamaata on uskomattoman paljon elämää: 100 miljoonaa bakteeria ja sientä, miljoonia alkueläimiä, satoja hyppyhäntäisiä sekä noin sata nivelmatoa, höyrynteistä ja punkkia! Silminkin havaittavia ötököitä löytää puutarhasta runsaasti kiven alta, puunkuoriilta ja ilmasta. Esimerkiksi päiväperhosia voi yrittää houkutellessa puutarhaan kukkien ja erityisten perhosbaarien avulla.

Myös monet pihapiirin linnut ovat puutarhurin tärkeitä apulaisia, kun ne syöttävät poikasilleen valtavan määrän tuohyhöyrynteisiä kesän aikana. Samalla toiset linnut ja esimerkiksi tietyt nisäkkäät ainakin öiseen ja hiljaiseen aikaan mielellään popsivat satoa, kun puutarhurin silmä välttää! Rauhanomaisen rinnakkaiselon ja sadon suojelutoimenpiteiden lisäksi voidaan pohtia, miksi monet kasvit kuitenkin hyötyvät siitä, että eläimet syövät niiden marjoja.

Lisätietoa:

- Bruun, E. & Christensen, B. 1999. Vanhoja lääkekasveja. WSOY.
- Cajander, R. 2010. Luontopiha - ympäristöystävällinen piha ja puutarha. Minerva.
- Kivinen, R. 2003. Villiinny villivihanneksiin. Lasten keskus.
- Koivisto, A. & Sausa, R. 2013. Oma herne ja valitut pavut. Tammi.
- Laaksonen, J. & Pyykkö, M. 2014. Ihmeitä Suomen luonnossa. Gummerus.
- Laws, B. 2012. 50 kasvia, jotka muuttivat maailmaa. Moreeni.
- Larsson, P. 2010. Puutarhan asukkaat - koko perheen lajiopas. Minerva.
- Murtosaari, J. 2013. Perhosten vuosi. Minerva.
- Pretor-Pinney, G. 2012. Pilvibongarin opas. Atena.
- Rousi, A. 1997. Auringonkukasta viiniköynnökseen: Ravintokasvit. WSOY.

- Kasvitieteelliset puutarhat Suomessa:
<www.kasvitieteellisetpuutarhat.fi/>

Puutarhassa läsnä koko elämä!

Puutarhassa ihmisen muokkaamaa ja luonnonympäristö kohtaavat monin tavoin. Puutarhan tiedollisen oppimisen ydintavoitteena voi pitää kokonaisvaltaista ymmärrystä kasvien merkityksestä hengittämämme hapen tuottajina, jokapäiväisenä ravintona, vaatteiden kuituina, rakennusmateriaaleina, lääkkeiden raaka-aineina, ja niin edelleen. Kasvien yhteyttäminen aurin-gon valoenergian avulla on elämämme perusta kotip-laneetallamme!

Nam, puna-apilaa!

Kaiken hiki hatussa puutarhassa touhuamisen rinnalla on mielenkiintoista opetella näkemään, mitä kaikkea luontoäiti tarjoaa meille omissa puutarhassaan vain keruun vaivalla!

- Älä maistele omin päin mitä tahansa – tutustu villiyrttien saloihin aina asian-tuntevan oppaan kanssa!
- Kerää vain hyväkuntoisia, nuoria kasveja puhtailta kasvupaikoilta.
- Kokeilemisen arvoisia villiyrttejä: poimulehti, maitohorsma, puna-apila, kuusenkerkä, voikukka ja ryöpättynä nokkonen.

www.lastenpuutarha.fi

> Harrasta

> Kasvun ihme – viljelyvinkit
> Taikavaru – tutki ja kokeile

Puutarha luovan toiminnan lähteenä

Ruusunkukka, pajumaja, porkkanamaa – mikä on lempipaikkasi puutarhassa?

Todellinen lasten ja nuorten puutarha syntyy vapaudesta liikkua, löytää, tutkia ja kuvitella! Kasvimaaympäristön luovat puuhut antavat lapsille ja nuorille mahdollisuuden tehdä puutarhasta enemmän oman näköisensä. Mikä parasta, hellittämällä hetkeksi kuokan tai kastelukannun kädestään, voi helpommin kuulla linnunlaulun, hyönteisen kipityksen heinäkorrella – ja oman sydämen lyönnit.

Leikki ja lepo puutarhassa

Puutarhaleikeissä satu ja tosi sekoittuvat. Leikki ei suju pakottaen, sille voi vain antaa tilaa, aineksia ja rohkaisevan ilmapiirin! Kasvimaan käpylehmä, ki-vistä kyhätty peikko, kotoa tuotu dinosaurius tai avaruusolento on yhtä arvokas lapsen oman kasvimaan koristajana. Välillä vaihtelua tuovat erilaiset perinteiset, puutarhaiheeseen sovitut ja ohjatut pihaleikit, kuten: ”Kuka pelkää linnunpelätintä?”

”Olipa kerran tammi...”

Leikki on niin tärkeää, että esimerkiksi Suomen punainen risti ja Mannerheimin lastensuojeluliitto koettavat innostaa kaikkia suomalaisia leikkimään enemmän.

- Vuoteen 2016 mennessä jokaisessa kunnassa on tarkoitus olla Terhokerho, jossa sukupolvet voivat kohdata toisensa leikkien.
- Leikkimisen toivotaan leviävän paikasta toiseen kuin tammerhoihin lasten taskunpohjilta!

www.kokosuomileikkii.fi/

Lasten ja nuorten puutarhassa tarvitaan myös ohjattua joutenoloa: merkityksellistä, kehon rentouttavaa ja aistit aukaisevaa ei-minkään tekemistä. Samalla kannustavassa puutarhaympäristössä saa kokea ympäristöään fyysisesti ja visuaalisesti eri perspektiiveistä: maan tasolta, puun oksalta tai palstalla itseä korkeampien kasvien välissä! Esimerkiksi ruohikossa selällään makoilu ja maailman tarkastelu sammakkoperspektiivistä voi olla lapselle ja nuorelle täysin uusi kokemus. Puutarhan lepotilaksi rakentamisessa voi käyttää helposti apuna esimerkiksi vilttejä, vanhoja räsymattoja ja riippukeinuja.

Puutarhan sadut, tarinat ja runot

Puutarha on pitkään kuulunut monen ihmisyhteisön merkitykselliseen kulttuuriperintöön ja kuvastoon. Puutarhaan paikkana ja viljelykasveihin konkreettisesti ja kuvaannollisesti liittyviä satuja, tarinoita ja runoja onkin runsaasti. Työskentelyhetken motivointina tai sen jälkeisellä lepotauolla on hauska kuunnella ääneen luettuna esimerkiksi Jaakosta ja pavunvarresta, Prinsessasta ja herneestä, Jättiläismäisestä nauriista, Paratiisin tai Salaisesta puutarhasta. Pyydä apua lähikirjastosta! Ehkä työntekijä voi tulla pitämään kirjavinkkausketken puutarhassa?

Vähän tylsempikin työskentelyhetki muuttuu helposti huviksi, kun sitä höystetään puutarhan puujalkaviteillä, kauhutarinoilla ja arvoituksilla! Vastavuoroiseen kuunteluun ja jokaisen tarinan arvoon perustuva sadutusmenetelmä sopii hyvin myös puutarhan arjen ja unelmien tallentamiseen.

Puutarha kaikille aisteille!

Paljasjalkapolku, tuulikello, yrttikimput, luontosoittimet, vastavärikukatarha: Puutarhaa voi kehittää lasten ja nuorten kanssa yhdessä tehden vähitellen yhä enemmän eri aistien käyttämisen näkökulmasta. Myös muutos ja aika ovat tekemisen lähtökohtana konkreettisesti koettavissa puutarhassa esimerkiksi valoisassa keväätaamussa, tuoksuvassa ja surisevassa kesäillassa tai pimeänä marraskuun iltapäivänä!

Mielipaikka valokuvassa

Dracula veriapilapellossa, orava puun haarassa... Heinäkuussa kasvien kasvuvaiheessa on aikaa kuvata jokainen lapsi valitsemassaan puutarhan mielipaikassa.

- Läheltä löytyvät tarvikkeet ja esimerkiksi vähän kasvomaalia sopivat avuksi leikkiin.
- Kuvaushetki suunnitellaan huolella yhdessä – yhtä hauskaa olla kuvaaja kuin kuvattava!
- Entä oletko joskus halunnut nukkua samettikukassa tai istua pikkutonttuna puun oksalla?
- Digikameran ja kuvankäsittelyohjelman avulla haave voi käydä melkein todeksi!

Puutarhataidetta ja ympäristötaidetta puutarhassa

Varsinainen puutarhataiteen perinne sisältää esimerkiksi ruohopatsaita, pensasveistoksia, vesiaihteita, labyrintteja sekä kasvisommitelmia, palatsien ja kartanoiden puutarhoissa komeimpana. Puutarhaan liittyvä ja puutarhasta ammentava lasten ja nuorten taide voi olla kuitenkin mitä vain: kehollista, kuvalista, sanallista – tai vaikka konsertti perunanvarsille!

Taidehistoria kokonaisuutena on pullollaan taiteilijoita, jotka ovat käyttäneet puutarhaa ja sen antimia inspiraation lähteenään, työskentely-ympäristönään tai symbolisesti, esimerkiksi: Giuseppe Arcimboldo, Claude Monet, Georgia O'Keeffe tai suomalainen nykytaiteilija Kaisa Salmi. Klassista ulkoilmamaalausta ja -piirustusta sellaisenaan on hauska kokeilla maalaustelinteen tai -alustan avulla. Puutarhasta löytyy kuvattavaksi maisemia, asetelmia, ihmisiä puuhissaan, kukkia, puita, matoja ja paljon muuta. Aivan pieniä puutarhan yksityiskohtia voi välillä kuvata mahdollisimman suurena koossa. Toki teoksista järjestetään taidenäyttely puutarhassa!

Ympäristötaiteessa omana taidemuotona on kyse aina jonkinlaisesta kommentista ihmisen ja ympäristön suhteeseen: Se voi olla ekologista, ympäristöstään erottuvaa tai siihen sulautuvaa, hauskaa, pysähdyttävää, hitaasti muuttuvaa tai vain hetkellistä, kuten varjokuvat auringonvalossa kahden puun väliin viritetyn lakan avulla. Ympäristötaide puutarhassa voi olla pienpieniä tai näyttäviä: Lasten ja nuorten omat kokemukset ja tärkeinä pitämät asiat voivat toimia taiteen tekemisen lähtökohtana yhtä hyvin kuin esimerkiksi veden ja hiilen kierto, yhteyttäminen, kukkien värit, multa, savi ja hiekka...

Kasvit tekemisen materiaalina

Kasvit ja kasvinosat tarjoavat sellaisenaan lukemattomia lähtökohtia luovaan toimintaan, taiteeseen ja askarteluun: Kasveilla voi värjätä lankoja, prässätyt kukat ja lehdet ovat kauniiden korttien ja taulujen raaka-aineita, siemenistä voi tehdä kaulakorun ja vihanneksista saa sommitella lautaselle vaikka oma-kuvan ennen syömistä. Kukkaseppeleet koristavat kantajaan, lehdellä voi soittaa ja pajusta vuolla keväällä pillin – lapset itse keksivät varmasti monta muuta tapaa käyttää kasveja luovasti!

Lisätietoa:

- Björk, C. & Anderson, L. 1988. Linnea maalarin puutarhassa. Otava.
- Burnett, F. H. 2007. Salainen puutarha. (1911) Kirjalito.
- Niemelä, R. Milja-sarja. Otava.
- Suosalo, A. 2008. Lasten aurinkovuosi: opas ekologiseen lastenkulttuuriin. Sannakko.
- Tetri, A.-K. 2010. Luonnonvärjäys. Moreeni.
- Lea Turton ylläpitämä suomalaisen ympäristötaiteen sivusto: <http://environmentalart.net/>
- Puutarhataiteen seura ry: www.gardenartsociety.fi/

Kädentaidot puutarhassa

Maja, linnunpönttö, matojen ravintola – puutarhassa saa rakentaa kaikkea!

Tiettyssä mielessä työ puutarhassa ei lopu koskaan – ja hyvä niin! Kasvien kasvattamisen ja niistä huolehtimiseen liittyvien töiden lisäksi palstan ympärillä riittää puuhaa jokaiselle käytännölliselle ja luovalle suunnittelijalle ja nikkaroiljalle. Puutarha on mainio paikka opetella käyttämään oikein sahaa, vasaraa, puukkoa, maalisivellintä ja niin edelleen.

Korjaaminen, huoltaminen ja työvälineiden kunnossapito

Kestävään puutarhanhoitoon kuuluu arvokkaista työkaluista, muista tarvikkeista ja puutarhan rakenteista huolehtiminen parhaalla mahdollisella tavalla! Työkaluja ei esimerkiksi jätetä työn jälkeen lojumaan pellon reunalle, vaan ne kerätään talteen omaan säilytyspaikaansa. Tarvittaessa kuokat ja lapiot puhdistetaan ensin mullasta ja kasvijätteistä. Siisteys ehkäisee myös kasvitauteja ja tuholaista leviämistä.

Työvälineiden kestävyys, korjattavuus, sopivuus ja huollettavuus ovat tärkeitä kriteerejä jo niiden hankittavaiheessa. Metalliteräiset työkalut, kuten lapiot ja oksasakset voidaan teroittaa viilalla tai hiomakivellä esimerkiksi puutarhan syystöiden yhteydessä. Työkalujen puhtaat metalliosat öljytään talveksi ja puiset kädensijat ja varret on hyvä hioa sileiksi hiekkapaperilla. Työvälineiden kunnosta huolehtiminen on myös turvallisuuden ylläpitämistä! Pienetkin lapset kannattaa opettaa huomaamaan mahdolliset rikkinäiset tai muuten huonosti toimivat työkalut ja kertomaan niistä aikuiselle.

HEIDI OVASKA

JANNE VALKEINEN

Rakennetaan viljelylaatikko

Viljelylaatikko erottaa hyötyviljelmän tarvittaessa selkeäksi omaksi alueekseen. Pihassa leikkivät lapsetkaan eivät niin helposti tallaa laatikossa kasvavia taimia!

- Perinteinen sivuistaan kalteva viljelylava on kuin pienoiskasvihuone, kun siinä on vanhasta ikkunoista tehty kannet.
- Nykyaikainen viljelylaatikko syntyy helposti muutaman lavakauluksen, eli eurolavan kehikon, ja kulmarautojen avulla.
- Laatikon syvyys riippuu haluttujen viljelykasvien kasvutilan tarpeesta.
- Raakalaudasta nikkaroitavan laatikon voi sahata vaikka aaltoreunaiseksi – käsitteletään puun vain myrkyttömällä öljyllä!

Puutarhan omat rakennusprojektit

Lasten ja nuorten omaehtoisen nikkaroinnin salliminen on yksi tapa ottaa kantaa siihen, miltä lapsilähtöinen puutarha saa näyttää. Puutarha itsessään tarjoaa monia kiinnostavia rakennusprojekteja: Kasvit tarvitsevat muun muassa viljelylavoja ja -laatikoita, tukikepejä, säleikköjä ja kasvitikkaita. Vesiaiheiden tuominen puutarhaan ja erilaisten valaistusratkaisujen suunnittelu ovat jo haastavampia töitä, mutta esimerkiksi karmaisevan linnunpelättimen tai helisevän tuulikellon rakentaminen onnistuu jokaiselta!

Työkaluille voi rakentaa itse kierrätyslaudasta laatikon tai vajan sen sijaan, että sellaisen ostaisi valmiina. Kompostin ja jälkikompostointilaatikon tekeminen on yksi tärkeimmistä ja tarpeellisimmista puutarhan rakennusprojekteista! Usein puutarhassa tarvitaan myös kylttejä, aitoja, portteja ja muita rajoja, joissa voi keilla vaikka mosaiikkitekniikkaa. Erilaisten penkkien, päivänvarjojen, keinujen ja riippumattojen luominen ilahduttaa varmasti pienen ja isomman puutarhurin tarpeellisia lepohehkeitä. Kesäkeittiön parissakin saa harjoitella rakennustaitoja.

Ulkohuussi puutarhassa

Pihan perällä, hotelli helpotus, ajatuspaja – rakkaalla lapsella on monta nimeä. Hyvin kompostoitunut käymäläjäte käy puutarhan viherrakentamiseen.

- Myös puu-ceen voi rakentaa itse, tai antaa lasten koristella olemassa olevan rakennuksen puutarhaansa paremmin sopivaksi!
- Kumpulan koulukasvitarhan huuseissa kasvaa muun muassa ihmeköynnöksiä...

Majat, pesät ja muut piilopaikat

Mitä olisi puutarha ilman pientä huvimajaa, ja lapsi-lähtöinen puutarha ilman majaa puussa tai sen juu-rella? Pienetkin puut ovat lapsille ja nuorille yleensä todella tärkeitä ja lähes persoonallisia hahmoja. Isommat, tukevat kiipeilypuut antavat mahdol-lisuuden lihasvoiman ja ketteryyden kasvattamiseen sekä puutarhan kokemiseen muutenkin kuin maan tasolta. Sopiviin puihin voi rakentaa pesäpönttöjä, joista puutarhurille tärkeät hyönteissyöjälinnut hyötyvät. Puun oksalle voi ripustaa myös perhoseja houkuttelevan ”baarin” tai leppäkerttuja ja muita hyötyötköitä kutsuvan ”hyönteis-hotellin.”

www.lastenpuutarha.fi

> Harrasta

- > Taikavarpu – tutki ja kokeile
- > Värikartta – taiteen sieminiä
- > Tarinapuu – sadut ja tarinat
- > Pelakuu – liiku ja leiki

Erilaisiin majoihin ja pesiin saa materiaaleja esimer-kiksi jätelaudasta, katkenneista oksista, heinistä ja syksyn lehdistä. Myös köynnöskasveja, kuten salko-papua, voi kesällä kasvattaa sopivaa kehikkoa pitkin piilopaikaksi. Pajun käsittely on oma taitolajinsa! Puutarhaan voi huovuttaa vaikka pienen jurtan, mutta yksinkertaisin teltta syntyy intiaani-tiipiin muodossa: Tarvitaan kolme toisiinsa yläpästä narulla kiinnitettyä pitkää keppiä, jotka upotetaan maahan kolmijalan muotoon. Väleihin laitetaan lisää keppejä tueksi, ja ympärille kiedotaan isoja, koris-teellisiä kankaita seiniksi. Leikki ja uusien tekemisten suunnittelu puutarhassa voi alkaa!

Leikkimökit rakennusperintönä

Leikkimökki on aikuisten huvimajan vastine lap-sille. Suomalaisten leikkimökkien historia alkaa 1800-luvulta kartanoiden puutarhoista. 1940-lu-kuun mennessä pieniä vaneri- tai lautataloja lap-sille rakennettiin jo koko kansan keskuudessa.

Riitta Niskasen artikkeli kertoo lisää leikki-mök-kien historiasta:

www.rakennusperinto.fi/kulttuuriymparisto/artikkelit/fi_FI/leikkimokit/

- Millainen voisi olla tämän päivän leikkimökki, sen huonekalut, pikkuruinen hyötykasvimaa tai kukkapenkki?

Lisätietoa:

- BirdLife Suomi. 2014. Pöntöt, linnut. www.birdlife.fi/julkaisut/esitteet/PONTOT_LINNUT_BIRDLIFE_SUOMI.pdf
- Haapalahti, T. 2014. Kierrätyspuutarha. Tammi.
- Larson, E.-L. ym. 1998. Viirun puuhakirja. Tammi.
- Meskanen, P. ym. 2008. Pieni majakirja. Tammi.
- Mortensen, M. & Ladegaard, J. 2003. Pajunpunonta. Atena.
- Niemistö, P. & Turu, A. 2009. Uusi askartelun pikkujättiläinen. Tammi.
- Paasio, A. 2011. Unelmien leikkimökit. Atena.
- Qvist, L. 2007. Nikkaroi kotiin ja puutarhaan. Otava.

8

Puutarhatoiminnan jatkuvuus ja arviointi

Puutarhapulmien ennaltaehkäisyä

Muista, että aina tulee uusi kevät!

Tässä luvussa käydään lyhyesti läpi puutarhatoiminnan jatkuvuuteen ja arviointiin liittyviä näkökulmia. Varsinaisiin viljelyongelmiin tässä ei puututa (niiden ehkäisystä, ks. luvut 4 ja 5), koska lasten ja nuorten puutarhatoiminta onneksi harvemmin kuivuu kasaan sen vuoksi, että koko sato epäonnistuu.

Käynnistämisvaikeudet

Kaikkein tärkeintä lasten ja nuorten puutarhan perustamisessa on valita puutarhalle sopiva koko ja paikka! On totta, että puutarhan perustaminen varsinkin alkuvaiheissa vie aikaa ja lihasvoimia, mutta pienellä palstalla tai muutaman lavan viljelmällä työ ei jatkosakaan käy kohtuuttomaksi.

Puutarhanhoitoon ei heti tarvitse ryhtyä haudanvakavasti – homman pitää olla myös hauskaa! Pienimuotoisesti ostomullan avulla kasvimaan saa polkaistua käyntiin nopeasti. Maatahoitavaan viljelyyn voi alkaa paneutua tarkemmin esimerkiksi seuraavana vuonna. Aluksi kannattaa viljellä aina myös jotain hyvin satovarmaa ja nopeasti kasvavaa, kuten retiisiä, salaattia tai kesäkurpitsaa. Omien taimien kasvatus on kiehtova prosessi, mutta esimerkiksi valmiiden yrttien, tomaatin tai kesäkukkien taimien käytössä ei ole mitään pahaa. Niiden parissa riittää vielä paljon muuta puuhasteltavaa.

Työyhteisössä johdon tuki on yleensä välttämätön tavoitteellisen puutarhatoiminnan onnistumisessa. Silti ihan jokaista työyhteisön jäsentä ei tarvitse ympäröidä. Kaikki eivät vain halua sormiaan multa, vaikka kokkailisivat mielellään puutarhan antimista tai nauttivat pihan kukkaloistosta. Useimpien on helpompi tulla mukaan toimintaan, kun he saavat kokea, että siitä on iloa, tukea ja uudenlaisia mahdollisuuksia omaan työhön – ei vain jotain lisää työpäivän päälle. Lasten ja nuorten puutarhan ei myös pitäisi olla vain aikuisten työtä!

Talkoot puutarhassa!

Talkooperinne kannattaa elvyttää erityisesti puutarhan perustamiseen, maan kunnostukseen ja sadonkorjuuseen liittyvissä töissä.

- Hyvä keino saada porukkaa mukaan on tarjota riittävästi talkoopurtavaa ja huolehtia tarvittaessa aivan pienimpien lasten leikittimisestä.
- Muista kutsua kaikki osallistujat sadonkorjuujuhliin syyskesällä, tai esimerkiksi piknikille Runon ja suven päivänä 6.7.!

Resurssien rajallisuus

Puutarhaunelmia ei kannata milloinkaan torjua vain niukkojen resurssien vuoksi. Avainsanana on aloittaa tarpeeksi pienesti, ja kerätä vähitellen tarvittavia välineitä, yhteistyökumppaneita ja sponsoreita. Viidellä-kymmenellä eurolla saa jo runsaasti kylvömultaa ja erilaisia siemeniä. Sopivia kylvöastioita ei yleensä tarvitse ostaa, vaan niitä saa esimerkiksi puhtaista, käytetyistä elintarvikepurkeista. Jos pihalla on nurmikko, ei yleensä tarvita kuin oikeanlainen lapio jolla maa käännetään viljelyalustaksi. Kekseliäisyys, luovuus ja omat kädet ovat lasten ja nuorten puutarhatoimintaa ohjaavan parhaat työvälineet!

Puutarhan ylläpitäminen

Tarvitaan erilaisia tapoja tuoda esille kaikkien näkökulmat, kun lapsilähtöistä puutarhatoimintaa arvioidaan, ja sen jatkuvuutta tahdotaan ylläpitää. Esimerkiksi jokainen puutarhavuosi kannattaa päättää yhteiseen vapaamuotoiseen kokoontumiseen, jossa kerrotaan yhdessä kuluneen kesän parhaita juttuja ja pohditaan sitä, mikä olisi voitu tehdä toisin. Talven aikana voidaan kirjallisuutta, nettiä ja eri asiantuntijoiden neuvoja avuksi käyttäen etsiä ratkaisuja esimerkiksi kasvimaata vaivaavien ötököiden luonnonmukaiseen hallintaan, tai miten eri satoa voitaisiin jatkossa hyödyntää monipuolisemmin.

Jos jokin ryhmä tai varsinkin vastuussa olevat aikuiset kokevat puutarhan hoitamisen raskaaksi, siihen täytyy kuitenkin reagoida heti! Parasta on, jos jo alussa puutarhanhoitoon on saatu ”kummeiksi” paikallisia osaajia, joiden puoleen voi ongelmatilanteissa kääntyä. Puutarhaan osallistuvien lasten ja nuorten perheistä kannattaa koota ringi, jota tiedotetaan mahdollisuudesta osallistua puutarhapuuhiin kertaluontoisesti ilman sitoutumispakkoa. Myös perheiden on hyvä tuntee puutarha paikaksi, jossa saa ja voi vierailla, vaikka vain ihaillessa toimintaa ja viemällä siitä näin tärkeää viestiä eteenpäin.

Lasten ja nuorten osallisuuden kasvattaminen

Kynä, paperia, videokamera tai nauhuri: Lasten ja nuorten mielipiteiden tallentaminen ei ole vaikeaa, kun siihen vain ryhtyy! Hyvä keino saada ihan jokaisen oma mielipide esille, on järjestää turvalliseen ja rauhalliseen tilaan toivetuoli, jossa kukin vuorollaan saa kertoa esimerkiksi yhden asian, mitä toivoo perustettavalta tai jo olemassa olevalta puutarhalta.

Eri-ikäisten lasten ja aikuisten yhteisissä ideariihissä saadaan varmasti erilaisia ajatuksia, kun puutarhan käyttöä ideoidaan esimerkiksi eri oppiaineiden, teemojen tai sisältöalueiden näkökulmasta. Tärkeää on, että kaikki ajatukset kirjataan jotenkin ylös, ja niitä käsitellään myös jatkossa. Seinälle tai pöydälle voi myös vain jättää ison paperin, johon yhteisön jäsenet voivat tietyn ajan kuluessa kirjoittaa ja piirtää ajatuksiaan ja unelmiaan puutarhasta.

Muista, että lapset ja nuoret ovat itse usein parhaita puutarhatoimintansa dokumentoijia. Lasten ja nuorten oppimiskokemukset omin sanoin ja kuvin kertovat paljon puutarhasta vierailijoille ja toiminnan mahdollisille

Pienoismalli puutarhasta

Miellekartta tai suunnitelma puutarhasta voi hyvin olla myös kolmiulotteinen!

- Pienoismallin rakentamiseen kannattaa yhdistää kävely- ja tutkimiskierros oikeassa puutarhan paikassa.
- Paikkaa voi lähestyä myös eri aistien kautta: Miltä sen osat näyttävät, kuulostavat, tuoksuvat ja tuntuvat?
- Erilaisin symbolein karttaan voi kerätä lasten, nuorten ja aikuisten miellelyhtymiä paikasta, kuten: rauhallinen, pelottava, ruma, kaunis, tylsä, kiinnostava...

rahoittajille. Esimerkiksi nykyisten digitaalisten kuvakirja- ja kalenteripalvelujen avulla puutarhan värikkään vuoden saa elävästi talteen.

Puutarhan käytännön töissä aikuisten haasteena on olla riittävästi tukena ja asettua tarvittaessa taka-alalle. Lasten ja nuorten puutarha on ensisijaisesti lasten ja nuorten oman tekemisen ja oppimisen paikka, jossa jokaiselle voi löytyä oma tärkeä tehtävä yksin ja yhdessä!

Varoitus: Puutarhanhoito voi aiheuttaa vakavaa riippuvuutta!

Puutarhakasvatuksen yhteistyöverkosto

Luodaan Suomeen lasten ja nuorten puutarhojen vihreä ketju!

www.lastenpuutarha.fi
> Verkosto

Kun on kerran saanut sormet multaan lasten ja nuorten kanssa, kokemuksia, ideoita ja kysymyksiä riittää yleensä muille jaettavaksi asti. **Kasva ja opi puutarhassa** -hankkeen aikana on perustettu verkkosivut, joilla alueelliset ja paikalliset pienetkin lasten ja nuorten puutarhatoimijat voivat esittäytyä ja kertoa toiminnastaan. Verkoston toivotaan lisäävään yhteistyötä ja oppimista lasten ja nuorten puutarhakasvatuksen saralla! Verkoston avulla voi jatkossa etsiä myös sopivia vierailukohdepuutarhoja omalla toiminta-alueella.

Kumpulan koulukasvitarha, Lasten ja nuorten puutarha!

Kumpulan koulukasvitarha Helsingin Käpylässä on vuodesta 1928 toiminut keskeytyksettä puutarhassa kasvun ja oppimisen paikkana.

www.lastenpuutarha.fi/yhdistys/toimipaikat/

Lasten ja nuorten puutarhayhdistys ylläpitää Kumpulan koulukasvitarhaa yhteistyössä puutarhan omistavan Helsingin kaupungin Nuorisosiainkeskuksen kanssa.

Puutarhaneuvoja Elisabeth Kochin ja kaupunginarkkitehti Gunnar Taucherin alun perin suunnittelemaa puutarhaympäristöä kehitetään yhä paremmin tämän päivän lasten, nuorten ja perheiden tarpeita vastaavaksi.

Tervetuloa tutustumaan!

Yhteystiedot: Vähänkyröntie 4
00610 Helsinki
p. 041 541 0456

Tiedustele vierailumahdollisuuksia (paras aika huhti – syyskuussa):

[kasvitarha \(at\) lastenpuutarha.fi](mailto:kasvitarha(at)lastenpuutarha.fi)

Lasten ja nuorten puutarhayhdistys ry

Toimisto:

Jyrängöntie 2,
00560 Helsinki

www.lastenpuutarha.fi

[toimisto \(at\) lastenpuutarha.fi](mailto:toimisto(at)lastenpuutarha.fi)
p. 041 541 0454

Tämän käsikirjan julkaissut Lasten ja nuorten puutarhayhdistys ry on vuodesta 2006 edistänyt lapsilähtöisen puutarhakulttuurin ja -harrastuksen kasvua Suomessa. Päätoimipaikassaan Kumpulan koulukasvitarhalla Helsingissä yhdistys järjestää puutarha-aiheisia leirejä, kerhoja, kursseja ja tapahtumia lapsille, nuorille, perheille ja erityisryhmille. Kouluille, päiväkodeille, nuorisotaloille ja esimerkiksi asukaspuistoille tarjotaan puutarhan perustamiseen ja käyttöön liittyvää ympäristökasvatuskoulutusta. Yhdistys ylläpitää myös ympärivuotista puutarha-alan nuorten työpajaa, Vihreän Oksan Werstasta.

Lasten ja nuorten puutarhayhdistyksen jäsenenä on puutarhatoiminnasta kiinnostuneita lapsia, nuoria ja aikuisia: sekä kokeneita puutarhureita että aloittelijoita. Yhdistyksen toimijoilla on halu ammentaa ja luoda uutta yli 100-vuotiaan suomalaisen koulukasvitarhatoiminnan perinteestä. Älä epäröi ottaa yhteyttä, kun tarvitset tietoa ja apua oman puutarhan tai kasvimaan perustamiseen lapsille ja nuorille!

Muita yhteistyötahoja

Myös muita suomalaisia kansalaisjärjestöjä ja organisaatiota työskentelee teemojen parissa, jotka liittyvät puutarhanhoitoon, ruoka- ja ympäristökasvatukseen. Esimerkiksi seuraavien järjestöjen toimintaan, oppi- ja muihin materiaaleihin kannattaa tutustua, kun oman puutarhan perustamiseen ja sen sadon hyödyntämiseen tarvitaan lisätietoa, ideoita ja mahdollisia yhteistyökumppaneita.